T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN OKULDAN BEKLENTİLERİ (İZMİR ÖRNEĞİ)

Hülya GÜNAL

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Elif Hilal KARAMAN

İZMİR - 2024

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı	: Hülya GÜNAL
Öğrenci No	: 2020801827
Tez Başlığı	: İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)
Savunma Tarihi	: 12.11.2024
Danışmanı	: Dr.Öğr.Üyesi Elif Hilal KARAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Dr.Öğr.Üyesi Elif Hilal KARAMAN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Doç.Dr.Yusuf CEYLAN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Dr.Öğr.Üyesi Safinaz ASRİ	-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	.....

Hülya GÜNAL tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği(✓) / oy çokluğu( ) ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Asuman ALTAY
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

22.10.2024

Hülya GÜNAL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)

Hülya GÜNAL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Felsefe ve Din Bilimleri Din Programı

İmam Hatip Liseleri, 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesi uyarınca, din görevlileri yetiştirmek ve öğrencileri yüksek öğrenime hazırlamak için kurulan öğretim kurumları olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmamızda, İmam Hatip Liselerinin kuruldukları tarihten günümüze kadar geçirdiği merhaleler incelenip, öğrencilerin bu okullardan beklentileri ve beklentilerinin karşılanma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Amacımız, öğrencilerin beklentileri dikkate alınarak yapılacak çalışmalarla, bu kurumların kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilmektir.

Çalışmamızın örneklemini 2'si karma, 1' i kız ve 1'i erkek lisesi şeklinde eğitim veren 4 İHL'den rastgele seçilen 72 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmamızın sonunda, okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesi, mesleki tanıtım faaliyetlerinin artırılması, şehir içi ve dışı olmak üzere gezilerin yapılması, İHL' lerin toplum tarafından tanınırlığını artıracak çalışmaların yapılması, müfredatın güncel bir biçimde sadeleştirilmesi, öğretmenlerin çağdaş öğretim yöntem ve teknikleriyle ders anlatımı gibi konularda beklentilerin olduğu tespit edilmiş ve bunlarla ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din Eğitimi, İmam Hatip Liseleri, Öğrenci Beklentisi

ABSTRACT

Master's Thesis Project

Expectations of Imam Hatip High School Students (Izmir Example)

Hülya GÜNAL

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Studies

Philosophy and Religious Studies

Religious Vocational High Schools are educational institutions established under Article 4 of the Tevhid-i Tedrisat Law. This law was adopted on March 3, 1924, with the aim of training religious officials and preparing them for higher education.

In this study, we examined the stages of Religious Vocational High Schools from their establishment to the present day and tried to determine the expectations of the students from these schools and assess the extent to which these expectations have been met. Our aim is to contribute to improving the quality of these institutions by undertaking studies that take into account the expectations of students.

Qualitative research method was used to reveal the purpose of the research. The research sample consists of 72 randomly selected students from 4 Religious Vocational High Schools: one male only, one female only, and two mixed-gender schools. These schools are located in the Izmir city center and were surveyed during the first semester of the 2023-2024 academic year. Research data was obtained with semi-structured interview. Descriptive analysis method was used to analyze the data.

At the end of our research, expectations were determined and solution suggestions were presentedon issues such as improving the physical conditions of schools, increasing professional promotion activities, organizing trips in and outside the city, carrying out studies that will increase the recognition of RVHSs by the society, updating and simplifying the curriculum, and encouraging teachers to utilize modern teaching methods and techniques.

Keywords: Religious Vocational High Schools, Students, Education, Expectation,Religious Education

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN OKULDAN BEKLENTİLERİ (İZMİR ÖRNEĞİ)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI II
YEMİN METNİ III
ÖZET IV
ABSTRACT V
İÇİNDEKİLER VII
KISALTMALAR X
TABLOLAR LİSTESİ XI
EKLER LİSTESİ XII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM

1.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ 8
1.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ 8
1.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 9
1.4. ARAŞTIRMANIN VERİLERİNİN TOPLANMASI VE ANALİZİ SÜRECİ 10
1.5. KATILIMCILARA AİT BİLGİLER 11

İKİNCİ BÖLÜM
İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHİ SEYRİ VE EĞİTİMDE OKUL BEKLENTİSİ

1. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHİ SEYRİ 15
    1.1. Cumhuriyet Öncesi İmam Hatip Liseleri 15
    1.2. Cumhuriyet Dönemi İmam Hatip Liseleri 16
2. EĞİTİMDE VE ÖĞRENCİLERDE OKUL BEKLENTİSİ 20

2.1. Eğitimde Okul Beklentisi 20
2.2. Eğitimde Öğrencilerin Okul Beklentisi 22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. İMAM HATİP LİSESİNDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİNİN OKUL BEKLENTİLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ 27
3.1.1. İHL Öğrencilerinin Okuldan Kişisel Beklentileri 27
3.1.2. İHL Öğrencilerinin Okuldan Kişisel Beklentilerinin Karşılanma Durumları 29
3.1.3. İHL Öğrencilerinin Okuldan Toplumsal Alanla İlgili Beklentileri 30
3.1.4. İHL Öğrencilerinin Okuldan Toplumsal Alanla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 32
3.1.5. İHL Öğrencilerinin Okuldan Sosyal Kültürel Alanla İlgili Beklentileri 33
3.1.6. İHL Öğrencilerinin Okuldan Sosyal ve Kültürel Alanla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 35
3.1.7. İHL Öğrencilerinin Okulla İlgili Beklentileri 37
3.1.8. İHL Öğrencilerinin Okulla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 41
3.1.9. İHL Öğrencilerinin Okuldan Yöneticilerle İlgili Beklentileri 43
3.1.10. İHL Öğrencilerinin Okuldan Yöneticilerle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 47
3.1.11. İHL Öğrencilerinin Okuldan Öğretmenlerle İlgili Beklentileri 48
3.1.12. İHL Öğrencilerinin Okuldan Öğretmenlerle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 52
3.1.13. İHL Öğrencilerinin Okuldan Meslek Dersleriyle İlgili Beklentileri 54
3.1.14. İHL Öğrencilerinin Okuldan Meslek Dersleriyle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 57
3.1.15. İHL Öğrencilerinin Okuldan Gelecekle İlgili Beklentileri 59
3.1 16. İHL Öğrencilerinin Okuldan Gelecekle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 62
3.1.17. İHL Öğrencilerinin Okuldan Eğitim Öğretimle İlgili Beklentileri 64

3.1.18. İHL Öğrencilerinin Okuldan Eğitim Öğretimle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 67
3.1.19. İHL Öğrencilerinin Okuldan Din Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Beklentileri 69
3.1.20. İHL Öğrencilerinin Okuldan Din Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları 72

SONUÇ VE ÖNERİLER 75
KAYNAKÇA 86

KISALTMALAR

AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
AİHL	Anadolu İmam Hatip Lisesi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
İF	İlahiyat Fakültesi
İHL	İmam Hatip Lisesi
İHO	İmam Hatip Okulu
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
s.	Sayfa
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetleri, Sınıf Düzeyleri, Okulları ve Karma Eğitim Alıp Almama Durumları 9

EKLER LİSTESİ

EK 1: İzmir İl Milli Eğitim Komisyon Araştırma Onayı 96
EK 2: Gönüllü Katılımcı Onam Formu 97
EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 98
EK 4: Etik Kurul İzni 100

GİRİŞ

a. Araştırmanın Problem Durumu

İmam hatip okulları kuruluşundan itibaren farklı aşamalardan geçmişlerdir. 1 Ekim 1913 tarihinde kabul edilen Islah-ı Medaris Nizamnamesi ile Medresetü'l-Vaizin ve Medresetü'l- Eimme ve'l-Huteba adlarında iki yeni okul açılmıştır. Bu okullar bugünkü imam hatip liselerinin başlangıcı olarak kabul edilir (Dinçer, 1974: 15). O günün şartlarında ne yazık ki okullar, gerek eğitim çevrelerinde gerekse kamuoyunda hak ettiği değeri bulamamıştır. Nitekim bir sene sonra İHO ile vaizler okulu birleştirilerek tek bir okul haline getirilmiş ve 1924 yılına kadarda eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. (Cebeci, 2015: 169).

Cumhuriyetin ilanından sonra pekçok alanda yeni kanunlar geçirilmeye başlanmıştır. Bunlardan biri de eğitim sistemimizin temelini oluşturan 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunudur. Bu kanunun 4.maddesi gereğince İmam ve Hatip Mektepleri açılmaya başlanmıştır. Açılışının hemen ardından geçen üç yılda imam hatip sayısı sırasıyla; 26, 20, 2'ye düşmüş, 1929-1930 eğitim yılında ise tamamı kapatılmıştır. İmam hatiplerin kurulmasının üzerinden henüz 6 yıl geçmesine karşın kapatılması, bu okullarda öğrenci olmaması gerekçesine bağlanmıştır.

Türkiye'nin 1946 yılında çok partili döneme geçmesiyle birlikte sorunlar yüksek sesle konuşulur hale gelmiş ve bunların başında da İHO'ların kapatılması yer almıştır. İHO'lar bu dönemde siyasi unsura dönüştürülmüştür. Yapılan tartışmalarda öğrenciler en fazla zarar gören taraf olmuştur (Toker ve Özcan, 2017: 40).

1950 seçimlerinde din ve din eğitimi alanının örgün eğitimde yer almasına olumlu yaklaşan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle 21 sene sonra 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu Kararı ile İHO'lar açılmıştır. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 32.maddesi ile bu okulların adı İmam Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir (Cebeci, 2015: 179).

28 Şubat Post Modern Darbesi olarak bilinen dönemde İHO'lar adına olumsuz bir süreç yaşanmıştır. Yükseköğretim Kurulu'nun yaptığı katsayı uygulamasıyla mezunların, ilahiyat fakültesi dışındaki fakültelere gitmelerinin önü

kesilmiş, ve fakültelerinde kontenjanları azaltılmıştır. Böylelikle bu liselere ilgi azalmış ve bu okulların giderek sayıları azalmıştır (Aydın, 2019: 238).

2012 yılında AK Parti döneminde katsayı uygulaması kaldırılmış, İHL mezunu öğrenciler, diğer liselerden mezun öğrencilerle birlikte eşit şartlarda üniversite sınavına girme hakkı kazanmışlardır (Öcal, 2015: 101).

İHL'ler kurudukları tarihten günümüze, ülkemizde yaşanan siyasal, sosyal vb. gelişmelerden bir şekilde etkilenmiştir. Okula karşı ve taraflar arasındaki çatışma en belirgin şekilde İHL'ler üzerinde yaşanmıştır. Zaman zaman laik seküler politikalar paralelinde olanlar, rejime tehdit olarak görülmüş ve kapatma yoluna gidilmiştir (Toker ve Özcan, 2017: 46). Maalesef savunma ya da karşı çıkma şeklinde ortaya çıkan bu tartışmalar ile konunun nicelik boyutuna odaklanılmış, nitelik boyutu az ilgilenilen bir konu olmuştur. Bu kısır döngüden uzaklaşılıp, kurumların niteliğinin arttırılması için öğrenci, öğretmen, ortam, program gibi konularda ülke çapında çeşitli araştırmaların yapılması gereklilik olarak kendini hissettirmiştir (Korkmaz, 2013: 9). Çünkü İHO'lara ilgi beraberinde niteliksel anlamda da bir gelişmeyi getirdiği taktirde, okulların hizmet alanları daha geniş bir çerçeveye ulaşabilecektir (Bahçekapılı, 2012: 135).

Öğrenciler, İHL'nin niteliğini etkileyen ve belirleyen en önemli unsurlardandır (Korkmaz, 2013: 9). Okulun olmazsa olmaz ögelerinden biridir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018: 1296). Bununla birlikte öğrenci için de okullar son derece önemlidir. Çünkü okul, öğrenci topluluğunun ve yaşamının merkezinde yer alır (Erden ve Erdem, 2013: 1).

Okullar, öğrencilerin fayda sağlayabilmeleri için isteyerek gittikleri yerler olmalıdır. Bunun için okul yaşamının kalite ve nitelik kazanması gerekir. Okul gibi örgütlerin kalite ve niteliği, üyelerinin beklentilerini dikkate alıp almamaları ve örgütteki yaşamlarının niteliğini yükseltmeye çalışıp çalışmamaları ile ölçülür. Bu yüzden öğrencilerin okul yaşamının niteliğiyle ilgili görüşlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018: 1296).

Akademik ve sosyal gelişme öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarının bir bütün olarak gözetilmesiyle gerçekleşebilir. Aksi takdirde okul yaşamının niteliği ve kalitesi düşer. Niteliğin yüksek olması; öğrencilerin okuldaki etkinliklere ilgi duymasına,

okula bağlılıklarına, okulun değer sistemi ile ilgili olumlu algılarına ve okul iklimine yönelik geliştirdikleri olumlu tutumla da ilişkilidir (Altındağ, 2015: 34).

Okullarda öğrenci beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşme düzeyi, eğitsel amaçların gerçekleşmesinde önemli bir faktördür. Okulda gerçekleştirilmesi amaçlanan eğitsel faaliyetler, öğrenci ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda belirlenmelidir. Öğrenci beklenti ve memnuniyeti, okulların başarısında önemli bir rol oynar. Öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerine odaklanan okulların, akademik başarı açısından diğer okullardan daha başarılı olmaları beklenir. Öğrencilerin öğrenim gördüğü okuldan memnun olması, başta öğrenci olmak üzere okul için önemlidir (Demirtaş ve Kahveci, 2010: 2151).

Öğrencilerin beklentilerinin karşılanabilmesi ve hedef kitlenin memnuniyetin artırılması noktasında, konunun farklı yönleri ile bilimsel çalışmalara konu edinilmesi önem taşımaktadır. Çünkü bu hususların tespiti eğitimin 4 temel ögesinden öğrencinin merkeze alınarak, eğitim süreçlerinin yapılandırılmasına ve böylece eğitimin niteliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Aynı durum, genel eğitim içinde özel eğitim alanı olarak yer alan din eğitimi ve bunun ortaöğretimde mesleki din eğitimi sürecini yürüten İHL içinde geçerlilik arz etmektedir. Buradan hareketle çalışmanın temel problemi; "İHL'de okuyan öğrencilerin okul beklentileri ve bu beklentilerinin karşılanma durumları nedir?" şeklindedir.

Bu çalışmayla literatüre katkı sağlamak amacıyla, İzmir ilinde öğrenim gören İHL öğrencilerinin beklenti ve beklentilerinin karşılanma durumları tespit edilmeye çalışılacak ve şu alt problemlere cevap aranacaktır:

- İHL'de eğitim gören öğrencilerin bireysel beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?
- İHL'de eğitim gören öğrencilerin toplumsal ve kültürel alanla ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?
- İHL'de eğitim gören öğrencilerin okul ile ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?
- İHL'de eğitim gören öğrencilerin yöneticiler ve öğretmenler ile ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?
- İHL'de eğitim gören öğrencilerin eğitim öğretim ve din eğitim öğretimi ile ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?

- İHL'de eğitim gören öğrencilerin gelecek ile ilgili beklentileri ve beklentilerinin karşılanma durumları nelerdir?
- İHL'de eğitim gören öğrencilerin meslek dersleriyle ilgili beklentileri ve beklentilerinin karşılanma durumları nelerdir?

b. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Öğrencilerin okul yaşamının nitelikleri ile akademik başarıları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Etkili bir öğretim için öncelikli hedef onların beklentilerine cevap vermektir (Yılmaz, 2007:486). İHL'lerin de niteliğinin artması için, öğrencilerin bu kurumlardan beklentilerinin ne olduğunun araştırılması son derece önemlidir. Bu doğrultuda temel araştırmanın amacı İzmir' de İHL'lerde 9. 10. ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin okuldan beklentilerini ve 12. sınıfta okuyan öğrencilerin mevcut durumda, beklentilerin karşılanma durumunu ortaya koymaktır. Elde edilen verilerle tespit edilen sorunlar için çözüm önerileri sunmak da çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Araştırmada İHL öğrencilerinin okul beklentilerini daha iyi anlayabilmek için ana amaç çerçevesinde alt amaçlar belirlenmiştir. Bu alt amaçlar; öğrencilerin akademik, dini, sosyal, mesleki ve kişisel gelişimleri ile ilgili beklentilerinin ve bunların karşılanmasının kapsamlı bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır.

Literatür incelendiğinde, Türkiye'de İHL öğrencilerinin okul beklentileriyle ilgili bilimsel çalışmaların az sayıda bulunduğu görülmektedir. Çalışmanın evrenini oluşturan İzmir ilinde ise konuyla ilgili hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu hususta araştırmanın önemi, İzmir ilinde bu konuyu ele alan, kendisinden sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık edebilecek ilk olma taşımaktadır. Alanyazında, öğrencilerin özgün ifadelerine fırsat tanıyan ilk nitel araştırma olması da araştırmanın önemini artırmaktadır. Ayrıca İzmir ilinden konuyla ilgili ulaşılacak sonuç ve önerilerle, ülke genelindeki İHL eğitimde memnuniyetin artırılması ve öğrencilerin beklenti ve sorunları dikkate alınarak yeni programların oluşturulması, kurumların sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirmesine katkı sunulacağı düşünülmektedir.

c. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın bir yüksek lisans çalışması niteliği taşıması ve belirli bir zaman diliminde yapılması gerekliliği konu ve yöntem itibariyle bazı sınırlılıkları gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın konusu; İHL'de eğitim gören öğrencilerin beklentileriyle sınırlıdır. Araştırmada elde edilen veriler, 2023-2024 eğitim öğretim yılı ve İzmir ilinde eğitim gören "Buca Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi", "Buca Sezai Karakoç Anadolu İmam Hatip Lisesi", "Gaziemir Şehit Mustafa Yaman Anadolu Lisesi" ve "Bornova Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi" öğrencilerinden 72 öğrencinin görüşme sorularına gönüllü olarak verdiği cevaplardan oluşmaktadır.

d. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları olarak;

- Katılımcılara uygulanan veri toplama aracının çalışmanın amacına hizmet ettiği düşünülmüştür.
- Katılımcılara yöneltilen soruların hiçbir baskı altında kalmadan, samimi bir şekilde cevap verildiği varsayılmıştır.

e. İlgili Araştırmalar

Belirtildiği üzere, alan yazında İHL öğrencilerinin okuldan beklentileriyle ilgili sınırlı sayıda çalışma yer almaktadır. Çalışmanın evrenini oluşturan İzmir ili ile ilgili bölgesel bir araştırmaya ise rastlanmamaktadır. Konuyla ilgili ulaştığımız çalışmalar ve içerikleri şu şekildedir:

Ateş (2016), 2014-2015 eğitim öğretim yılında Gaziantep'te öğrenim gören İHL öğrencilerinin İHL'yi tercih nedenlerini ve beklentilerini tespit etmek amacıyla araştırma yapılmıştır. Anket çalışmasına 400 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin İHL'yi kendi istekleriyle tercih ettikleri, bunun nedenlerinin iyi bir din eğitimi almak ve meslek sahibi olabilmek olduğu anlaşılmaktadır.

Beklentileri arasında, sosyal etkinliklerin fazla olduğu bir okulda eğitim görmek ve İHL'den ahlaklı, dindar kişiler olarak mezun olmak olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin beklentilerinin çoğunluğunun gerçekleşmediği anlaşılmaktadır (Ateş, 2016).

Çalışkanoğlu (2018), Çorum il merkezinde okuyan İHL öğrencilerinin sorun ve beklentilerini tespit etmek için yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak geliştirilen anket 255 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin, okulun fiziki şartlarını yetersiz buldukları, öğretmenler ve idareciler iletişimlerinin istedikleri seviyede olmadıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin müferadata ek olarak sanatsal ve sportif dersleri de görmek istedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük bir bölümünün beklentilerinin karşılandığı görülmüştür. Araştırmanın sonunda, ekonomik durumu yetersiz öğrencilerin desteklenmesi, açılacak yaz Kuran kurslarının öğrenciler için faydalı olacağı, okulların fiziki şartlarında iyileştirmeler yapılması gerektiği, öğretmenlerin çağın gereklerine ayak uyduracak şekilde materyalle dersleri anlatmalarının ve öğrencilerle iyi ilişkiler kurmalarının faydalı olacağı önerilerinde bulunulmuştur (Çalışkanoğlu, 2018).

Sali (2019), 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Güngören ilçesinde eğitim gören kız İHL öğrencilerinin sorunları ve beklentilerini ortaya koymak için bir araştırma yapılmıştır. Araştırma için anket çalışması geliştirilerek, 890 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonunda öğrencilerin sosyal medyanın etkisiyle yalnızlaştıkları, ihtiyaç duyduklarında etraflarındaki kimselerden ilgi ve destek görmedikleri gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin zorlandıkları derslerin başında Kur'an-ı Kerim ve Arapça geldiği anlaşılmıştır. En sevdikleri dersler arasında meslek derslerinden herhangi bir dersin çıkmadığı görülmüştür. Öğrencilerin sorunlarının çözülüp beklentilerin karşılanması noktasında okul, aile, öğretmen, öğrenci ve devletin iş birliği yapması önerilmiştir (Sali, 2019).

Altundaş (2019), 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde Amasya il merkezinde öğrenim gören İHL öğrencilerinin beklenti ve sorunlarını tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. 340 öğrenciye anket uygulanarak çalışma tamamlanmıştır. Araştırmacı elde ettiği verilerle, okulların sosyal ve fiziki durumlarının öğrenciler tarafından eksik görüldüğünü, öğrencilerin yarıya yakınının eğitim ve öğretim faaliyetlerini yetersiz bulduklarını, öğrencilerin ceza ve mükafat

durumlarının dengeli olmasını istediklerini, meslek dersleri müfredatının azaltılmasını beklediklerini tespit etmiştir. Velilere ve ilkokuldan itibaren öğrencilere, İHL tanıtımı için çalışmalar yapılması gerektiği, idarecilerin mümkünse meslek hocaları olması, din eğitiminin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, okul binalarının sosyal ve kültürel alanlarda öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkaracak şekilde dizayn edilmesi hususunda önerilerde bulunmuştur (Altundaş, 2019).

Sarı (2021), İstanbul ili Pendik ilçesinde öğrenim gören İHL öğrencileri ve velilerinin okul ile beklentilerini ve süreç içerisinde beklentilerin karşılanma durumlarını tespit etme amacıyla çalışma yapılmıştır. Araştırma için hazırlanan anket 598 öğrenci ve 67 veli katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğrencilerin okulun fiziki şartları, öğretmen ve yöneticilerin kendilerine yaklaşımları, öğrenme ortamları ile ilgili beklentileri olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin beklentilerinin orta seviyede, velilerin beklentilerinin ise daha üst seviyede karşılandığı anlaşılmıştır (Sarı, 2021).

BİRİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM

Bu bölümde araştırma sürecinde izlenen yöntem, araştırmanın modeli, araştırma için belirlenen çalışma grubu, katılımcılara ait bilgiler, veri toplama yöntemi ve aracı, verilerin analizi ile ilgili hususlara yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

İHL'de okuyan öğrencilerin okuldan beklentilerini ve bunların karşılanma durumlarını ortaya koymaya çalışan bu çalışma, nitel araştırma modelinde yapılandırılmıştır. Nitel araştırma: "Disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır" (Karataş, 2015: 63).

Araştırma için, katılımcılara sorulmak üzere açık uçlu 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni 2023-2024 öğretim yılında, İzmir ili İHL'de öğrenim gören öğrencilerdir. Milli Eğitim İstatistikleri' ne göre, İzmir ilinde 49 tane AİHL bulunmaktadır. Bu liselerde 3.748 erkek öğrenci, 5.112 kız öğrenci olmak üzere toplam 8.860 öğrenci öğrenim görmektedir (Milli Eğitim İstatistikleri 2022/2023, 2023:218). Bu araştırmada evrenin tamamına ulaşmanın imkansız ve zaman alıcı olduğundan, evreni temsil eden örneklem alınmıştır. Çalışmanın özelliğine uygun olarak, Buca Kız AİHL, Sezai Karakoç AİHL, Gaziemir Şehit Mustafa Yaman AİHL, Bornova Şehit Erol Olçok AİHL'de 9. 10. 11. ve 12. sınıfta öğrenim gören 72 öğrenci, hazır/kolaylı örnekleme yöntemiyle belirlenerek çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Kolaylı örnekleme; bir bölge söz konusu olmadığı durumlarda, araştırmacının yakın çevresinde bulunan, ulaşılması kolay, araştırmaya katılmaya gönüllü bireyler ile çalıştığı örneklem türüdür (Erkuş, 2011: 38).

Araştırmanın kapsamını arttırmak ve her kesimi temsil edebilmek için farklı sosyo kültürel özellikleri bulunan Gaziemir, Buca ve Bornova ilçelerinden okullar seçilmiştir.

1.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000: 547). Görüşme soruları tez danışmanının ve uzman kişilerin görüşleri alarak hazırlanmıştır. 9. 10. ve 11. sınıflarda okuyan katılımcılara, okul beklentilerini belirlemek üzere 10 tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. 12. sınıfta okuyan katılımcılara da okul beklentilerin karşılanma durumlarını belirlemek üzere 10 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir. Araştırma doğrultusunda katılımcılara aşağıdaki sorular sorulmuştur:

9. 10. ve 11. Sınıf Soruları

1. Bireysel beklentileriniz nelerdir?
2. Toplumsal alanla ilgili beklentileriniz nelerdir?
3. Sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentileriniz nelerdir?
4. Okul ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
5. Yöneticiler ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
6. Öğretmenlerle ilgili beklentileriniz nelerdir?
7. Meslek dersleriyle ilgili beklentileriniz nelerdir?
8. Gelecek ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
9. Eğitim öğretim ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
10. Din eğitim öğretimi ile ilgili beklentileriniz nelerdir?

12. Sınıf Soruları

1.Bireysel beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

2.Toplumsal alanla ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

3.Sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

4.Okul ile ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

5.Yöneticilerle ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

6.Öğretmenler ile ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

7.Meslek dersleriyle ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

8.Gelecek ile ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

9.Eğitim öğretim ile ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

10.Din eğitim öğretimi ile ilgili beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?

1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLANMASI VE ANALİZİ SÜRECİ

Görüşme için öncelikle İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izinler alınmıştır (Bkz. Ek 5). Tüm görüşmeler, okul idaresinin uygun bulduğu zamanda, sınıf ortamında bireysel olarak görüşme sorularının cevaplanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılımın gönüllü olarak gerçekleşmesine özen gösterilmiştir. Görüşme süresi 40 dk olarak belirlenmiştir. İlk olarak katılımcılara yaptığımız çalışma ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Görüşme soruları açık bir şekilde sorulmuş, cevaplar yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş ve verdikleri cevaplar ile alıntı yapılırken, Katılımcı 1 (K1), Katılımcı 2 (K2) …vd. şeklinde kodlama yapılmıştır. (Bkz. Tablo 1)

Veriler araştırmacı tarafından incelenerek, betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlemeler yapılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde temel amaç

elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 221).

Bu çalışmada veri analizi için ilk önce araştırmanın bulguları, araştırma sorularına uygun bir şekilde gruplandırılmıştır. Katılımcıların görüşleri, daha doğru ve daha açık yansıtılması için yorum yapmadan doğrudan alıntılarla verilmiştir. Herhangi bir temaya uymayıp dışarıda kalan veriler, ilgili başlıkta tek tek sunulmuştur. Çalışmayla ilgili diğer çalışmalardan elde edilen bir veri varsa ilgili yerde doğrudan belirtilmiş, çalışma yoksa belirtilmemiştir. Daha sonra ulaşılan verilerle ilgili bilimsel verilerden hareketle bir değerlendirme yapılmıştır.

1.5. KATILIMCILARA AİT BİLGİLER

Araştırmada görüşme yapılan öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, okulları, karma eğitim yapıp yapmama durumları ve kendilerini temsil eden kodlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetleri, Sınıf Düzeyleri, Okulları ve Karma Eğitim Alıp Almama Durumları

KOD	CİNSİYET	SINIF	OKUL	KARMA EĞİTİM ALIP ALMAMA
K1	Kız	9	Buca Kız AİHL	Kız
K2	Kız	9	Buca Kız AİHL	Kız
K3	Kız	9	Buca Kız AİHL	Kız
K4	Kız	9	Buca Kız AİHL	Kız
K5	Erkek	9	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K6	Erkek	9	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K7	Erkek	9	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K8	Erkek	9	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K9	Erkek	9	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K10	Erkek	9	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K11	Kız	9	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K12	Erkek	9	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K13	Erkek	9	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K14	Erkek	9	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K15	Kız	9	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma

K16	Kız	9	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K17	Erkek	10	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K18	Kız	10	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K19	Erkek	10	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K20	Kız	10	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K21	Erkek	10	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K22	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K23	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K24	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K25	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K26	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K27	Kız	10	Buca Kız AİHL	Kız
K28	Kız	10	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K29	Kız	10	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K30	Erkek	10	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K31	Erkek	10	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K32	Erkek	10	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K33	Erkek	10	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K34	Kız	10	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K35	Kız	11	Buca Kız AİHL	Kız
K36	Kız	11	Buca Kız AİHL	Kız
K37	Kız	11	Buca Kız AİHL	Kız
K38	Kız	11	Buca Kız AİHL	Kız
K39	Erkek	11	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K40	Erkek	11	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K41	Erkek	11	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K42	Erkek	11	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K43	Kız	11	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K44	Kız	11	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K45	Erkek	11	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K46	Erkek	11	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K47	Erkek	11	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K48	Kız	11	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K49	Kız	11	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K50	Erkek	11	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K51	Erkek	12	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K52	Erkek	12	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K53	Erkek	12	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K54	Erkek	12	Buca Sezai Karakoç AİHL	Erkek
K55	Kız	12	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K56	Erkek	12	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K57	Erkek	12	Gaziemir Mustafa Yaman AİHL	Karma
K58	Kız	12	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma

K59	Kız	12	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K60	Erkek	12	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K61	Erkek	12	Bornova Erol Olçok AİHL	Karma
K62	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K63	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K64	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K65	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K66	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K67	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K68	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K69	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K70	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K71	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız
K72	Kız	12	Buca Kız AİHL	Kız

Tablo 1'e göre çalışmaya, toplam 72 öğrenci katılmıştır. Katılan öğrencilerin 39'u (%54.17) kız öğrencilerden, 33'ü (%45.83) erkek öğrencilerden oluşmuştur. İzmir'de eğitim gören AİHL öğrencilerinin de %42,3'ünü erkek, %57,7'sini de kız öğrencilerden oluştuğu veriler dikkate alındığında evrenin, seçilen örneklemle uygun olduğu görülmüştür (Milli Eğitim İstatistikleri 2022/2023, 2023:218).

Sınıf düzeyine göre çalışmanın, 9. sınıflar 16 öğrenciyle %22.22'sini, 10. sınıflar 18 öğrenciyle %25'ini, 11. sınıflar 16 öğrenciyle %22.22'sini, 12. sınıflar 22 öğrenciyle 30,55'ini oluşturmuştur. 9.10 ve 11. sınıfların katılımcı sayıları benzer dağılımda iken 12. sınıf öğrencilerinin beklentilerinin karşılanma durumları da araştırılmak istendiğinden, katılımcı sayısı diğer sınıfların ortalamasından daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin okul dağılımına göre çalışmanın, Buca Sezai Karakoç AİHL 7 öğrenciyle %23,61'ini, Bornova Şehit Erol Olçok AİHL 15 öğrenciyle %20,83'ünü, Gaziemir Mustafa Yaman AİHL 15 öğrenciyle %20,83'ünü, Buca Kız AİHL 25 öğrenciyle %34,72'sini oluşturmuştur.

Görüşmeye katılan öğrenciler karma eğitim alıp almama durumuna göre incelendiğinde, 25 kişiyle %34,72 kız öğrencinin, 17 kişiyle %23,61 erkek öğrencinin karma eğitim almadığı, 30 kişiyle %41,66 öğrencinin karma eğitim aldığı tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHİ SEYRİ VE EĞİTİMDE OKUL BEKLENTİSİ

1. İMAM HATİP LİSELERİNİN TARİHİ SEYRİ

1.1. Cumhuriyet Öncesi İmam Hatip Liseleri

İHL'lerinin ilk nüvesi; Osmanlı Devleti'nin son döneminde vaiz yetiştirmek amacıyla 1912 yılının son günlerinde Medresetü'l-Vaizin ile imam ve hatip yetiştirmek üzere 1913 yılında açılan Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'dır (Öcal, 2015: 66). Bu okullar bugünkü İHL'nin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu okulların amaçlarında ilk defa dinin anlatımı ve tanıtımı görevine işaret edilmektedir (Cebeci, 2015: 69). Devletin bir çok cephede savaşıyor olması sebebiyle öğrencilerin fiilen askere alınması ve aynı yıllarda genel eğitim ve öğretim yapan medreseler için 1910, 1914 ve 1917 yıllarında üç ayrı ıslah nizamnamesi hazırlanıp yürürlüğe girmesi sebebiyle bu iki medrese ilgi görmemiştir (Öcal, 2015: 66). Medresetü'l-Vaizin ile Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba' nın birleşmesiyle 1919 yılında Medreset'ül-İrşad adıyla yeni bir medrese kurulmuştur (Dinçer, 1974: 18). Bu okul da savaş yıllarının sıkıntıları arasında varlık gösteremeden 1924 yılına kadar devam edebilmiştir (Cebeci, 2015: 170).

Cumhuriyetle birlikte mektep medrese ikilemine son vermek üzere 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulüyle açılan bu okullar, Cumhuriyet tarihi boyunca zengin bir deneyime sahip olmuştur (Kaymakcan ve Aşlamacı, 2011: 72). Dönemin Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın emriyle Mayıs 1340 (1924) tarihinde medreselerin kapatılması üzerine, 29 yerde imam hatip mektebi açılmıştır (Ayhan, 2014: 51).

1924-1925 öğretim yılında Edirne, Ödemiş, Hopa, Şavşat, Niğde imam ve hatip mektepleri kapanmış, Artvin ve İzmir'de birer İmam ve Hatip Mektebi açılmak suretiyle bunların sayısı 26'ya inmiştir (Dinçer,1974: 32).

1925-1926 öğretim yılında ise Erzurum, Eskişehir, Urfa, Amasya, Gaziantep, Maraş, Artvin, İzmir İmam ve Hatip Mektepleri kapanarak Of ve Akşehir imam ve hatip mektepleri açılmakla bu okulların sayısı 20'ye inmiştir (Dinçer, 1974: 32).

1926-1927 yılında Kütahya, İstanbul İmam Hatip Mektepleri'i hariç diğer okullar kapatılmış,1931-1932 ders yılında bunlarda kapatılarak imam hatip mekteplerinin öğretimi sona ermiştir (Ayhan, 2014: 52). İmam hatip mektebi denemesi bu şekilde sonuçlandıktan sonra 1951 yılına kadar Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kuran Kursları'ndan başka mesleki din eğitim kurumu kalmamıştır (Cebeci, 2015: 172).

1.2. Cumhuriyet Dönemi İmam Hatip Liseleri

1946'dan sonra oluşan çok partili dönemde halkın en fazla din eğitimi alanında istekte bulunduğu görülmüştür (Parmaksızoğlu, 1966: 28). Din görevlerini yerine getirecek yetişmiş insan yokluğunu göstermesi sonucu, Türkiye genelinden gelen yoğun istek üzerine 1949 yılında memleket çapında 10 adet imam hatip kursu açılmıştır (Çelik, 2013:119). İlk olarak 15 Ocak 1949 tarihinde İstanbul ve Ankara'da, daha sonra Afyon, İzmir, Isparta, Kayseri, Kastamonu, Adana, Trabzon Urfa'da olmak üzere, sekiz ilde daha kurs açılmış ve kurs merkezi sayısı 10 olmuştur. 1958 yılına gelindiğinde ise kurs merkezi sayısı 50'ye ulaşmıştır (Öcal, 2017: 234). Resmiyette 10 ay olarak program hazırlanmasına rağmen, kurslar fiilen 5 ay süreli uygulanmıştır. Kursa devam edebilmek için askerliğini yapmış ve en az ortaokul mezunu olma şartı konulmuştur. Kursa katılıp belge alanların memur sayılmaması ve ücret ödenmemesi de kurslar ile hedeflenen amaca ulaşılmasında zorluk yaşanmasına neden olmuştur (Öcal, 2015: 74).

İmam hatip yetiştirme kursları açıldığı günden itibaren beklentilere cevap vermese, nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olsa bile, yıllar sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak imam hatip yetiştirmek amacıyla bu kursların açılışı, ihtiyacın ve halkın beklentilerinin, zamanın hükümeti tarafından reddedilemeyecek boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Yani kurslar, her şeye rağmen olumlu bir yaklaşım ve arayıştır (Ayhan, 2014: 173).

İmam hatip kurslarının yetersiz kalması üzerine 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile ilkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olan ve bir bütün teşkil eden yedi yıllık İHO'lar tarih sahnesine çıkmıştır (Dinçer, 1974: 65). Müdürler Komisyonu Kararı'ndan üç gün sonra 17.10.1951 tarihinde, Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya, Maraş illerinde olmak üzere 7 ilde birer imam hatip okulunun açılışı yapılmıştır (Cebeci, 2015: 179).

İHO'lar kuruldukları tarihten 1958 tarihine kadar o zaman adı Özel Okullar Müdürlüğü olan, bugünkü adı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır (Dinçer, 1974: 67). 1958'den 1961 yılına kadar da Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak idare edilmiştir. 10.07.1961 tarih ve 1044 sayılı Bakanlık mucibi ile Din Eğitimi Müdürlüğü kurulmuş ve okulların idaresi Bakanlık bünyesindeki bu müdürlükçe yürütülmüştür (Ayhan, 2014: 177).

On yıllık Demokrat Parti hükümetleri döneminde toplam 19 İHO açılmıştır. 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında kurulan koalisyon hükümetleri döneminde Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Şevket Raşit Hatiboğlu'nun imzasıyla 1962-1963 öğretim yılında 7 okul daha açılmıştır. 1965'te Süleyman Demirel'in başbakanlığında kurulan Adalet Partisi döneminde ise 46 yeni okul açılarak, 12 Mart Muhtırası dönemine kadar İHO sayısı 72'ye ulaşmıştır (Öcal, 2017: 240).

Nihat Erim hükümeti döneminde 1972 yılında hazırlanıp Milli Eğitim Bakanı İsmail Arar'ın imzasıyla yürürlüğe konan İmam Hatip Okulları idare yönetmeliği ile okulların 4 yıl olan orta kısmı 3 yıla indirilirken, lise kısımları 4 yıla çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin ardından toplam 72 adet 3 yıllık İHO ortaya çıkmıştır. Yapılan tespitlere göre bunlardan 2 tanesi 1971-1972 öğretim yılında, 12 tanesi de 1972-1973 öğretim yılında kapatılmıştır. 1973 yılına gelindiğinde bu okulların sayısı 58'e düşmüştür (Öcal, 2015: 83).

İHO'lar 1973 yılında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun kabulü ile İHL'ye haline dönüştürülmüş, adı geçen kanunla bu öğrenim kurumlarına bir takım yeni haklar tanınmış ve İmam Hatipler için yeni bir dönem daha başlamıştır (Ünsür, 2005:175). İHL mezunlarına ilahiyat dışındaki başka bölümleri kazanabilmenin yolu kısmen açılmıştır. İHL mezunlarının bütün üniversite ve yüksekokullara girme hakkına kavuşmaları ise 1983 yılında gerçekleşmiştir (Toker ve Özcan, 2017: 42).

Siyasi yelpazedeki değişikliklerle 1974 yılında başlayan koalisyon hükümetleri dönemlerinde İHL'lerin sayıları hızla artarak 1980-1981 öğretim yılında 374'e ulaşmıştır (Cebeci, 2015:180).

12 Eylül 1980 İhtilali'nin akabinde yeni bir anayasa hazırlanarak 1982 yılında yürürlüğe girmiş, yürürlükte olan bazı kanunlar da revizyona tabi tutulmuştur. Revizyon ile birlikte İHL mezunlarına, üniversitelerin istisnasız bütün bölümlerinin kapısı açılmıştır (Öcal, 2017:246). 1980'li yılların ortaları İHL'ler için değişim, dönüşüm ve gelişim yılları olmuştur. 1985 yılında İngilizce eğitim veren İHL'ler açılmıştır. İHL mezunu birçok öğrencinin üniversiteye yerleşmesi, öğrenci sayısında artışa sebep olmuştur (Toker ve Özcan, 2017: 43).

28 Şubat Post Modern Darbesi olarak bilinen dönemde, yeni bir olumsuz süreç başlamıştır.1997 yılında İHO'ların orta kısmı tekrar kapatılmıştır. ÖSYM'nin yaptığı katsayı uygulamasıyla da mezunların, ilahiyat fakülteleri dışındaki üniversitelere girmelerinin önü kesilmiş ve İF'nin kontenjanları azaltılmıştır (Aydın, 2019:238). Katsayı engelinin de etkisiyle, İHL'lerde 1997 yılında 500 bin öğrenci öğretim görürken, 2002 yılında bu rakam 77 bine düşmüştür (Toker ve Özcan, 2017: 44).

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Parti'sinin (AKP) iktidara gelmesiyle, din eğitimi politikalarında birey ve toplumun dini taleplerine karşılık gelecek yeni uygulamalar ortaya konmuştur. 1997'de kapatılan imam hatiplerin ortaokul kısmı yeniden açılmıştır (Bahçekapılı, 2012: 49). Katsayı problemi ortadan kalkmasa da din görevlilerinin özlük haklarının iyileştirilmesi, KPSS' de diğer branşlara göre düşük puanla atama olması gibi sebeplerle İHL'lere olan ilgi dolaylı yoldan artmıştır. 2002 yılında 71 bin olan öğrenci sayısı, 2011 yılında 235 bine yükselmiştir (Toker ve Özcan, 2017: 45). Katsayı meselesi uzun süre tartışma konusu olduktan sonra, 2010 yılında kısmen, 1 Aralık 2011 tarihinde ise tamamen kaldırılmıştır. Bu karara göre bundan sonra lise veya meslek lisesi ayrımı yapılmaksızın bütün okulların mezunları eşit şartlarda üniversite sınavına girmişlerdir (Öcal, 2017: 252).

30 Mart 2012 tarihinde 4+4+4 kesintili 12 yıllık zorunlu eğitime geçilerek, imam hatip ortaokullarının açılması sağlanmıştır. Bu sayede İHL'lerin gelişimindeki en önemli engellerden biri kalkmıştır (Bahçekapılı, 2012: 134). Bu dönemden itibaren İHL'lerin orta kısımları yeniden açılmıştır. İmam Hatip Ortaokullarının

açılmasıyla birlikte genel ortaokulların müfredatına ek olarak her sınıfında zorunlu olmak kaydıyla Arapça, Kur'an ı Kerim, Temel Dini Bilgiler ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersleri programa dahil edilmiştir (Öcal, 2016: 168).

2014 tarih ve 6528 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamalerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında Millî Eğitim Bakanlığına "proje okulu" açma imkânı verilmiştir. Kanunda proje okulları "yurt içinde ve yurt dışında yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla veya başka ülkelerle işbirliği anlaşmaları çerçevesinde kurulan ve ulusal veya uluslararası proje yürüten okul ve kurumlar ile belirli eğitim reformu ve programları uygulayan okul" olarak tanımlanmıştır (Milli Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamalerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2014).

Bu kanuna istinaden 2016 yılında yürürlüğe giren yönetmelik, bütün ortaöğretim kurumlarını kapsadığı gibi AİHL' yi de kapsamıştır. Bu tarihten itibaren AİHL içerisinde proje okulu olma şartlarını taşıyanlar proje okulu olarak belirlenmiştir. AİHL'lerde uygulanan program çeşitliliği, bu okullarda devam ettiği gibi proje okulu statüsünü alan AİHL'lerde de uygulanmaya başlamıştır. Proje AİHL'lerde hafızlık ile fen ve sosyal bilimler programı ana program olarak uygulanmakta olup, bazı proje AİHL'lerde birden fazla program da uygulayabilmelerine fırsat verilmiştir (Karaman, 2021:15).

2020 yılında İmam Hatip Okullarında Yeni Dönem Kitapçığı' nda da yer alan ifadeye göre; "Bu okullarda 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğrencilerin ilgi, kabiliyet ve kariyer hedeflerine göre "Program Çeşitliliği" tasarlanarak Temel İslam Bilimleriyle birlikte Fen ve Sosyal Bilimler, Uluslararası, Yabancı Diller, Mûsikî, Spor, Geleneksel ve Çağdaş Görsel Sanatlar, Hafızlık, Teknoloji programları uygulanmaktadır." (DOGM, 2020:3).

Özel program/proje uygulayan İHO'larda öğrencilerin belirlenmesine katkı sunması kapsamında; Proje AİHL'lere öğrenci alımı ile ilgili olarak; 2018 yılı itibariyle ortaokul ve imam hatip ortaokulu öğrencilerinin liselere geçiş sınavı (LGS) ile MEB'in belirlemiş olduğu nitelikli okullara yerleştirilmesi yapılmaktadır. Ayrıca öğrenciler LGS haricinde program çeşitliliği sayesinde yetenekle öğrenci alan okulları da tercih edebilmektedirler. LGS ile ve yetenekle herhangi bir okula

yerleşemeyen öğrenciler adrese dayalı olarak okullara yerleştirilmektedir (Karaman, 2021:34).

2022/2023 MEB İstatistiklerine göre, 1715 tane İHL bulunmaktadır. 50.173'ü erkek, 329.133'ü kız olmak üzere toplam 579.306 öğrenci eğitim görmektedir. Bu okulların 1.698'i AİHL olmak üzere toplam 475.837 öğrencisi bulunmaktadır. 16 tane Uluslarası İHL'de 1355 öğrenci eğitim görmektedir. Açıköğretim imam hatip lisesinde, 98.822 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. 3292 öğrenci ise AİHL içerisinde farklı programlarda eğitim görmektedir (Milli Eğitim İstatistikleri 2022/2023, 2023:218).

2. EĞİTİMDE VE ÖĞRENCİLERDE OKUL BEKLENTİSİ

2.1. Eğitimde Okul Beklentisi

Okul, çeşitli bilgi, beceri ve alışkanlıkların belirli hedefler doğrultusunda sistemli bir şekilde öğretildiği ve kazandırıldığı öğrenci, öğretmen ve yöneticilerden oluşan bir eğitim kurumudur (Ormanoğlu ve Akca, 2023: 47). Beklenti kavramı ise gerçekleşmesi beklenen şey, bireyin belli şart ve durumlarda alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü olarak nitelendirilmektedir (TDK, 2024). Yapılan bu tanımlarda da anlaşıldığı üzere okul beklentisi kavramı okuldan gerçekleşmesi beklenilen durumları içine almaktadır.

Örgüt ve yönetim kuramları tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde örgütlerde insana ve insanın memnuniyetine verilen önemin gittikçe değer kazandığı görülmektedir. İlk zamanlar klasik kuramcılar, örgüte mekanik bir açıdan bakarken son yıllarda insanı daha ön plana çıkaran, insanın özüne yönelik bir derinlik kazanmaktadır. Okulun da kendine has örgüt özellikleri, çağdaş yönetim yaklaşımlarında öne çıkan insan memnuniyeti ögesini önemli kılmaktadır (Kayıkçı ve Sayın, 2010: 209). Bu hususta okullardan beklentinin araştırılması, eğitim süreçlerinin daha verimli, etkili ve başarılı bir şekilde yürütülmesi için son derece önem taşımaktadır. Öğrencilerin velilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin okuldan ne beklediğinin anlaşılması, eğitimdeki kalitenin artırılmasına ve topluma daha iyi

bireyler kazandırılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir (Ormanoğlu ve Akca, 2023: 49).

Okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, veliler okulun temel paydaşları olarak eğitim sürecinde önemli bir yer tutar. Bu paydaşlardan her biri okulun başarılı işleyişi ve eğitim adına okuldan farklı talepler ve beklentiler taşır (Albez ve Ada, 2017: 2). Öğrenciler nitelikli eğitim ve güvenli bir ortam beklerken, veliler çocuklarının akademik başarısına odaklanır. Okul yöneticileri, öğrencilerin akademik başarılarını ve kişisel gelişimlerini destekleyerek, onları topluma faydalı bireyler olarak yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitim ortamı oluşturmayı beklerken, öğretmenler ise öğrencilerin öğrenmeye istekli olduğu, destekleyici ve saygılı bir okul ortamında mesleki gelişimlerine katkı sağlayacak koşullarda etkili eğitim yapmayı bekler. Okul, bu farklı beklentilere cevap verebilir ve paydaşlarını tatmin edebilirse, eğitimde gerçek anlamda başarıya ulaşır ve etkili bir kurum olarak kabul edilir (Gülşen ve Akdoğan, 2021: 310).

Eğitim sisteminin varlık sebebi olan öğrenciler, okul örgütünün en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Çünkü eğitim sürecinin nihai amacı, öğrencilere gerekli bilgi ve becerileri kazandırarak, onların bireysel ve toplumsal hayata katkıda bulunmalarını sağlamaktır. Bu süreçte öğrencilerin ihtiyaçlarının, ilgi alanlarının ve beklentilerinin dikkate alınması, onların tam potansiyellerine ulaşmaları açısından son derece önemli görülmektedir. Bu yaklaşımla birlikte eğitimin kalitesi ve başarısı da büyük ölçüde artacağı düşünülmektedir (Sarıca, 2020: 1169).

Öğrencilerin okuldan beklentileri, eğitim sürecinin etkinliği ve bireysel memnuniyet düzeyleri hakkında önemli ipuçları sunar. Bu beklentiler, sadece öğrencilerin yaşam memnuniyetini anlamakla kalmaz, aynı zamanda eğitim-öğretim ve rehberlik hizmetlerine yönelik değerli veriler sağlar. Öğrencilerin beklentilerini analiz etmek, onların potansiyel performansları hakkında tahmin yapmaya ve gelişim süreçlerini daha sağlıklı yönetmeye olanak tanır. Ayrıca, öğrencilerin okulda yaşanan gelişmeleri nasıl algıladıkları konusunda bilgi edinmek, zararlı alışkanlıkların ve gruplaşmaların önlenmesi açısından kritik rol oynar. Bu bilgiler ışığında, okul yönetiminin ve rehberlik servislerinin, öğrencilere yönelik daha etkili çözümler üretmesine yardımcı olur. (Gökyer, 2012: 236). Bu öneme binaen çalışmanın da

hedef kitlesini oluşturan öğrencilerin okul beklentisi, üzerinde durulması gereken hususlar arasında yer alır.

2.2. Eğitimde Öğrencilerin Okul Beklentisi

Öğrencilerin istenilen nitelikleri kazanabilmesi için okulların, isteyerek ve motive bir şekilde katılım sağladıkları mekanlar olması gerekmektedir. Burada eğitimin gerçekleştiği ortam olarak okul gibi örgütlerin yaşam kalitesinin ve niteliğinin artırılması, eğitimin başarısı açısından önem taşımaktadır. Okul gibi örgütlerin niteliği, üyelerinin beklentilerini dikkate alıp almamaları ve bu beklentilere yanıt vererek yaşam kalitesini yükseltmeye çalışmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle öğrencilerin okul yaşamının niteliğine dair görüşlerinin belirlenmesi, eğitimin iyileştirilmesi ve öğrencilerin tam anlamıyla gelişebileceği bir ortamın sağlanması açısından öncelikli hususlardandır. Bu görüşlerin dikkate alınması, eğitim sürecinin daha verimli ve etkili hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018:1297).

Eğitim sisteminin temelini oluşturan okullarda, öğrenci beklentileri ve bu beklentilerin karşılanma düzeyi, eğitsel amaçların gerçekleşmesinde önemli bir faktördür (Demirtaş ve Kahveci, 2010: 2151). İHL'lerin de amaçlarını gerçekleştirebilmeleri öğrencilerin beklentilerine cevap vermeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Diğer eğitim kurumlarıyla birlikte İHL'ler için öğrenci beklentileri alanında yapılmış akademik çalışmalardan hareketle; eğitim öğretim beklentisi, eğitim ortamı beklentisi, öğretmenlerle ilgili beklentiler, gelecek beklentisi ve sosyal beklentiler başlıkları altında sınıflandırılabilir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018, Kayıkçı ve Sayın, 2010).

Öğrencilerin okuldan beklentileri söz konusu olduğunda, öne çıkan ilk husus onların eğitim ve öğretim beklentileridir. Çünkü eğitim-öğretim sürecinde bilgiyi edinecek temel unsur öğrencidir. Öğrencilerin memnuniyeti öğrenmeye ilişkin isteğini de etkiler. Öğrencinin bir bilgiyi tam olarak öğrenebilmesi için onun o bilgili öğrenmeye açık ve istekli olması gereklidir. Bu nedenle öğrencinin eğitimden beklentilerini karşılamak, onun öğrenme isteğini arttırır ve akademik başarısına katkı sağlar. Öğrencilerin bu süreçte kendilerini motive hissetmeleri, öğrenmeye olan

ilgilerini ve öğrenme sürecine katılım düzeylerini önemli ölçüde etkiler (Kayıkçı ve Sayın, 2010: 210).

Öğrencilerin ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri, beklentileri ve kişisel özellikleri dikkate alınmadan tasarlanmış bir eğitim programı ve sürecinin başarıya ulaşması güç olduğu kadar öğrencinin de memnuniyetini azaltır. Bu tür bir yaklaşım, öğrencilerin okuldan aldıkları memnuniyeti azaltırken, derslere ve okula karşı olumsuz bir tutum geliştirmelerine yol açar. Sınıftaki eğitim etkinliklerinin etkili öğrenme ve öğretme stratejilerine dayanmaması, akademik başarıyı düşürürken öğrencilerin ilgisini kaybetmesine ve derslere olan motivasyonlarının azalmasına neden olur (Kayıkçı ve Sayın, 2010: 208). Bu durum özellikle din öğretimi gibi önemli konularda da geçerlidir. Din öğretimi alanında, öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımları doğrultusunda bireylerin beklenti ve ihtiyaçlarına yanıt veren bir öğretim modelinin uygulanması, hem öğrenme sürecini zenginleştirir hem de öğrencilerin derse karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlar (Çakmak, 2018: 26).

Eğitsel etkinliklerin meydana geldiği, öğretme-öğrenme süreçlerindeki iletişim ve etkileşimin oluştuğu, çeşitli araç-gereç, tesis ve örgütlenme gibi öğelerin oluşturduğu alan demek olan eğitim ortamı, öğrencilerin okul beklentilerinin belirlenmesinde önemli bir etkendir (Helvacı ve Aydoğan, 2011:45). Zira öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra, okulun sunduğu sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler de onların okula yönelik olumlu tutum geliştirmelerine önemli ölçüde katkı sağlar. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin okula olan bağlılıklarını güçlendirirken, onları okulda geçirdikleri zamandan daha fazla keyif almaya teşvik eder. Okulun yaşam kalitesinin yüksek olması da dolaylı olarak akademik başarıyı olumlu yönde etkiler (Kayıkçı ve Sayın, 2010: 208).

Okullarda sağlıklı bir eğitimin sağlanabilmesi için, fiziki ortamın uygun ve sağlıklı bir şekilde düzenlenmesi kritik bir öneme sahiptir. Eğitim sürecinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi, öğrencilerin ve öğretmenlerin içinde bulundukları ortamın hem fiziksel hem de psikolojik açıdan destekleyici olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, okulun bulunduğu yerin özelliklerinden başlayarak, okul binalarının yapısal düzenlemeleri, dersliklerin ergonomisi ve okul bahçesinin düzenlenmesi gibi birçok faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Öncelikle, okulun seçildiği yerin çevresi, öğrencilerin güvenliğini ve ulaşım kolaylığını sağlayacak

şekilde planlanmalıdır. Gürültüsüz, temiz hava koşullarına sahip, öğrencilerin rahatlıkla ulaşabilecekleri bir lokasyon tercih edilmelidir (Başar, 2020; 62).

Ayrıca öğrenmenin sağlandığı materyaller, sınıfın sıcaklığı, oturma düzeni öğrenci sayısı, sınıfın temizliği, ortamın aydınlık düzeyi, aydınlatma araçları gibi bütün fiziki koşulların da ideal ölçüde sağlanması gerekmektedir (Yüksel, Kaya, Düzgün, Tokses, 2023: 181) Kısacası eğitim ortamının öncelikli boyutlarından biri olan fiziksel şartların, öğrencilerin farklı öğrenme amaçları, beklentileri, gereksinimleri ve becerileri ile uygunluk göstermelidir (Şalcı ve Gürel, 2021: 81). Çünkü yapılan araştırmalar, okul binaları ve öğrenme arasında ilişki bulunduğunuo ortaya koymaktadır (Vural ve Sadık, 2003: 16).

Eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biri öğretmendir. Öğrencilerin okuldan beklentilerini değerlendirirken, bu beklentilerin gerçekleşmesinde kilit rol oynayan öğretmenler üzerinde durulması büyük önem taşır. Öğretim sürecinin başarısı ve öğrencilerin kazanması beklenen olumlu davranışlar, doğrudan öğretmenlerin yetkinlikleri ve nitelikleri ile ilişkilidir. Nitelikli ve donanımlı öğretmenler, öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda onların sosyal, duygusal ve kişisel gelişimlerini de destekler (Gül, 2004: 232). Bu nedenle öğrencilerinin beklenti ve ihtiyaçlarına göre öğretim programı hazırlayan, onlarla sürekli iletişim halinde olan, bireysel farklılıkları dikkate alan ve öğrenci beklentilerine uygun etkinlikler düzenleyen öğretmenlerin, başarı oranını artırması beklenir. Bu tür öğretmenler, öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların ilgi ve motivasyonlarını da yükseltir. Öğretmenlerin, öğrencilerin bireysel özelliklerini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak eğitim yöntemlerini şekillendirmesi, daha etkili ve verimli bir öğrenme ortamı yaratır. Bu yaklaşım, öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlarken, akademik başarılarını da olumlu yönde etkiler. (Demirtaş ve Kahveci, 2010:2153).

Öğretmenin sahip olduğu alan bilgisi, mesleki deneyimi ve genel kültür seviyesi de öğrencilerin okuldan ve öğretimden beklentilerinin karşılanmasında önemli bir rol oynar. Öğrenciler, öğretmenlerinden yalnızca bilgi aktarmalarını değil, aynı zamanda kendilerini sevip değer vermelerini, güven aşılamalarını ve sabırlı davranmalarını beklerler. Bunun yanı sıra, yıkıcı eleştirilerden kaçınan, sorunlara duyarlı ve hoşgörülü bir yaklaşım sergileyen, alanında derin bilgi sahibi bir

öğretmen, öğrenciler için ideal bir model oluşturur. Eğer bir öğrenci, bu nitelikleri öğretmeninde bulamazsa, derslere olan ilgisi azalabilir, yeterli çabayı göstermeyebilir ve öğrenme süreci zorlaşabilir. Bu nedenle, öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleri, öğrencilerin motivasyonu ve akademik başarıları üzerinde doğrudan etkili olduğu söylenebilir. (Çelikkaya, 2011: 40).

Akademik başarıyı etkileyen faktörlerden biri, öğrencilerin geleceğe yönelik beklentileridir. Kendilerini okula ait hisseden öğrenciler, okulun kendi gelecekleri açısından ne kadar önemli olduğunu daha iyi kavrar ve okulu saygın bir kurum olarak görmeye başlar. Bu aidiyet duygusu, öğrencilerin akademik başarılarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda onların geleceğe yönelik olumlu duygu ve düşünceler geliştirmelerini de destekler (Atabey, 2020: 126). Yapılan araştırmalar, lise öğrencilerinin olumlu gelecek beklentilerine sahip olmaları ile öznel iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir. Bu durum, geleceğe dair umutlu ve olumlu düşüncelerin, öğrencilerin genel mutluluk ve akademik başarısı üzerinde de büyük bir etkisi olduğunu ortaya koyar. (Uluçay, Özpolat, İşgör, Taşkesen, 2014:235).

Buradan yola çıkarak ergenlerin geleceğe dair olumlu beklentilere sahip olabilmeleri için okula karşı olumlu bir tutum geliştirmeleri ve okulu sevmeleri büyük önem taşır. Bu olumlu tutumlar ise öğrencilerin okula olan bağlılıkları ile doğrudan ilişkilidir. Okul öğrencilerin gelecek hedeflerine ulaşmaları için bir araç olarak görülmelidir. Gelecek beklentilerine sahip öğrenciler, okulu bu hedeflerine ulaşmak için kullanabilecekleri bir platform olarak değerlendirirler ve bu bakış açısı, onların okuldan en iyi şekilde faydalanmaya çalışmalarını sağlar (Baş ve Altun, 2020: 198-199).

Öğrencilerin okuldan beklentileri, yalnızca akademik başarıya değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına da odaklanır. Çünkü bireyin resmî anlamda ilk sosyal etkileşimleri okul ve çevresinde başlar. Sosyal normlar, davranış biçimleri, değerler ve tutumlar, çocuk tarafından okul ortamında öğrenilir ve bu sayede davranışları toplumun diğer bireyleriyle uyumlu hale gelir. Dil, cinsiyet rolleri, kişilik oluşumu, dinî inançlar, görgü kuralları ve çeşitli kültürel unsurlar her ne kadar önce ailede temelleri atılmış olsa da, okul aracılığıyla yeniden öğretilir ve pekiştirilir (Öz, 2019: 205). Okul aynı zamanda bütün toplumlarda

ailenin yanında sosyalleşmeyi sağlayan unsurlar arasında, çocuğun psiko-sosyal gelişimindeki beklentilerine cevap veren eğitim kurumudur (Şahin ve Özçelik, 2016: 45).

Öğrenciler okulda sağlıklı arkadaşlıklar kurmayı ve bir topluluk içinde aidiyet hissetmeyi beklemektedir. Yapılan araştırmalar, öğrencilerin okul aidiyet duygusunun akademik başarıları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Aidiyet duygusu yüksek olan öğrencilerde akademik başarı, motivasyon ve öz yeterlilik artarken, okuldan memnuniyet, kişiler arası olumlu ilişkiler, geleceğe dair iyimserlik ve okul etkinliklerine katılım düzeyi de yükselmektedir. Bu bulgular, aidiyet duygusunun öğrenciler için temel bir psikolojik ihtiyaç olduğunu ve bu ihtiyacın karşılanmasının akademik ve sosyal açıdan olumlu sonuçlar doğurduğunu vurgulamaktadır. Aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, öğrencilerin hem akademik performansını artırmada hem de kişisel gelişimlerini desteklemede kilit bir rol oynamaktadır (Aşlamacı ve Eker, 2016: 12).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR

Bu bölümde, 9. 10. ve 11. sınıflarda eğitim alan öğrencilerin İHL'den beklentileri ile 12. sınıfta okuyan öğrencilerin İHL'de öğrenim gördükleri süre boyunca beklentilerinin karşılanma durumlarıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

3.1. İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN OKULDAN BEKLENTİLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

3.1.1. İHL Öğrencilerinin Okuldan Kişisel Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, İHL 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerine okuldan kişisel beklentilerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiş ve verilen cevapların genel olarak iki başlık altında toplandığı görülmüştür. Bu başlıklar daha verimli ders çalışma beklentisi ve gelecek beklentileri üzerinedir. Birinci başlık daha verimli ders çalışma beklentisine bakıldığında öğrencilerin cevapları aşağıdaki şekilde oluşmuştur.

Katılımcılardan bazıları bireysel beklentilerinin, ders çalışma konusunun iyileştirilmesi olduğunu ifade etmiş ve beklentilerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

> K30: *"Beklentim çok daha fazla ders çalışmak ve beni çalışmaktan alıkoyacak bilgisayar ve telefon ile daha az vakit geçirmek."*
> K31: *"...Artık daha sağlıklı bir şekilde ders çalışmaya başlamak istiyorum"*
> K40: *"Kendimden daha düzenli çalışmayı bekliyorum. Ve aynı zamanda bunu yapabilmek için ders çalışmayı sevip eğleneceğim bir hale getirmeyi..."*

Katılımcıların bazıları bireysel beklentilerinin geleceklerine dair olduğunu belirtmiş ve konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

> K11: *"Kendimi dini yönden geliştirirken aynı zamanda istediğim mesleğin bölümünü kazanmak ve devlet tarafından desteklenen birçok bilişim alanında yürütülen projelere katılmak."*
> K4: *"...istediğim mesleği olmaya çalışacağım."*
> K41: *"Çok iyi bir üniversite kazanmak."*
> K39: *"Güzel bir meslek edinip iyi şeyler yapmak."*
> K18: *"Doktor olmak istiyorum. Bunun için elimden geleni yapmak istiyorum"*

K23: *"Beklentim, aldığım eğitimi bundan sonraki hayatımın her alanında kullanabilmek."*
K12: *"Sadece istediğim işi yapabilmek."*

Yukarıdaki iki başlıktan farklı olarak katılımcılardan biri, bireysel beklentisinin iyi bir insan olmak olduğunu *"İyi bir insan olmak. Yani aslında iyiyim ama çok daha fazla güçlendirmek ve çok daha iyi olmak."* (K6) şeklinde dile getirmiştir.

Öğrencilerin verimli ders çalışma beklentileriyle ilgili yapılan araştırmaların verilerine bakıldığında, Sali'nin yapmış olduğu araştırmada çalışmanın belirtilen verileri ile benzer şekilde oluştuğu görülmüştür. Öğrenciler cevaplarda beklentileri arasında ders çalışacak vakit bulamadıklarını dile getirmiştir. Bunun ana sebebi olarak da sosyal medyaya ayrılan zamandan kaynaklı olduğu belirtilmiştir (Sali, 2019: 89). Batar'ın İHL'de çalışan rehber öğretmenlerinin, öğrencilerin beklentilerine dair yapmış olduğu çalışmada da en fazla dile getirilen hususun yine verimli ders çalışma konusu olduğu görülmüştür (Batar, 2019: 385).

Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin'nin farklı lise türlerinde okuyan öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışma incelendiğinde ise bireysel beklentilerin en fazla yoğunlaşılan alan olduğu, gelecekte sevilen mesleğin yapılması ve mesleki başarı taleplerinin bulunduğu görülmüştür (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005: 97). Aynı şekilde Sertdamar'ın İHL öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine yapmış olduğu çalışmada, gelecek ile ilgili beklentilerinde iş sahibi olma umutlarının yüksek olduğu belirtilmiştir (Sertdamar, 2003: 78).

Bu çalışmanın ve daha önceki çalışmaların verileri incelendiğinde İHL öğrencilerinin ve diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilerin bireysel beklentilerinde büyük farklılaşmaların olmadığı, öğrencilerin ders çalışmak istemelerine rağmen zaman yönetiminde zorlandıkları ve özellikle sosyal medya gibi dikkat dağıtıcı unsurlardan olumsuz etkilendikleri kanaati oluşmuştur. Ancak eğitimde istenilen kazanımların gerçekleşmesi için konu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Çünkü alan yazında zaman yönetimi becerilerini daha iyi uygulayan öğrencilerin, uygulamayanlara oranla akademik olarak daha başarılı oldukları görülmektedir (Durmaz, Hüseyinli, Güçlü, 2016: 2301). Ayrıca kişisel beklentilerde geleceğe yönelik beklentilerin olması, öğrencilerin ders çalışma motivasyonlarına etki edeceği düşünülmektedir. Literatürde yer alan benzer çalışmalar incelendiğinde

de zaman yönetiminin gelecek beklentisinde etkili bir role sahip olduğu görülmektedir (Çuhadar, Demirel, Er, Serdar, 2019: 1504).

3.1.2. İHL Öğrencilerinin Okuldan Kişisel Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Çalışmaya katılan İHL 12. sınıf öğrencilerine 9. 10. 11. sınıflardan farklı olarak, 4 yıl içinde bireysel beklentilerinin karşılanma durumları ile ilgili soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin soruya verdikleri cevaplarda genellikle kişisel beklentilerinin eğitim açısından karşılandığı belirtilmiştir. Öğrenciler beklentilerinin gerçekleştiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

K55: "*Düşünüyorum, beklentim akademik olarak iyi olabilmek ve çeşitli projelerde aktif olarak görev alabilmekti."*
K62: *"Açıkçası çok fazla bir beklentim yoktu. Gerek akademik gerekse sosyal ve kültürel açıdan kendimi çok gelişmiş hissediyorum."*
K64: *"Hem dini hem fenni olarak eğitim almayı çok istiyordum. Gayet güzel beklentilerimin karşılandığını düşünüyorum."*
K68: "*Beklentim okuldan düzgün bir eğitim ve bunun sağlandığını söyleyebilirim."*
K56 *"Bireysel olarak tüm beklentim karşılandı."*

Yukarıdakilerden farklı olarak K72 beklentilerinin karşılanıp karşılanmaması hususunda kararsız kalmış ve :*"Bu konu hakkında kararsızım çünkü kendimi hem iyi hem de belirsizlik içinde hissediyorum."* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı öğrencilerden K59, K66, K58 ise beklentilerinin karşılanmadığını belirtmiştir. K60 burada beklentisinin karşılanmadığını dini alanda hissettiği yetersizliğe bağlayarak şu şekilde ifade etmiştir*:"Hayır beklentim karşılanmadı. Çünkü kendimi düşündüğüm gibi dini bilgilere vakıf göremiyorum."*

Konuyla ilgili çalışmanın verileri, öğrencilerin okuldan aldıkları eğitimden memnun olduklarının anlaşılması, okulun sunduğu eğitimin öğrencilerin beklentilerini karşıladığını ortaya koymuştur. Verilerde öğrencilerin kendilerini geliştirip geleceğe hazırlayabilecek bir eğitim aldıklarında memnuniyetlerinin de arttığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da öğrencilerin bulundukları okuldaki eğitim yaşantılarından doyum ve akademik yönden gelişme düzeyi ile okulun bu gelişme için sağladığı fırsatların, öğrencilerin memnuniyetlerini artırdığını göstermiştir (Kayıkçı ve Sayın, 2010: 209).

3.1.3. İHL Öğrencilerinin Okuldan Toplumsal Alanla İlgili Beklentileri

İHL öğrencilerinden 9. 10. ve 11. sınıfta okuyanlara, toplumsal alan ile ilgili beklentilerinin neler olduğu sorulmuş ve beklentiler; İHL'ye karşı insanlarda ön yargının olmaması, toplumda güven ortamının tesisi, toplumun ahlaki ilkelere bağlı yaşaması başlıkları altında toplanmıştır.

Katılımcı öğrenciler, toplumda bazı kişilerin kendilerine ön yargılı yaklaştıklarını ifade ederek rahatsızlıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

> K16: *"İmam Hatipli olanlara karşı bir tavır var, bir ön yargı var. Bu ön yargı çok yanlış bence. İmam hatipli olmak bence bir ayrıcalıktır. Toplumun bu bakış açısını değiştirmesi gerekir."*
> K8*: İmam hatipli olduğum için, insanlar hangi okulda okuduğumu sorunca söylemekten utanıyorum."*
> K11: *"Çevremdeki insanların imam hatipte okuduğum için olumsuz yönde etkilenmemesini istiyorum."*
> K44: *"İHL'ye karşı olan ön yargının kırılması. İmam hatipte okuyorum deyince insanların iğrenerek bakmaması…"*
> K24: *"Herkesin daha ön yargısız ve anlayışlı davranması…"*

Bazı öğrenciler ön yargının toplumun bilinçsizliği yüzünden kaynaklandığını ve bu sorunun çözümü için tanıtım çalışmalarının yapılması gerektiğini aşağıdaki şekilde ortaya koymuştur:

> K22: *"Toplumun imam hatipleri normal bir okulmuş gibi karşılaması. Bu okullarda normal dersleri de okuduğumuzu toplum bilmeli."*
> K25: *"İmam hatiplerin doğru tanıtılması, diğer liselerden ayrılmaması. Normal okullarda verilen tüm derslerin bizimde gördüğümüzü toplum bilmeli"*
> K26: *"İmam hatip okullarının doğru tanıtılıp, öğrencilerin bilmeyenler tarafından zorbalık görmemesi. Öğrenciler yine öğrenciler tarafından bilgilendirilmelidir."*
> K3: *"İmam hatipli olduğum için çoğu zaman mobbinge uğruyorum. Toplumun imam hatip ile ilgili bilgilendirilmesi gerekiyor."*
> K46: *"Toplumun büyük bölümünün imam hatiplere karşı kötü düşüncelerinin olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla çok da beklentim yok ama en azından tanıtma çalışmaları yapılması gerekir."*

Katılımcı öğrencilerden bir kısmı toplumsal alanla ilgili güven ortamı beklediklerini:

> K12: *".....çevremin güvenilir olması."*
> K35: *"Güven ve huzur içerisinde hayatımızı sürdüreceğimiz bir toplumda yaşamak istiyorum"* şeklinde dile getirmiştir.

Bazı katılımcılar ise toplum içerisinde yaşayan bireylerin nezaket ve ahlak kurallarına uymaları noktasındaki beklentilerini şu şekilde dile getirmiştir:

K43: *"İnsanların daha medeni olmalarını, okul içinde veya dışında daha nazik ve kibar olmalarını bekliyorum."*
K42: *"İnsanların anlayışlı olmasını, birbirlerine karşı söyledikleri sözlere çok dikkat etmelerini bekliyorum. Özellikle toplum içinde birbirini rencide etmemeye dikkat etmeleri gerekir."*
K20: *".....daha saygılı, birbirini eleştirmeyen bir toplum."*
K21: *"Bireylerin birbirine daha sevgi ve saygıyla yaklaşmasını bekliyorum. Eleştirel ve yargılayıcı olmamaları gerekmektedir."*
K26*: "İnsanlar çok gergin ve anlayışsız. Toplum kurallarına uymuyorlar. Uymayan insanları da uyaran yok. Toplum bilinci yok. Herkes özgürce fikrini belirtmeli aşağılanmamalı. Tabi belli kurallar çerçevesinde."*
K32: "*Toplumun edepli ve ahlaklı bireylerden oluşmasını bekliyorum."*
K33*: "Toplumun daha ahlaklı olmasını…"*
K34: *"İnsanların birbirlerine karşı iyi olması…"*

Çalışmanın verilerine uygun olarak Karateke'nin, İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmasında, öğrencilerin küçümseme gibi olumsuz yorumlardan dolayı toplum içinde bazen İHL' de okuduklarını söylemekten çekindikleri belirtilmiştir (Karateke, 2010: 87). Nitekim Sali'nin İHL'de yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin toplumda dışlanma, küçümsenme, ön yargı ile yaklaşılma durumlarıyla karşı karşıya kaldıkları ve bu tarz olaylara üzüldükleri belirtilmiştir (Sali, 2019: 181). Aynı şekilde Işık'ın İHL öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada katılımcıların tamamına yakınını kendilerine yapılan olumsuz tutumun önyargılar kaynaklı olduğuna vurgu yapmıştır (Işık, 2022: 83).

Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin'nin, farklı lise türlerinde okuyan öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışma incelendiğinde ise çalışmamızın sonuçlarıyla uyumlu olarak; öğrencilerin toplumsal beklentilerinin en fazla yoğunlaştığı alanın, daha demokratik ve insanların birbirine daha fazla saygı duyduğu bir toplum olduğu görülmüştür (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005: 98).

Çalışmanın ve daha önce yapılmış çalışmaların verilerine bakıldığında konuyla ilgili olarak; öğrencilerin toplumsal alana yönelik beklentilerinin, daha adil, güvenli ve ahlaki değerlere dayalı bir toplum isteği olduğu anlaşılmıştır. Bu beklentinin karşılanması için okullara önemli roller düşmektedir. Çünkü okullar akademik eğitim sağlamak yanında çocukları toplumda ahlaki yapıları koruyan ve geliştiren bireyler olarak onları hayata hazırlamaları gerekmektedir (Tabak ve Ahi, 2020: 1056).

3.1.4. İHL Öğrencilerinin Okuldan Toplumsal Alanla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Çalışma çerçevesinde, İHL'de eğitim alan 12. sınıf öğrencilerine okuldan toplumsal alanla ilgili beklentilerinin karşılanması hakkında soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşleri, sosyal çevre edinmekten duydukları memnuniyet ile İHL'ye karşı toplum tarafından ön yargı hissetmelerinden kaynaklı memnuniyetsizlik etrafında toplanmıştır.

Toplumsal alanla ilgili beklentilerinin sosyal çevre edinmekle karşılandığını ifade eden katılımcı öğrencilerin sayısı fazladır. Bu öğrenciler düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

> K62: *"Toplumsal çevre yönünden olumlu yönde geliştiğimi düşünüyorum. Belki başka bir Anadolu lisesinde okusaydım çoğu beklentim karşılanmaya bilirdi."*
> K67: *"İHL' de arkadaş çevremin olacağını ve okuldaki öğrencilerle de iyi anlaşacağımı düşünüyordum ve bu açıdan beklentim karşılandı diyebilirim."*
> K68: *"Kolay ve adapte olunabilecek bir ortamdı. Bu yüzden beklentilerim karşılandı."*
> K69: *"Toplumsal alanla ilgili beklentilerimiz genellikle karşılanıyor. Sık sık birlik ve beraberlik, iletişim içinde olarak, bir şeyler üreterek faaliyetlerde bulundum. Okula ilk gelirken şahsen bu kadar fazla çevremin olabileceğini düşünmemiştim. Bu durumun bizleri sosyal açıdan da geliştirdiğini düşünüyorum."*
> K58: *"…… olumlu, karşılandı."*
> K63: *"Beklentilerimin üstünde birçok şeyi öğrendim. Asosyal bir kızken sosyal bir kız oldum diyebilirim.*
> K52: *"Evet karşılandı, arkadaşlarımdan memnunum."*
> K55: *"Çok beklentim yoktu fakat, çevremde imam hatipli olarak bazı ön yargıları yıktığımı düşünüyorum bu açıdan memnunum."*
> K74: *"Toplumsal açıdan çok bir beklentim yoktu. Sadece ben uzaktan geldiğim için buraya alışmak konusunda bir endişem vardı ama hiçbir sıkıntı olmadı."*

Toplumsal beklentilerinin karşılandığını düşünen öğrencilerin aksine bazı öğrenciler, toplumda İHL' ye karşı ön yargı olduğu kanısıyla beklentilerinin karşılanmadığını şöyle açıklamıştır:

> K73: *"Toplumsal alanla ilgili beklentilerimde daha hoşgörülü daha anlayışlı ya da okulumun İHL olmasından kaynaklı daha saygı çerçevesi içinde olunması yönünde kaygılarım var. Ve çoğunlukla bunun karşılanmadığını düşünüyorum"*
> K65: *"Hayır, karşılandığını düşünmüyorum. İHL' lere karşı bir ön yargı var. Sanki imam hatip mezunu olunca bir üniversite okuyamayacakmışsın gibi. İHL' lerin iyi bilinmesini istiyorum."*
> K61: *"Üstü kapalı söylüyorum. Toplumda İHL' ler için çok fazla ön yargı var.*

K66: *"Toplum içerisinde bir imam hatipli olarak farklı tavır ve bakışlara şahit oluyorum. Dinimi tam anlamıyla yaşamak istiyorum ancak ortam çoğu zaman müsait olmuyor. Örnek verecek olursam, giyinmemden tutunda, namaz kılmama kadar toplumun hala kabul edemediği durumlar olduğunu düşünüyorum."*
K72: *"Ben bir örnekle açıklamak istiyorum. Açık olduğum zamanlar bile etrafımda sürekli zorla kapatılacağıma dair konuşmalara maruz kalıyordum. Tabi bazen olumlu dönüşler alsam da benim için yetersiz."*
K59: *"Zaten bir beklentim yoktu. Beklediğim gibi oldu diyebilirim. Dışlandım."*

Çalışkanoğlu'nun Çorum'da İHL öğrencilerinin beklentileriyle ilgili yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin arkadaşlık ortamının iyi olmasından dolayı memnuniyetin bulunduğu ifade edilmiştir (Çalışkanoğlu, 2018: 68). Sali'nin çalışmasında da öğrencilerin okuldan memnuniyetlerinde en fazla belirttikleri husus, arkadaş ortamı olmuştur (Sali, 2019: 122).

Çalışmadan elde edilenlerle ve daha önce yapılmış çalışmaların verilerine bakıldığında öğrencilerin bu dönemde arkadaşlık ilişkilerine önem verdiği anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalar ergenlerin mutlu olmak için çevreleriyle olumlu ilişkiler içinde olmayı istedikleri ayrıca arkadaşlığın psikolojik iyi oluşta ve hayat stresini azaltmada önemli bir etken olduğu gösterilmektedir (Erden, Yılmaz, 2016: 392).

3.1.5. İHL Öğrencilerinin Okuldan Sosyal ve Kültürel Alanla İlgili Beklentileri

İHL'de eğitim alan katılımcılardan 9. 10. 11. sınıfta okuyan öğrencilere, sosyal ve kültürel alanla ilgili okuldan beklentililerinin neler olduğu sorusu sorulmuştur. Öğrencilerin verdiği cevaplar üç başlıkta toplanmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu okul dışında yapılacak gezi ve aktivitelerin daha fazla olmasını beklediklerini bildirmiştir. Diğer iki cevaba göre öğrenciler okul içi sosyal ve sportif aktivitelerin ve konferansların düzenlenmesi hakkında beklentilerinin bulunduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılar kültürel gezi ve aktiviteler ile ilgili beklentileri şu şekilde ifade etmiştir:

K21*: "Şehir içi ve şehir dışı gezileri olsun. Okulların çoğunda da Erasmus programı olması gerekiyor."*
K45: *"Okulda gerçekleştirilen gezilerin daha fazla olmasını bekliyorum."*

K28: *"Geziler düzenlenmesini ve bu gezilerin dersle bağlantılı şekilde olmasını bekliyorum. Mesela; Nevşehir'e gidilip orada coğrafya ile ilgili konumuz işlenebilir."*
K23: *"Gezilerin artmasını istiyorum. Fakat bu geziler ilçedeki ya da ildeki diğer okullarla da beraber olursa aramızda hiçbir fark olmadığı da anlaşılmış olur."*
K25: *"Gezilerin artmasını ve diğer okullarla ortak faaliyetler yaparak kaynaşmanın sağlanmasını istiyorum. Müzik aletlerini çalabilmek için gerekli koşulların sağlanmasını istiyorum."*
K22: *"Gezi aktivitemiz yok denecek kadar az. Gezilerin çoğaltılmasını istiyorum. İmam hatiplerin diğer okullarla bu sayede kaynaşması da çok iyi olur. Böylece imam hatibe karşı bakış açıları değişir ve ötekileştirilmeyiz diye düşünüyorum."*
K44: *"Sosyalleşmek ve yeni yerler keşfetmek için gezilerin çoğaltılması gerekiyor. Aynı zamanda kültürel etkinliklerinde…"*
K11: *"Okuldaki gezilerin, aktivitelerin, bilimsel çalışmaların artmasını istiyorum."*
K3: *"Okulda gezilerin düzenlenmesi ve eğlenceli aktivitelerin olmasını istiyorum."*
K16*: "Gezilerin artmasını, öğretici ve geliştirici oyunların oynanmasını istiyorum. Zihinsel gelişimi sağlayacak aktiviteler yapılmalı. Sosyalleşme de çok önemli.Bizlere fayda sağlaması açısından huzurevlerine sık sık ziyaretlerde yapılmalı."*
K42: *"Okul gezileri artırılmalı. Başka şehirlere yatılı geziler düzenlenmeli. Özellikle sınav senesinde olursa öğrenciler motive olur diye düşünüyorum."*
K43*: "Geziler daha sık olmalı. Öğrencileri sıkmayacak şekilde eğitici konferanslar da olabilir."*
K48*: "Bence daha fazla gezi olmalı diye düşünüyorum. Okulumuzda çok az yapılan bir şey."*

Bazı katılımcılar okul içi yapılabilecek sportif ve kültürel aktivitelerin de olması gerektiğini:

K10: *"Okul içi aktivitelerimizin daha fazla olması gerekiyor. Sinema, tiyatro vs. Bence şehir dışı gezileri de çok eğlenceli olabilir."*
K9: *"Okulda tiyatro ve drama gibi etkinlikler arttırılırsa çok iyi olur. Sınıfımla sosyalleşmek istiyorum."*
K27:*"Uzmanlar tarafından çeşitli sporların öğretilmesini bekliyorum. Bunun yanında bu sporlar öğretilirken gerekli materyal ve kıyafetler devlet tarafından karşılanmalı. Müzik aletleri de bunun içine dahildir."*
K12: *"Turnuvalar daha sık yapılmalı..."*-
K26: *"En istediğim şey kurslar açılmalı. Hat kursu, resim kursu, tasavvufi müzik gibi."* şeklinde ortaya koymuştur.

Bazı katılımcılar ise bilgilendirici konferansların daha sık yapılmasını beklediklerini:

K29: *"Bilimsel konularda bizleri aydınlatacak konferanslar düzenlenmeli. Ve her meslekten uzmanın gelip mesleklerini anlatması da bize meslek seçiminde fayda sağlayacaktır diye düşünüyorum."*
K31: *"Daha fazla eğitici konferanslar düzenlenmeli."* cümleleriyle belirtmiştir.

Çalışkanoğlu'nun İHL öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin büyük bir oranının sosyal faaliyet olarak gezi istediği (Çalışkanoğlu, 2018: 71), Sali'nin İHL öğrencilerinin beklentilerini araştırdığı çalışmasında okul içi sosyalleşme için hat, tezhip gibi kulüplerin kurulması ve kültürel gezi programlarının yapılması gerektiğini (Sali, 2019: 222), Sarı'nın İHL öğrencilerinin beklentileriyle ilgili yapmış olduğu çalışmada öğrenciler, ders dışı sosyal, sanat ve spor faaliyetlerin düzenlenmesi ve gezilerin daha fazla olmasını bekledikleri (Sarı, 2021: 111), nitekim Altundaş'ın yaptığı çalışmasında da öğrencilerin sosyal, kültürel, sportif aktivitelerinin artırılması beklentilerinin olduğu görülmüştür (Altundaş, 2019: 43).

Daha önce yapılan ve bu çalışmada ulaşılan veriler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin, akademik hayatlarının yalnızca akademik bilgiyle sınırlı kalmaması gerektiği, çeşitli okul gezileri, sportif ve kültürel aktiviteler ile eğitici konferanslar gibi zenginleştirici etkinliklerle desteklenmesinin önem taşıdığı kanaatine varılmıştır. Çünkü öğrencilerin gelişiminde, ders dışı etkinlikler, ders içi faaliyetler kadar önemlidir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin formal öğretim süreci içerisinde öğrendiklerini pekiştiren, bu öğrenmelerin yaşamla ilişkili olduğunu gösteren ve kuramsal öğrenmelerin uygulamaya konulmasını sağlayan etkinliklerdir (Köse, 2013: 336).

3.1.6. İHL Öğrencilerinin Okuldan Sosyal ve Kültürel Alanla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Çalışma çerçevesinde, İHL'de 12. sınıfta okuyan katılımcılara okuldan sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentilerinin karşılanma durumları hakkında soru sorulmuştur. Büyük çoğunluk gezi ve kültürel etkinliklerin yeterli düzeyde olmadığı için okulun sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentilerini karşılanmadığını belirtmiş ve bunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

> K70: *"Gezi düzenlenmesini beklerdim ama pek bir aktivite yapılmadı. Zaten çok fazla etkinlik yapabileceğimiz alan da yok. Sadece isteğimiz dışı konferanslar düzenleniyor. Bu sene üniversite tanıtım gezileri yapıldı, gayet iyiydi. Sadece beklentimi bu karşıladı diyebilirim."*
> K71: *"Bazen bizim için faydalı etkinlikler düzenlendi fakat mecburi katıldığımız gereksiz olanlarda vardı bana göre."*
> K52: *"Maalesef beklentimin karşılandığını düşünmüyorum."*

K62: *"Evet bir çok etkinliğe katılım sağladım farklı farklı seminerler çeşitli yerler vs. fakat benim küçükken hayal ettiğim lise hayatının altında bir lise dönemi geçirdim. Çünkü; evet bu okulda gerçekten güzel anılar, deneyimler, yaşanmışlıklar biriktirdim fakat lise deyince daha dolu dolu geziler, farklı etkinlikler geliyor."*
K64: *"Okul daha sosyal olabilirdi. Pek çok okul içi etkinlik yapıldı. Ama okul dışına daha çok etkinlik düzenlenebilirdi. Daha fazla gezi düzenlenebilirdi. Şehir dışındaki bize daha yakın; Aydın, Manisa, Muğla gibi yerlere en azından üniversite gezisi yapılabilinirdi."*
K67: *"Fen ve Sosyal Bilimler Okulu olduğu için sürekli gezi ve etkinlik olacağını düşünüyordum. Evet, etkinlikler fazlaca yapıldı fakat gezi yapılmaması sebebiyle beklentim karşılanmadı."*
K68: *"Beklentim maalesef karşılanmadı. Gezilerin olmasını hayal etmiştim. Okul mevcudumuz az kişi. Sanırım bu yüzden düzenlenemiyor. Yoksa yapılacağına inanıyorum"*
K69: *"Öğrencilerin okula biraz daha bağlanması için ilgisini çekecek gezilerin olmasını isterdim. Çünkü, öğrencilerin hem motivasyonunu etkileyecek, hem de öğrenciler iyi hissettikleri için özgüvenleri olacaktı. Zaten özgüven olunca daha başarılı olacaktık. Maalesef istediğimiz gibi olmadı."*
K58: *"Daha fazla etkinlik olabilirdi."*
K65: *"Daha çok sosyal etkinlik olabilirdi. Daha çok yarışma, eğlenceli etkinlikler yapılabilirdi. Bence beklentimiz karşılanmıyor. Gezi yok en önemlisi."*
K61: *"Beklentimin karşılandığını düşünmüyorum."*
K66: *"Tam anlamıyla karşılandığını düşünmüyorum. İl dışına üniversite tanıtımlarının yapılmaması, orman kampı gibi gezilerin olmaması… Ancak yeterli değil ama okul içindeki etkinlikler güzeldi."*
K72: *"Evet azda olsa karşılanmaya çalışılıyor ancak yeterli düzeyde olmadı. Bazen gereksiz yere derslerimizden olduğumuzu düşünüyorum. Mesela daha faydalı veya içerik açısından eğitici şeyler olsa herhangi bir sorun yaşayacağımı sanmıyorum."*
K53: *"Hayır, bana katkı sunacak bir şeyler yapılmadı, beklentim karşılanmadı."*
K54: *"Beklentilerim; felsefe yapabilmek yani düşüncelerimi özgürce ifade edebileceğim etkinliklerin olmasıydı. Müze, kütüphane gibi yerleri gezip kültürleşmek gibi beklentilerim vardı. Sosyal ve kültürel alanlarda kendimizi geliştirmemiz açısından bu tür etkinliklerin yapılmasını, en azından ülkemizin güzelliklerini ya da bulunduğumuz şehrin güzelliklerini görebilseydik. Ama hiç biri karşılanmadı."*
K59: *"Daha fazla etkinliklerin yapılmasını isterdim ancak çok kısıtlı etkinlikler yapıldı. Bu etkinliklerin yapılması içinde çok çaba harcadık."*
K74: *"Okulumuzda çokça proje yapılıyor ancak gezi vs. etkinlikler yapılmıyor. Mesela diğer okullarda kamplar, kültürel geziler, mezuniyet balosu gibi etkinlikler var fakat bizde yapılmıyor. Bunda sayımızın az olması etkili sanırım."*
K60: *"Daha fazla etkinlik daha fazla okul dışı etkinlik yapılabilirdi."*

Bazı katılımcılar ise beklentilerinin karşılandığını ifade etmiştir. Bu katılımcıların ortak özelliğinin, beklentilerinin okul içi etkinlikler olduğu aşağıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır:

K57: *"Beklentim okulda yapılan etkinliklerle karşılandı."*

K73: *"Beklediğim performansı özellikle bu sene aldığımı düşünüyorum. Okulumuzda daha fazla bilgi edinmemiz için sanatsal köşeler ve etkinlikler yapılıyor."*
K56*: "Okul ortamımız son derece sosyaldi. Bu yüzden beklentim karşılandı diyebilirim."*
K55: *"Evet, karşılandı. Sosyal ve kültürel alanlarda kendimi daha rahat ifade edebiliyorum ve birçok faaliyet yapabiliyorum."*
K63: *"Benim beklentimin de üstündeydi diyebilirim. Aktiviteler, programlar düzenlendi ve böylece özgüvenimiz ve sosyal ortamımız arttı."*

Çınar İHL öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmasında, öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal etkinlik konusunda okullarını yetersiz bulduklarını belirtmiştir (Çınar, 2018: 1256).

Çalışmanın ve diğer çalışmanın verilerine bakıldığında öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentilerinin karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeninin kendilerini yetiştirebilecekleri, farklı ilgi alanlarına hitap eden aktivitelerin sınırlı olması, sosyal çevre edinme ve kültürel deneyimler yaşama fırsatlarının kısıtlandığını düşünülmektedir. Bu durum ayrıca okullarda hem kişisel hem de toplumsal gelişim açısından önemli olan sosyal ve kültürel alanlarda öğrencilerin beklentilerini karşılamada, tamamlanması gereken eksiklilikler olduğunu göstermektedir. Çünkü sosyalleşilen ilk kurum olarak okullar, sosyal becerilerin geliştirilmesinde ve öğrencilerin hayata hazırlanmasında önemli bir işlevi yerine getirme sorumluluğu taşımaktadır. Bu nedenle okullarda ders dışı etkinliklerle toplumsal yaşam için son derece önemli olan bireysel ve sosyal becerilerin gelişmesine olanak sağlamalı, benlik saygısı, özdenetim gibi olumlu psikolojik etkilerle öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilmelerine aracılık etmelidir (Akar ve Nayir, 2015: 168).

3.1.7. İHL Öğrencilerinin Okulla İlgili Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, İHL'de 9. 10. 11. sınıfta okuyan katılımcılara okuldan beklentilerinin neler olduğuyla ilgili soru yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümünün beklentileri, okul binaların fiziksel yeterliliği ile ilgili olmuştur. Bunun dışında beklentiler genel olarak, okulun hijyen ve temizliği, telefon yasağı, okul kıyafetlerinin seçimi, kantin fiyatlarının denetlenmesi ve karma eğitim beklentisi başlıkları altında incelenmiştir.

En fazla beklentinin dile getirildiği okul binalarının fiziksel yeterliliğiyle ilgili beklentiler, görüşmelerde şu şekilde ifade edilmiştir:

K11: *".....bilişim laboratuarları yapılabilir."*
K36: *"Ortaokulla aynı binayı kullanıyoruz. Sadece liseye ait bir bina da eğitim görmeliyiz."*
K32: *"Okul bahçemizin daha büyük olmasını istiyorum. Ayrıca halı saha da olmasını."*
K33: *"Okulumuzda futbol sahası yapılmalı. Ayrıca spor salonu da…"*
K22: *"Okulumuzun öğretmenleri çok güzel. Fakat okul binası ve bahçesi için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Okulda bir çok şey eksik. Örneğin; beden derslerinde, ders işleyeceğimiz bir spor salonumuz yok. Başka bir örnek verecek olursam kütüphane. Okulumuzda merdiven altında küçücük bir kütüphane var. Küçücük ve liseye özel değil. Ortaokul öğrencileri de kullanıyor. Ayrıca okulumuzun laboratuarı da yok.*
K25: *"Spor salonu bence en büyük eksiklerimizden. Okulun konumu da bence değişmeli, mahalle arasında. Okulumuzun öğrenci sayısının artırılıp ayrı bir binasının olmasını istiyorum."*
K27*: "Genel olarak okullar daha merkezi yerlerde bulunmalı. Mahalle arasında bulunmamalı."*
K23: *"Okulun konumu daha iyi bir yerde olmasını beklerim…"*
K28: *"Okulumdan memnunum fakat, öğrencilerin ders saatlerine varmadan çok fazla enerjik oluşu derslere yansıyıp, akışı bozuyor. Bu sebeple biz öğrencilerin enerjilerini atacağı spor sahaları ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirmek için alanlar yapılması gerekmektedir."*
K4: *"..... okul binasını bizler için daha verimli hale getirilmesini bekliyorum."*
K15: *"…… okulumuza futbol sahasının yapılmasını istiyorum."*
K14: *"Okulumuzda futbol sahası yok, bu da motivasyonumuzu etkiliyor diyebilirim."*
K13: *"Futbol sahası yapılması…"*
K50: *"Kesinlikle spor salonları olmalı. Sınıflar rutubetli bu konu da bir çözüm bekliyorum."*
K26: *"Okul binası değiştirilmeli. Müzik, resim gibi sanatsal sınıflarımız olmalı."*
K46*: "Okul şartlarından gayet memnunum fakat, abdest için daha iyi yerler olabilir."*
K39: *"Liseler ile ortaokullar aynı bina da olmamalı."*
K47*: "Okul binası yenilenmeli, sınıflar çok rutubetli."*
K35: *"Kütüphanenin daha verimli, ışık alan bir yerde olmasını beklerim.*

Bazı katılımcı öğrenciler okul ile ilgili beklentilerinin mevcut eğitim sisteminin iyileştirilmesi olduğunu aşağıdaki şekilde dile getirmişlerdir:

K24: *"Okuldan beklentim, bazı seçmeli derslerin yerine bizim için daha faydalı olacak derslerin seçilmesi. Bazı seçmeli dersler bana çok gereksiz geliyor."*
K10: *"Çoğu öğrencinin okula zorla geldiğini düşünüyorum. Eğitimin değişmesi gerekir. Okulda öğrencilerin kesinlikle meslek tercihlerine göre sınıflara ayrılması gerekiyor. Diğer dersleri de görmekten gerçekten çok zorlanıyorum. Sınav sistemimiz çok kötü ve biz tamamen ezberliyoruz. Sınav anında o dersten kalmamak için sadece ezberliyoruz.*
K27: *"Okula giriş puanımızın artırılmasını bekliyorum. Herkesin okula girebilmesi bence başarımızı olumsuz etkiliyor."*

K23: "*Okulumuzun puanının artmasını bekliyorum. Her isteyen bu okula giremesin."*
K15: *"……. ders saatleri azaltılabilir."*
K14: *"Bazı derslerin saatleri azaltılabilir. Müfredata göre fazla geliyor."*
K29: *"İlgi ve yeteneklere göre sınıflara ayrılmamız gerektiğini düşünüyorum."*

Bazı katılımcıların beklentileri okul kurallarının öğrencilerin istekleri de göz önüne alınarak revize edilmesi şeklinde olmuştur. Özellikle öğrencilerin telefon yasağıyla ilgili beklentilerinin dikkat çektiği görüşler;

K37: *"Telefonlar en azında öğle arasında verilmeli."*
K42: *"Öğle arasında telefonların verilmesinin problem olacağını düşünmüyorum."*
K33: *"Telefonların toplanmasını uygun bulmuyorum. Telefonlar en azından çantamızda dursun. Haberleşmemiz engellenmemiş olur."*
K34: *"Kurallar gevşetilmeli. Örneğin, okulda çay içmemek. Bana çok garip geliyor. 5 dakika geç kalma olayı da öyle."* şeklinde ortaya konmuştur.

Bazı katılımcıların okulda temizlik ve hijyen ile alakalı problem yaşadığı anlaşılmıştır. Bu konudaki görüşleri şöyledir:

K40: *"Tuvaletlerin temizlenmesi, sınıf camlarının temiz olmasını bekliyorum."*
K41: *"Sınıflar daha sık temizlenmeli. Hijyenik bir ortamda eğitim görmemizin hakkımız olduğunu düşünüyorum."*
K42: "*Tuvaletlerin ve okulun daha sık temizlenmesi gerektiğini düşünüyorum."*
K19: "*Lavabolarda hijyen artırılabilir. Özellikle abdesthane de sıcak su olabilir."*
K30: *"Daha temiz bahçeler, daha temiz koridorlar ve sınıflar bekliyorum."*

Bazı katılımcılar beklentilerinin okul kıyafetlerinin değiştirilmesi olduğunu belirtmiştir. Okul kıyafetleri seçilirken öğrencilerin isteklerinin göz önüne alınmasını özellikle talep eden katılımcılar görüşlerini şu şekilde ortaya koymuştur:

K45: *"Okul kıyafeti tüm okullar genelinde kaldırılmalı. Herkes genel kurallar çerçevesinde kendine yakışanı giymeli."*
K4: *"Okul formasının kaldırılması gerektiğini düşünüyorum."*
K42*: "Okul formamızın değişmesini talep ediyorum."*
K8*: "Okul kıyafetlerimizin rengi gençlere hitap etmiyor. En azından siyah olmasını istiyorum."*
K27: *"Genel olarak imam hatiplerin formaları bordo, kırmızı ve yeşil rengindedir. Bu renkler gençlere göre değil. Forma seçilirken bizlerin zevklerine uygun tercihler yapılmalı."*
K1: *"Okul formamızın daha spor olmasını istiyorum, siyah renkli olabilir."*

Bazı katılımcılar da kantin fiyatlarının okul tarafından denetlenmesini beklediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

K37: *"Kantinin bir öğrenci için çok pahalı olduğunu düşünüyorum. Fiyatlar dışarıdaki marketlerden farklı olmamalı. Öğrenciyiz sonuçta."*

K5: *"Kantin fiyatlarının düşmesini istiyorum. Okul bu konuda önlemler alabilir."*
K20: *"Maalesef kantin çok bizim için çok pahalı. Fiyatların normal olması için bir şeyler yapılmalı."*

Bazı katılımcılar okullarda kız erkek ayrımı yapılmaması, karma eğitim olması gerektiği yönünde beklentilerinin olduğunu şu sözlerle şu sözlerle ortaya koymuştur:

K8: *"Bence kız erkek karışık eğitim verilmeli. Öğrencilerin ileriki yaşantılarında daha düzgün ilişki kurmaları için gerekli olduğunu düşünüyorum."*
K3: *"Bence karma eğitim olmalıdır. Çünkü ben erkeklerin arasında nasıl davranacağımı bilmiyorum. Ortaokuldan beri altıncı yılım, erkeklerle ayrı olmak kötü bence. Onlarla arkadaşlık kurmanın ne demek olduğunu öğrenemedim."*
K1: *"Okulumuzun kız erkek karma olmasını isterdim."*
K4: *"Kesinlikle karma eğitim beklerdim."*

Katılımcı öğrencilerden K48 ise beklentisinin okul dışı saatlerde verilecek destekleme kursları olduğunu şöyle ifade etmiştir: *"11. ve 12. Sınıflara etüt sınıfları oluşturulmalı. Okul çıkışı olabilir."*

Katılımcı öğrencilerden K37 ve K35, okuldan beklentilerinin dersin işlenişiyle alakalı olduğunu şu şekilde belirtmiştir. K37: *"Okuldan sıkılmamız açısından derslerin biraz daha eğlenceli işlenmesini bekliyorum." şeklinde görüş belirtirken* K35: *"Sınıflar ders konularına göre materyalleriyle ilgilendirilmeli."*

Çınar'ın çalışmasında da okuldan öğrencilerin fiziki beklentileri; kapalı spor salonu, yabancı dil sınıfları, müzik odası, bina yeri değişikliği olarak belirtilmiştir (Çınar, 2018: 1257). Sarı'nın çalışmasında İHL öğrencilerin okulun fiziki durumuyla ilgili en fazla beklentileri, kantin hizmetlerinin ve fiyatlarının iyileştirilmesi olmuştur. Daha sonra sırasıyla öğrencilerin; konferans salonu, kütüphane, laboratuar ve okulun hijyeni, yeşil alan, spor salonu, teknolojik alt yapı ile alakalı beklenti içinde oldukları ortaya çıkmıştır (Sarı, 2021: 111). Benzer veriler de Osmanoğlu ve Yaşa'nın fen lisesi öğrencileriyle yaptığı çalışmasında yer almıştır. Katılımcılar genel olarak okulda spor faaliyetleri yapmak için ekipmanlar, çeşitli spor alanları, sanat faaliyetleri ile uğraşabilecekleri atölyeler, tarımsal faaliyetler için hobi alanları, okulun renklendirilmesi, tablolar ile süslenmesi, yeşil alanın arttırılması, daha elverişli dinlenme yerleri, mekânın genişletilmesi gibi beklentiler içerisinde oldukları belirtilmiştir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018: 1305).

Çalışma verilerine uygun olarak Batar'ın çalışmasında bazı öğrencilerin karma eğitim olmayan okullarda karşı cinsle ilişkiler konusunda sağlıklı iletişim kurmakta zorlandıkları belirtilmiştir (Batar, 2019: 404). Ancak Özdemir ve Karateke'nin, Terlemez ve Alpaydın'nın çalışmalarında öğrencilerin İHL tercih etmelerindeki sebeplerden birinin karma eğitim yapılmaması olduğu ortaya çıkmıştır (Özdemir ve Karateke, 2018: 26; Terlemez ve Alpaydın, 2019: 114).

Bu çalışmanın ve daha önceki çalışmaların verileri incelendiğinde, öğrencilerin okul ortamının sadece akademik başarıya değil, aynı zamanda kişisel gelişimlerine de katkıda bulunmasını bekledikleri kanısına ulaşılmaktadır. Çünkü fiziki şartların öğrenci ihtiyaçlarına uygun olması, eğitim ortamını daha verimli ve motive edici hale getirmektedir. Birçok çalışma, okul yapısının fiziki koşulları ile öğrenci performansı arasında önemli bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda, eğitim yapılarının fiziksel koşullarının öğrencinin başarısını doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği belirtilmektedir (Şensoy ve Sağsöz, 2015: 88).

3.1.8. İHL Öğrencilerinin Okulla İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

İHL'de eğitim alan 12. sınıf öğrencilerine, 4 yıllık eğitimleri boyunca okulla ilgili beklentilerinin karşılanma durumlarının ne olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar, öğrencilerin çoğunluğunun disiplin problemleri ve okulların fiziki koşullarının yetersizliği nedeniyle beklentilerinin karşılanmadığı yönünde olmuştur.

K67 ve K53, beklentilerinin karşılanmamasının okuldaki disiplinin yetersizliği ile alakalı olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

> K67:*"Okulu çok disiplinli bir yer olarak düşünüyordum. Sıkı kuralları olduğunu sanıyordum. Fakat, hiç de öyle bir yer olmadığını gördüm. Beklentim karşılanmadı ama öğrenciler açısından olumlu olduğunu düşünüyorum."*
> K53: *"Hayır, çok disiplin problemleri yaşandı."*

Bazı katılımcılar beklentilerinin karşılanmamasını okulun fiziki şartlarının yetersizliğinden kaynaklandığını;

> K61: *"Hayır beklentim karşılanmadı. Okul ortamı nitelik bakımından kötü."*
> K65: *"Hayır, ortaokulla aynı binada eğitim gördük. Bu durum çok rahatsız ediciydi."*
> K66: *"Okulumuzun bahçesinin güzel olmasını, teneffüse çıktığımızda beton duvarlara değil yemyeşil bir alana bakmak isterdim. Aynı zamanda bu*

alanda üç tane okul vardı. Çoğu zaman ilkokulun programlarının sesi yüzünden çok rahatsız olduk. Okulumuz sanki bir köşeye sıkıştırılmış gibiydi."
K74: *"Üç tane okul aynı bina da eğitim görmemiz nedeniyle çok gürültü olması bizi rahatsız etti. Bu yüzden beklentimin karşılandığını düşünmüyorum."*
K73: *"Okulun içerisinde bize ayrılan yerin daha kullanışlı olmasını beklerdim ama yeterli değil."*
K58*: "…… ben genel olarak okulu beğenmiyorum."*
K62*: "Okul adına çok bir beklentim yoktu açıkçası. Bu okulu iki defa tercih yapmama rağmen çıkmasına üzülmüştüm. Çünkü gerek çevremden, gerekse İHL öğrencilerinden pek memnun olan duymamıştım. Evet, her ne kadar güzel anılar biriktirip, kendimi geliştirme, farklı ufuklara bakma fırsatı ve zihniyeti geliştirmiş olsam da bence can atılarak gelinecek bir okul değil."*
K64: *"Okul binamız sıkıntılıydı. Ortaokul öğrencileriyle birlikte olmamız biraz sorun yarattı. Hemen yanımızda da ilkokul var. Gürültüsü fazla oldu. Bunlara dikkat edilseydi keşke."* cümleleriyle dile getirmiştir.

Okul ile ilgili beklentileri karşılanmayan katılımcıların aksine bazıları, beklentilerinin karşılandığını şu sözlerle ifade etmiştir.

K71: *"Hepimizin kız olması çok güzeldi. Kardeş gibiyiz, rahatça sohbet edebiliyoruz. Bunun için beklentilerimin karşılandığını söyleyebilirim."*
K68: *"Bir okulda olması gerekenler sağlandı, memnum kaldım."*
K54: *"Okul ile ilgili beklentilerimin çoğu sağlandı diyebilirim."*
K51*: "Evet, beklentilerim karşılandı."*
K57: *"Bütün beklentilerimin karşılandığını düşünüyorum."*
K55*: "Düşünüyorum, okulumu çok uzak olmasına rağmen akademik kadrosu ve sosyal olanakları için seçmiştim. Mutluyum. Doğru tercihmiş."*
K63: *"Okulumdan memnunum. Beklentilerimi çokça karşıladı. Küçük bir okul olduğu için samimi. İkinci bir evimiz gibi oldu diyebilirim. Filistin için veya yardıma muhtaç bir aile olsun, hemen toplanıp yardım edebiliyoruz."*
Katılımcılardan K59, K72, K70 ise *"beklentim yoktu "*şeklinde kararsız cevap vermişlerdir.

Altundaş'ın çalışmasında öğrenciler, okulları fiziki açıdan özellikle binanın mevcut halinin ve içerisinde bulunan lavabo, kütüphane, spor salonu, abdesthane, bahçe, laboratuvar, kantin ve yemekhaneyi açısında yetersiz bulduklarını belirtilmiştir (Altundaş, 2018: 37). Aynı şekilde Çalışkanoğlu'nun çalışmasında da öğrencilerin; laboratuar ve spor salonu eksikliği, okul binalarının eski olması, kütüphanenin yetersizliği, bahçenin ihtiyaca cevap vermemesi gibi sebeplerle okulların fiziki koşullarını yetersiz gördükleri ortaya çıkmıştır (Çalışkaoğlu, 2018: 84).

Yapılan çalışma ve diğer çalışmaların verileri karşılaştırıldığında, öğrencilerin okulla ilgili beklentilerinin en fazla karşılanmadığı alanın okulun fiziki şartları olduğu kanaatine varılmaktadır. Özellikle bahçe, kütüphane, spor salonu gibi eğitim ve sosyal faaliyetler için önemli olan alanların yetersizliği, öğrencilerde

memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Bu durum, öğrencilerin eğitim ortamlarından beklentilerini tam anlamıyla karşılayamamalarıyla sonuçlanmakta, okul yaşamında da olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çünkü eğitim yapılarının fiziksel koşulları, eğitim kalitesi üzerinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Öğrenme ve eğitime uygun, güvenli eğitim mekanlarının eksikliği öğrencileri başarı, motivasyon, öğrenme performansı ve okula devam konusunda olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğrenciler eğitim sürecinin çok büyük bir kısmını okul yapılarında geçirmektedir. Bu nedenle, okulun fiziksel koşullarının öğrencinin başarısı ve okula devamı üzerindeki etkilerini belirlemek üzere okul yapılarının mekânsal kalitesinin üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Şensoy ve Sağsöz, 2015: 88).

3.1.9. İHL Öğrencilerinin Okuldan Yöneticilerle İlgili Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, İHL'de eğitim alan 9. 10. 11. sınıf öğrencilerine yöneticilerle ilgili beklentileri sorulmuştur. Disiplinli ve anlayışlı olma, etkinlik düzenleme, yöneticilerin derslere girmemesi, yenilikleri takip etme, istişare ile karar alma ve eşitlik ilkesine uygun davranış, öğrencilerin genel olarak verdiği cevapları ana başlıklarını oluşturmuştur.

Katılımcıların bazıları yöneticilerden daha fazla disiplinli olmalarını beklediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

> K35: "*Disiplin ve kuralların çok kontrollü bir şekilde sağlanması gerekiyor."*
> K47: *"İşlerini çok ciddiye almalarını ve her zaman her davranışa tolerans göstermemelerini bekliyorum. Okuldaki huzurumuz için şart."*
> K39*: "Okul disiplinini en iyi şekilde sağlamalarını, öğrencilerin okuldaki kurallara uymalarını sağlamak için ellerinden geleni yapmalarını istiyorum."*
> K26: *"Kuralları en baştan koymalarını ve uymayan öğrencileri denetlemelerini bekliyorum."*
> K50: *"Disiplinliler evet ama bazen de göz yumuyorlar ve bu beni rahatsız ediyor."*
> K36: *"Kesinlikle sorunları dikkatle incelemeliler, disiplin olmalı boş vermişlik değil."*
> K24: *"Disiplin kurallarını tüm öğrencilere uygulamalılar. Bazı problem çıkaran öğrenciler gözden kaçabiliyor. Bu yüzden de adaletsizlik yaşanabiliyor. Bunun önüne geçilmesini bekliyoruz."*,

Yöneticilerin daha fazla disiplinli olmasını isteyen katılımcıların aksine bazı katılımcılar yöneticilerin daha anlayışı ve müsamahakar olmalarını talep etmiştir. Öğrenciler bu beklentilerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

K17: *"Yöneticilerimiz iyi fakat, her şeye çok çabuk sinirlenebiliyorlar. Biraz daha yumuşak olmalarını bekliyorum."*
K43: *"Biz öğrencilerin seviyesine inerek bizleri daha iyi anlamalarını bekliyorum."*
K20*: "Bir olay, kavga ve tartışma durumunda yöneticilerimizin, daha önce yaşadığımız olaylarla bizi kıyaslamamalarını istiyorum. Biraz empati kurmalarını rica ediyorum."*
K26: *"Biz öğrencilere karşı daha fazla anlayışlı olmalarını bekliyorum. Ayrıca öğrenci ayrımı yapmama konusunda daha dikkatli olmalılar."*
K50: *"Yöneticiler çok disiplinliler. Bazı önemsiz şeylere de göz yumsunlar istiyorum."*
K4*: "Daha sert olmaları yerine biraz daha sakin olmalarını bekliyorum. Çünkü bazen bir şikayetimiz olduğunda söylemekten çekiniyoruz."*
K1: *"Kuralların bu kadar sıkı olması beni çok yoruyor. Okula gelmek istemiyorum bazen."*
K22: *"Yöneticilerimizin öğrencilere karşı daha yumuşak olmasını bekliyoruz."*
K3: *"Bence otoriter idareciler yerine daha anlayışlı ve daha genç idareciler olmalı."*
K8: *"Daha sakin olmalarını bekliyorum."*
K34: *"Çok katılar, çok…"*
K33: *"Çok katı olmanın bir faydası olduğunu düşünmüyorum. Biraz daha fazla yumuşak olabilirler."*
K49: *"Bizleri çok fazla sıkıyorlar, keşke biraz serbest bıraksalar."*
K9: *"Biz öğrenciyiz, genciz. Bizlere daha ciddi değil de, daha sevgi dolu ve samimi yaklaşmalarını bekliyoruz. Onlar aynı zamanda birer eğitici. Bizleri onaylayarak, severek eğitebilirsiniz. Tabi ki bir otorite gerekli ama bazıları da abartıyor gibi."*
K45*: "Bazı yapılan hatalarımızda azarlamak yerine ne olduğunu fark etmemize yardımcı olabilirler."*

Bazı katılımcılar yöneticilerden beklentilerinin, düzenlenecek etkinliklerde daha fazla katkı sağlamak olduğunu;

K11: *"Özellikle okul müdürünün öğrenciler için her türlü etkinliği düzenleyebilmesini, eğitimimiz için her türlü desteği sağlayabilmesini bekliyorum."*
K1: *"Bizim eğitimimiz için yapacakları her etkinliğin, öğrencilerin düşünceleri alınarak yapılmasını istiyorum."*
K42: *"Yapılacak etkinlik tarzı şeyleri bizlere danışarak ayarlamalılar."*
K29: *"Yöneticiler ile ilgili pek fazla beklentim yok ama akran zorbalığını engellemek için eğitimler düzenlenebilir. Konferans, söyleşi tarzında bir şeyler. Öğrencilerin ilgi ve yeteneğine göre eğlenceli aktivitelerin düzenlenmesini de bekliyorum."* cümleleriyle dile getirmiştir.

Katılımcı K38, yöneticilerin derslere girmesinden duyduğu rahatsızlığı; *"Yöneticilerin derslere girmesini istemiyorum. Sonuçta idareci oldukları için başka işleri çıkabiliyor. Bu da bizlerin eğitimini olumsuz etkiliyor."* cümleleriyle ifade etmiştir.

Katılımcı öğrenci K16, yöneticilerin sosyal yardımlaşma için çalışmalar yapmasını beklediğini şöyle açıklamıştır: *"Benim derslerle vs. ile ilgili beklentim yok*

fakat, yöneticilerin insani yardımları artırmak için çalışmalar yapılmasını sağlamalarını istiyorum. Yardım kampanyası düzenleyebilirler. Örf ve adetlerimizi diğer nesillere aktarmalıyız. Bunun için öncelik etmeliler."

Katılımcı öğrenci K21 ise, yöneticilerin daha fazla yenilikleri takip etmeleri hususundaki beklentisini: *"Yenilik diye kendi kültürümüzü yok etmeye çalışan kişilerin, yeniliğin kendi kültürümüzü yok etmek olmadığını anlamalarını istiyorum."* sözleriyle ortaya koymuştur.

Bazı katılımcılar ise yöneticilerin okul ve öğrenciler ile ilgili karar alırlarken kendileriyle istişare etmelerini beklediklerini şu sözlerle belirtmiştir:

> K44: *"Öğrencilerin okuldan beklentilerini sorup, buna göre çalışma yürütülmesi gerekiyor. Kendi görüşlerine göre değil… "*
> K40: *"Özellikle bizleri ilgilendiren konularda isteklerimizi ciddiye almaları gerekiyor."*
> K41: *"Her konu da olmayabilir ama, bazı konularda isteklerimiz dikkate alınmalı."*
> K3: *"Yöneticiler kararları bizlerle de istişare ederek almalı."*

Bazı katılımcılar da yöneticilerin okul kıyafeti konusunda çok baskı uygulamamalarını beklediklerini ifade etmiştir. Buna istinaden okul formalarının seçiminde yine öğrencilerin görüşlerinin alınması gerektiğini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

> K24*: "Bence pantolon olarak siyah ve uygun şekilde giyindiğimiz müddetçe çok fazla karışmamalılar."*
> K26: *"Kıyafet konusunda sıkı kurallar koymamalarını bekliyorum."*
> K22: *"Öğrenciler olarak okul formamızın değiştirilmesini istiyoruz, bunun için harekete geçmeliler."*

Katılımcı öğrenci K2, yöneticilerin erkek olmasının okul için daha verimli olacağı kanaatini: *"Kadın yerine erkek müdür olsun istiyorum. Cinsiyet ayrımından değil de erkek müdürlerin daha verimli çalıştıklarını düşünüyorum."* cümleleriyle açıklamıştır.

Bazı katılımcılar öğrenci ve yönetici ilişkisi hakkında görüş bildirmiştir. Onlar yöneticilerin öğrenciler arasında ayrım gözetmeksizin bire bir ilgilenmelerini istediklerini şöyle açıklamıştır:

> K44: *"En ufak bir başarısızlıkta üstümüze gelmemelerini bekliyorum. Aynı zamanda adaletle muamele etmelerini."*
> K22: *"Yöneticilerimizin öğrencilere karşı daha yumuşak olmalarını bekliyorum. Yarışmalarda da kazanan öğrencilere daha güzel hediyeler vermeleri gerektiğini düşünüyorum."*
> K25: *"Öğrencilerle daha fazla bire bir olarak ilgilenmelerini bekliyorum."*
> K27: *"Yöneticilerimizin daha samimi olmalarını bekliyorum. Öğrenciler arasında eşit ve adaletli davranmalarını da."*

Katılımcı öğrenci K30 ise, yöneticilerin kantin fiyatlarını denetlemelerini beklediğini *"Yöneticilerimizin gerekeni yaptığını düşünüyorum. Benim tek ricam kantin fiyatlarını denetlemeleri."* cümleleriyle dile getirmiştir.

Ulusoy, Demir ve Arıkan'ın ortaöğretim öğrencilerinin yöneticilerden beklentilerini araştırdığı çalışmasında yöneticilerin; disiplinli, sorunlara çözüm bulan, anlayışlı, işbirlikçi olmalarını istedikleri (Ulusoy, Demir ve Arıkan, 2023: 9) aynı şekilde Gökyer'in de ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin yöneticilerden beklentilerinin disiplinli ve anlayışlı olmaları (Gökyer, 2012: 265) olduğu ve verilen bu verilerin çalışmanın genel verileri ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Kaya ve Hoşgörür'ün de okul müdürlerinin görüşlerini değerlendirdiği araştırmasında, yöneticilerinin derse girme zorunluluğuyla ilgili; okul yöneticilerinin iş yoğunluğu, toplantı, okul ile ilgili rutin işleri sebebiyle derslerine giremeyerek, bu derslerin boş geçmesine sebep olmanın olumsuz karşılandığı üzerinde durulmuştur (Kaya ve Hoşgörür, 2024: 159).

Çalışmanın ve daha önce yapılmış çalışmaların verileri birlikte ele alındığında öğrencilerin okul yöneticilerinden adil ve disiplinli bir yönetim ile beraber anlayışlı ve iş birlikçi bir yaklaşım bekledikleri kanaati oluşmaktadır. Okul yöneticilerinin de kendisinden beklenenleri yerine getirebilmesi için çağdaş bilgi, beceri ve birikime sahip olacak şekilde yeterliklerini geliştirilmesi gerektiği kanaatine varılmaktadır. Çünkü; yöneticilerin okulda olumlu öğrenme ve öğretme ortamı oluşturma, mesleki gelişmeye önem verme, bireylerarası iletişim ve işbirliğini geliştirme gibi bir çok görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Okçu, 2011: 246). Ayrıca okul yöneticilerinin derse girme zorunluluğuyla ilgili verilerden, yöneticilerin iş yoğunluğu sebebiyle öğrencilerin akademik sürecini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Bu veri, yöneticilerin asli görevinin öğretmenlerin, öğrencilerin ve eğitimsel süreçlerin yönetimi, toplumsal çevre ile ilişkilerin yönetimi, okulun finansal yönetimi gibi alanlarda çalışma sürdürmek bilgisini desteklemektedir (Kaya ve Hoşgörür, 2024: 149).

3.1.10. İHL Öğrencilerinin Okuldan Yöneticilerle ilgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

İHL'de eğitim gören 12. sınıf öğrencilerine, 4 yıllık eğitim hayatları boyunca yöneticilerle ilgili beklentilerinin karşılanma durumları sorulmuştur. Verilen cevaplarda katılımcıların çoğunluğu, yöneticilerin yardımsever ve anlayışlı olmalarından kaynaklı beklentilerinin karşılandığını ifade ederken bazı öğrenciler sık idare değişikliği, olumsuz iletişim ve ilgisizlik kaynaklı olarak beklentilerinin karşılanmadığını belirtmiştir.

Öğrenciler, yöneticilerin yardımsever ve anlayışlı bulduklarını şu şekilde ifade etmiştir:

K71: *"Yöneticilerimizi çok seviyorum. Bizler için çok emek verdiklerini farkındayım."*
K64: *"Yöneticilerden genel anlamda memnunum. Bazıları daha sert bazıları daha yumuşak olunca, dengeli oluyor her şey. "*
K68: *"Okulumuzla ilgili görevlerini yerine getirdiklerini düşünüyorum. Bu yüzden beklentimin karşılandığını düşünüyorum."*
K54: *"Yöneticilerimiz ile ilgili beklentilerim karşılandı. Olumsuz bir durumla karşılaşmadım."*
K51: *"Evet, karşılandı. Eğitim hayatım boyunca hep yardımsever oldular."*
K57: *"Müdürlerimiz ve müdür yardımcılarımız da beklentilerimi karşıladı. Ellerinden geleni yaptıklarını düşünüyorum."*
K56: *"Evet beklentim karşılandı. Bizlere karşı hep alçak gönüllü ve samimi davrandılar."*
K55: *"Evet. Çünkü dile getirdiğimiz her konuda ellerinden geleni yaptılar. Anlayışlılar ve çözüm odaklılar. Bu da beni fazlasıyla memnun etti."*
K63: *"Yöneticilerimiz olması gerektiği gibiydi…"*
K52: *"Evet, gayet güzel bir şekilde ilgilendiler."*
K62: *"Lise denilince tüm yöneticilerin sert olacağını düşünmüştüm. Öyle olmadı. Yöneticilerimiz gayet yumuşak ve naifti. Disiplinsizlik değil bu bence bizlere yardımcı oldular."*
K61: *"Yöneticilerimiz gayet iyiydi. Empati kurabilen, anlayışlı ve iyiliğimizi isteyip bize saygı gösteren kişilerdi."*
K60: *"Beklentilerimiz karşılıyorlar. Yeterince bizle ilgileniyorlar ve isteklerimize kulak veriyorlar."*

Bazı katılımcılar yöneticilerden beklentilerinin karşılanmadığını ifade ederken katılımcı öğrenci K70, bunun sebebinin çok sık idareci değişmesinden kaynaklandığını: *"Hayır maalesef beklentim karşılanmadı. Sürekli yöneticilerimiz değişti ve bundan olumsuz etkilendik."*şeklinde ortaya koymuştur.

Bazı katılımcılar yöneticilerin kendileriyle olumsuz iletişim kurmaları sebebiyle beklentilerinin karşılanmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

K72: *"Beklentim karşılanmadı. Kimi zaman uyarı yaparken çok fazla ileri gittiklerini düşünüyorum. Bizim yaşımızdaki gençlerin rencide olmasına ve özgüveninin kırılmasına sebep oluyor."*
K69: *"Bazı şeylerin daha usulünce söylenmesi gerektiğini düşünüyorum. Öğrencilerin gururu kırılmamalı. Öğrencileri kendilerinden soğutmak yerine daha tatlı dilli, güzel sözlerle bizleri uyarmalarını beklerdim."*
K65: *"Hayır, karşılandığını düşünmüyorum. Bizlere danışmadan bir şeyler yapılması hoşuma gitmiyor. Bir de daha kibar olabilirler."*
K73: *"Hayır, beklentimin karşılandığını düşünmüyorum. Çoğu yöneticiden onlardan beklediğim saygıyı göremediğimi düşünüyorum."*
K65: *"Yöneticilerimizin bizlere her alanda örnek olmalarını beklerdim. Bu anlamda tam olarak beklentim karşılandı diyemem."*

Bazı katılımcılar ise yöneticilerin kendileriyle yeterince ilgilenmediğini ve görüşlerinin dikkate almadığını bu nedenle de beklentilerinin karşılanmadığını şu ifadeleriyle ortaya koymuştur:

K59: *"Öğrencilerin daha çok dikkate alınmasını beklerdim. 12. sınıf öğrencisi olarak bize biraz daha kolaylık sağlanabilirdi. Beklentilerim karşılanmadı."*
K63: *"Yöneticiler konusunda beklentilerimin karşılandığını düşünmüyorum. Daha ilgili olabilirlerdi"*
K67: *"Yöneticiler ile ilgili beklentim karşılanmadı. Çünkü ben yöneticilerin öğrenci odaklı olduğunu düşünüyordum. Ama maalesef öğrenci ikinci planda kalıyor."*
K58: *"Öğrencileri daha fazla dikkate almaları gerekti."*
K53: *"Hayır, beklentim karşılanmadı. Taleplerimizi karşılayacak bir özveri ne yazık ki göremedim."*
K74: *"Yapmak istediğimiz basit şeylere bile çoğunlukla karşı çıkabiliyorlar. Bu da beklentimi karşılamadı."*

Çalışmanın verilerinden, öğrencilerin yöneticilerle olumlu iletişim kurduklarında kendilerini daha değerli ve anlaşılmış hissettikleri, iletişim kuramadıklarında ise kendilerini dışlanmış ve göz ardı edilmiş düşündükleri ve bu durumun yöneticilerin iletişim becerileriyle doğrudan orantılı olduğunu kanısına varılmaktadır. Çünkü etkili bir iletişimin gerçekleşmesi için yöneticilerin iyi bir iletişimci olması gerekmektedir. Bu anlamda okul yöneticilerinden etkili iletişim becerilerine sahip olmaları beklenmektedir (Elekoğlu ve Demirdağ, 2020:105).

3.1.11. İHL Öğrencilerinin Okuldan Öğretmenlerle İlgili Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, İHL'de eğitim gören 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerine öğretmenlerle ilgili beklentileri sorulmuştur. Katılımcıların beklentileri genel olarak

öğretmenlerin; anlayışlı, adaletli, disiplinli ve farklı öğretim yöntem ve tekniklerine hakim olmaları başlıkları altında oluşmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu öğretmenlerin kendilerine karşı daha anlayışlı olması konusunda beklentilerinin bulunduğunu ifade etmiş, bu şekilde yaklaşım sergileyen öğretmenlerin dersine karşı daha ilgili olduklarını belirtmiştir. Konuyla ilgili katılımcıların görüşleri şöyledir:

> K44: *"Öğretmenlerimizin bizlere anlayışla yaklaşmalarını, başarısız olduğumuz takdirde bizden umudu kesmeyip motive edici konuşmalar yapmalarını bekliyorum."*
> K11: *"Onların daha modern ve öğrencilerini anlayan, aralarında ayrım yapmayan öğretmenler olmalarını bekliyorum."*
> K3: *"Öğretmenlerimizin daha bizim yaşımıza hitap etmeleri gerektiğini düşünüyorum."*
> K12: *"Öğrencilerle arkadaş gibi olmalarını bekliyorum. Böyle olunca o derse karşı daha ilgili olduğumuzu düşünüyorum."*
> K42: *"Daha çok anlayışlı olmalarını, öğrencilerle zıt gitmek yerine bazen alttan almaları gerektiğini düşünüyorum."*
> K32: *"Öğretmenlerin daha nazik olmaları gerektiğini düşünüyorum."*
> K33: *"Daha yumuşak, daha sakin olmaları gerekiyor."*
> K34:*"Öğretmenlerimiz samimi olsunlar, kendilerine yakın hissettirsinler, arkadaş gibi olsunlar. Bizlere karşı kötü sözler söylemesinler."*
> K8: *"Kesinlikle bizlere karşı daha anlayışlı olmaları gerek."*
> K23: *"Ben tüm öğretmenlerimden memnunum. Beklentilerim ise, bir öğretmenin öğrencinin halinden anlaması ama bunu yaparken adaletli bir şekilde yapmasını bekliyorum. Yani bir öğrencinin halinden anlayabilir, yüksek puan verebilir ama bunu yaparken diğer öğrencilere karşı adaletsiz olmaması gerekir."*
> K50: *"Öğrencileri tanımaya çalışmalarını ve anlamaya çalışmalarını bekliyorum."*
> K35: *"Öğretmen-öğrenci ilişkisini çok iyi bir şekilde kurmalarını bekliyorum."*
> K43: *"Öğrenciyi sıkmadan motive edici etkinlikler yapmalarını istiyorum. Başarısız olduğumuz takdirde bize moral bozmadan güzel bir dille ifade etmeliler."*

Katılımcıların yine büyük bir bölümü derslerin işlenişi hakkında görüş bildirmiştir. Özellikle ders anlatımı konusunda öğretmenlerin daha aktif olmalarını beklediklerini dile getiren katılımcılar, konuyla ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ortaya koymuştur:

> K25: *"Genel olarak bütün öğretmenlerimin dersi anlatışından memnunum. Fakat, bazı öğretmenlerimizin sadece kitaptan okuyarak ders anlatması uygun olmuyor. Öğretmenler dersi özet geçerek, daha fazla örnek ile anlatırlarsa çok daha iyi anlayacağımızı düşünüyorum."*
> K27: *"Bazı öğretmenler sadece okuyarak anlatım yapıyorlar bunun değişmesi gerekir. Öğretmenlerin bu nedenle anlatım tarz ve metotlarını gözden geçirmeleri gerekir."*

K30: *"Öğretmenlerin dersi daha canlı anlatması ve konuların hızlı geçilmemesine önem vermeleri gerekiyor."*
K19: *"Derslerin hızlıca anlatılıp geçilmemesi gerekiyor."*
K15: *"Öğretmenler dersi ne kadar severek ve sevdirerek anlatırlarsa bizim de o derste o kadar başarılı olacağımıza inanıyorum."*
K37: *"Dersin daha eğlenceli işlenmesi son derece önemli. Çünkü düz anlatımda uykumun geldiğini hissediyorum."*
K48: *"Dersin son dakikasına kadar hızlıca ders işlenmemeli bence. Konular arası dikkatimizi toplamak için kısa molalar verilebilir."*
K29: *"Derslerini daha da eğlenceli hale getirmeye çalışmalarını bekliyorum. Öğrencileri ile iletişimlerini geliştirirlerse, derslerinin daha sevileceğini düşünüyorum. Derslerinde sorun yaşayan öğrencileri takip edip ek ders yaparlarsa da çok iyi olur."*
K47: *"Derslerin müfredatına bağlı kalarak ders işlemelerini bekliyorum."*
K45: *"Öğretmenlerimizin ders konusunda hiçbir bilgi eksikliği olduğunu düşünmüyorum. Sadece bazı öğretmenlerimiz bilgilerini aktarma konusunda sorun yaşıyorlar. Bu konuda kendilerini geliştirmelerini bekliyorum."*
K28: *"Öğretmenler dersin çok daha iyi anlaşılması için derslerini laboratuvarda ya da materyaller üzerinden derslerini anlatmalılar. Mesele edebiyatta roman konusu işlenirken ders kitabı üzerinde değil de o romanın kendisinden ders işlenmeli."*
K49: *"Derslerde sadece düz anlatım değil de farklı aktivitelerle ders anlatılmalı. Böyle işlediğimiz dersleri hem daha iyi anlıyoruz hem de daha kalıcı oluyor."*
K9: *"Bence öğretmenlerimiz dersi daha eğlenceli hale getirmek için çaba göstermeliler. Sadece dersi düz anlatıp çıkıp gitmemeliler. Aynı zamanda sadece ders değil bizlere hayat boyu yol gösterecek konulardan da bahsetmeliler."*
K21: *"Öğretmenler dersi öğrencilere sevdirecek yolların arayışında olmalılar. Dersleri öğrencilere sevdirmek zorundalar aksi takdirde okulu da dersleri de hiç sevmeyeceğimizi düşünüyorum."*
K40: *"Öğretmenler klasik anlatım yerine farklı tekniklerle dersleri anlatmalılar. Bu şekilde anlamamız daha kolay oluyor."*
K41: *"Dersleri anlatırken daha eğlenceli bir anlatım yöntemi tercih etmeleri, o dersi anlamamızı kolaylaştırıyor."*

Katılımcı öğrencilerin bazıları, öğretmenlerinden adaletli olmalarını, öğrencileri arasında ayırım yapmamalarını beklediklerini şöyle açıklamıştır:

K24: *"Ayrımcılık yapmamalarını ve bütün öğrencilere eşit davranmalarını bekliyorum."*
K42: *"Öğrenciler arası ayrım yapmamaya dikkat etmeliler. Motivasyonumuz olumsuz etkileniyor bu gibi durumlarda."*
K31: *"Öğrenciler arasında ayrım yapmamalarını……"*
K39: *"Öğrenci ayrımı yapmamalarını ve her öğrenciye eşit davranmalarını istiyorum."*

Katılımcı öğrenci K46, öğretmenlerin çocuk gelişimi konusunda daha fazla yeterliliğe sahip olmaları gerektiğini; *"Öğretmenlerimiz çok iyi ve alanlarında çok*

bilgililer. Fakat çocuk gelişimi konusunda daha fazla yetiştirirlerse iyi olur." şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcı öğrenci K17, beklentisinin öğretmenlerin disiplin konusuna daha fazla dikkat etmeleri olduğunu şöyle açıklamıştır: *"Öğretmenlerimiz çok iyi fakat ders işlenirken düzeni bozanları uyarmalılar. Disiplin konusunda daha iyi olabilir."*

Katılımcı öğrenci K1, verilen ev ödevlerini fazla bulduğunu ve beklentisinin ödev olmadığını şu şekilde ifade etmiştir: *"Öğretmenlerin bu kadar fazla ödev vermemelerini istiyorum. Okuldan sonra bir de ödev yapmaya çalışmak çok zor oluyor."* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcı öğrenci K22, fazla verildiğini ve kanaat notlarından rahatsızlığını şöyle açıklamıştır: *"Tüm öğrencilere hak ettikleri notu vermelerini bekliyorum. Kötüyse sınav kağıdı düşük puan girilsin. Böylelikle diğer öğrencilerin hakkı yenmez."*

Katılımcı öğrenci K6, sınav beklentisi ve sınav sorularının biraz daha kolay olması gerektiğini şöyle belirtmiştir: *"Daha kolay sınav soruları sormalarını bekliyorum."*

Katılımcı öğrencilerden K10 ve K8 ise daha genç öğretmenlerin daha verimli olduğu kanaatlerini ve bu konuyla ilgili beklentilerini şu sözlerle açıklamıştır:

> K10: *"Belli bir yaşa gelen öğretmenlerimizin kesinlikle emekli olmalarını bekliyorum. Bunun bize olumsuz yansıdığını düşünüyorum."*
> K8: *"Bence öğretmenlerimizin yaş ortalaması çok yüksek olmaması gerekiyor. Genç öğretmenlerin daha verimli olduğunu düşünüyorum."*

Çınar'ın yaptığı çalışmada İHL öğrencilerinin öğretmenlerden, empati, etkili iletişim, ilgi, etkin öğretim yöntemi kullanımı ile ilgili beklentileri öne çıkmıştır (Çınar, 2018: 1255). Nitekim Altundaş'ın İHL öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmasında öğrencilerin genel olarak öğretmenlerinden bekledikleri hem derste hem de ders dışında onlarla ilgilenen, güvenilir olan, onların dertlerini ve sıkıntılarını dinleyen, bilgili, donanımlı olmaları olarak tespit edilmiştir (Altundaş, 2019: 41). Aynı şekilde Sali'nin, İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin öğretmenlerden beklentileri; anlayışlı, sabırlı ve adaletli olmaları ile dersi sevdirerek anlatmaları başlıkları altında değerlendirilmiştir (Sali, 2019: 226). Sarı'nın da İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerinden; kendilerine daha fazla değer vermeleri, etkili iletişim kurmaları, adaletli olmaları, tercihlerine saygı duyma ve

baskı kurmamaları noktasında yüksek derecede beklenti içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır (Sarı, 2021: 117).

Gökyer'in farklı türde eğitim veren ortaöğretim kurumunda okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada ise öğretmenlerin disiplinli, yardımsever ve dersleri daha eğlenceli işlemeleriyle ilgili beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir (Gökyer, 2012: 267). Osmanoğlu ve Yaşa'nın fen lisesinde okuyan öğrencilerle yapmış olduğu çalışmasında, öğretmenlerin resmî değil samimi dil kullanmaları, akıcı konuşmaları, esprili olmaları, güçlü ses tonuyla konuşmaları, ilgiyi kendine çekebilmeleri, güzel Türkçe kullanmalarını, canlı olmaları beklendiği belirtilmiştir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018: 1309).

Çalışmanın ve daha önceki çalışmaların bulguları İHL'de ve diğer lise türlerinde okuyan öğrencilerin beklentilerinin genel olarak farklılaşmadığı ve öğrencilerin, öğretmenlerden akademik ve kişisel birçok farklı alanda beklentilerinin olduğu kanısına ulaştırmaktadır. Bu hususta öğrencilerin beklentileri önemlidir. Çünkü öğrencilerinin ihtiyaçlarına göre ders programlarını hazırlayan, öğrencileri ile sürekli iletişim halinde bulunan, bireysel farklılıkları göz önüne alan, öğrenci beklentilerine göre etkinlikler düzenleyen öğretmenlerdir (Demirtaş ve Kahveci, 2010:2153). Bu sebeple öğretmenler öğretimin temel öğesi kabul edilerse eğitim amaçlarının, en sağlıklı biçimde gerçekleşmesinin, öğretmenler ile sağlanacağı üzerinde durulur (Çubukçu ve Girmen, 2006:125).

3.1.12. İHL Öğrencilerinin Okuldan Öğretmenlerle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Çalışmaya katılan İHL öğrencilerden 12. sınıfta okuyanlara, öğretmenlerden beklentilerinin karşılanma durumları sorulmuştur. Verilen cevaplar genel olarak öğretmenlerin eğitime katkısı ve iyi iletişimlerinden kaynaklı memnuniyet başlıkları altında toplanmıştır.

Öğretmenlerin eğitim ve öğretime katkısı konusunda beklentilerinin karşılandığını düşünen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

> K60: *"Öğretmenlerim sayesinde beklentimin üzerinde bir eğitim hayatı geçirdiğimi düşünüyorum."*
> K74: *"Evet karşılandığını düşünüyorum. Dersleri hepsi çok güzel anlatıyorlar. Yapamadığımızda yardımcı oluyorlar."*

K58: *"Evet, beklentilerimin karşılandığını düşünüyorum."*
K67: *"Öğretmenlerimiz dersleri çok iyi anlatıyorlar. Gerek dersi işleyiş gerekse anlatımlarıyla bize gerçekten bir şeyler öğretmeye uğraştıklarını anlıyorum. Bu yüzden beklentim karşılandı."*
K62: *"Öğretmenlerimiz benim aklımdaki lise hayatına göre gayet iyi. Gerek ders anlatımlarıyla gerekse bizlerle iletişimleri açısından, bizlerle arkadaş gibiler. Bizler için en iyisini yapmak için çabaladıklarını görüyorum. Ve çok güzel anılar bıraktılar."*
K52: *"Evet beklentilerim karşılandı. Hepsi çok iyi ve ilgiliydiler."*
K63: *"Öğretmenlerimizin hepsi çok donanımlı ve çok iyilerdi. Dersleri bunaltmadan işlediler. Sorularımızı ne olursa olsun, müsait olmadıklarında bile uygun vakitlerinde unutmayıp çözdüler. Her yönden bizlerle ilgilendiler. Özellikle arkadaş gibi olmaları çok güzeldi."*
K55: *"Evet. Öğretmenlerimin birçok kişinin dilinden konuşabilen ve anlayışlı olması en büyük isteklerimdendi. Akademik başarısı olan ve seçkin kişilerden oluşan bir öğretmen kadromuz vardı."*
K57: *"Evet beklentim karşılandı. Öğretmenlerimiz son derece yetenekli eğitimcilerdi."*

Verilerden bazı öğrencilerin beklentilerinin öğretmenleriyle iyi bir iletişim olduğu anlaşılmaktadır. Bu beklentilerinin karşılandığı cevaplarda

K56: *"Evet kendileri son derece cana yakınlardı."*
K51: *"Gayet iyi ve yardımseverlerdi. Bu yüzden beklentim karşılandı."*
K54: *"Öğretmenlerle ilgili beklentilerim karşılandı. Okulu sevdiriyorlar ve aynı zaman da aile ortamı gibi hissettiriyorlar. Bunun daha iyi bir eğitimin anahtarı olduğunu düşünüyorum. Sadece ayrımcılık olduğunu hissediyorum bazen. Buna dikkat edilebilir."*
K68: *"Her okulda öyle mi bilmiyorum ama bizim okulda beklentiler karşılandı diye düşünüyorum."*
K64: *"Öğretmenlerimden çok memnun kaldım. Genel olarak anlayışlı ve saygılılar. Yani fikirlerimize saygı duyuyorlar. Bazen öğrenciler arasında ayrımcılık olabiliyor fakat yine de iyi olmaya çalışıyorlar. Çok kıymetliler."*
K71: *"Öğretmenlerimiz çok kıymetliler. Bizlere karşı çok iyi davrandılar. Bizler için çokça emek verdiler. Her konuda yardımcı olmaya çalıştılar."*
K59: *"Çoğu öğretmenimden memnunum fakat bazıları tarafından dikkate alınmakta isterdim."* şeklinde dile getirilmiştir.

Katılımcı öğrenci K72, öğretmenlerin derste verdikleri uyarılardan rahatsızlık duyduğunu şöyle ifade etmiştir: *"Dersler anlatımları açısından bir problem yok ama, dersleri dinlemediğimiz zamanlarda çok fazla uyarıyorlar. Bu beni oldukça mutsuz etti."*

Katılımcı öğrenci K74, bazı öğretmenlerin ayrımcılık yaptığını düşündüğü için olumsuz cevap verdiğini: *"Hayır düşünmüyorum. Her hocamız değil ama bazı hocalarımızın ayrımcılık yaptığını düşünüyorum.*" şeklinde dile getirilmiştir.

Katılımcı öğrenci K53 ise beklentisinin karşılanmamasını öğretmenlerin disiplinsiz davranmasına bağlamış ve şu kanaatini söylemiştir: *"Hayır beklentim*

karşılanmadı. Disiplinsizliğin sebebinin öğretmenlerden de kaynaklandığını düşünüyorum."

Katılımcı öğrencilerden bazıları da kararsız olduğunu şöyle ifade etmişlerdir:

K65: *"Hem evet hem hayır. Bazı öğretmenlerimiz bize bir şey öğretmek için çok çabalıyorlar. Ama bazı hocalarımızın ayrımcılık yaptığını düşünüyorum."*
K61: *"Genel olarak orta seviyede memnun kaldım diyebilirim."*

Çalışkanoğlu'nun yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin öğrencilerle ilgilenmelerinden dolayı İHL' de öğrenim görmekten memnun oldukları ortaya çıkmıştır (Çalışkanoğlu, 2018: 68).

Yaptığımız çalışmanın ve diğer yapılan çalışmanın bulgularına bakıldığında öğrencilerin öğretmenlerden genel anlamda memnun oldukları görülmüştür. Bu memnuniyetin sebeplerinin öğretmenlerin eğitim ve öğretim süreçlerine sağladığı katkıların yanı sıra öğrencilerle kurdukları güçlü iletişimden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü öğrencilerin öğretmenlerden beklentilerinin karşılandığı bir ortam öğrenme süreçlerinin verimli ve olumlu geçmesini sağlar (Kayadibi, 2001: 76). Burada öğrencisini iyi tanıyan ve öğrencileriyle iyi iletişim kuran, öğrencisini sınıfta küçük düşürücü davranışlardan kaçınan, dersi zevkli ve farklı yöntemler kullanarak işleyen, ders anlaşılmadığında dersi tekrar eden, dersini daha disiplinli işleyen, öğrencilerini motive eden, derslerini sevdiren, bilinçli olan, öğrencisine adil, güler yüzlü, içten, sıcak ve samimi davranan öğretmenler önem taşır (Gökyer, 2012: 267).

3.1.13. İHL Öğrencilerinin Okuldan Meslek Dersleriyle İlgili Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, 9. 10. ve 11. sınıfta eğitim alan İHL öğrencilerine meslek dersleriyle ilgili beklentilerinin ne olduğu sorulmuştur. Cevaplar haftalık ders saatlerinin azalması, ders içeriklerinin revize edilmesi, müfredatın ve ezberlerin hafifletilmesi, derslerin işlenişi başlıkları altında toplanmıştır.

Başlıklardan ilkine göre katılımcıların bazılarının meslek derslerinin saatlerini fazla buldukları anlaşılmaktadır. Onlar bu derslerin belirlenerek daha farklı derslerin eklenmesini talep etmektedir. Öğrenciler bu konudaki beklentilerini şöyle açıklamaktadır:

K24: *"Bazı derslerin saatlerinin azaltılmasını istiyorum. O boş kalan saatlere de daha güzel daha farklı dersler konabilir."*
K49: *"Meslek dersleri saatlerinin fazla olduğunu düşünüyorum. Diğer alan derslerimize çalışamıyoruz."*
K28: *"Meslek derslerinin sayısı hafta da 2 saati geçmemesi gerekir."*
K48: *"Meslek derslerinin saatleri azaltılırsa bizler için daha iyi olacak."*
K16: *"Meslek derslerinin ders saatleri azaltılmalı. Onların yerine konuşma dersi konsa iyi olabilir. Ya da değerler eğitimiyle ilgili etkinlikler yapılabilir. Huzurevlerine ziyaret, yardımlaşma ile ilgili seminer gibi."*
K4: *"Arapça ders saatinin çok fazla olduğunu düşünüyorum. Ders saati biraz azaltılabilir. Hafta da 2 saat yeterli bence."*
K12: *"Kuran ve Arapça derslerinin ders saatleri azaltılmalı."*
K2: *"Arapça ders saati azaltılmalı. Onun yerine fizik, biyoloji ders saatleri artırılabilir. Çünkü yetersiz geliyor."*
K31: *"Meslek dersleri yüzünden diğer derslere çalışamıyoruz. Bence bazı dersler ya kaldırılmalı ya da ders saati azaltılmalı."*
K8: *"Meslek derslerinin hepsinin ders saatleri azaltılmalı."*
K20: *"Meslek dersleri azaltılıp yerine YKS' ye hazırlık için önemli dersler konulabilir."*

Bazı katılımcılar ise meslek derslerinin içeriğinin revize edilmesi konusunda görüş bildirmiş, özellikle öğrendiklerinin günlük hayatta kullanılması yönünde şunları söylemiştir:

K46: *"Daha fazla bizlerin merak ettiği konulara önem verilebilir. Mesela dinler tarihi gibi."*
K22: *"Fıkıh, siyer, hadis, derslerinin konuları değiştirilsin. Çünkü çok sıkıcı geliyor. Sıkıcı gelen bir ders ne kadar dinlersek dinleyelim öğretici olmuyor. Derslerin konuları günlük hayatla eşleşmeli ki günlük hayatta kullanabilelim."*
K17: *"Meslek derslerinin konuları içinde toplumda nasıl davranmamız ile alakalı daha güncel konular da olmalı."*
K11: *"Meslek derslerinin konuları çeşitlendirilmeli. Farklı dersler de getirilebilir."*
K36: *"Arapça dersinin konularının gözden geçirilmesi gerekiyor. Aynı zamanda kolaylaştırılması."*
K23: *"Şu an gördüğümüz meslek derslerinin günlük hayatta çok da işimize yaradığını söyleyemem. Meslek derslerinin konularının hayata yönelik konular içermesini bekliyorum."*
K27: *"Meslek derslerinin konuları değiştirilmeli. Daha günlük hayatta sorulan sorulara cevap vermeli. Konu kalabalığı olmamalı diye düşünüyorum."*
K47: *"Konular yeterli dini bilgiye sahip olacağımız şekilde düzenlenmeli."*
K45: *"Bazı meslek dersleri konu itibariyle benzerlik gösteriyor. Bu konuların tekrardan gözden geçirilmesi gerekir."*

Bazı katılımcılar meslek derslerindeki müfredatı zor bulduklarını ve konuların biraz daha hafifletilmesi yönündeki beklentileri olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

K28: *"Konuların kesinlikle kolaylaştırılması gerekir. Bizim için gerekli olan bilgilerden oluşsun yeter. Daha fazla zorlaştırılmasın."*
K32: *"Meslek derslerinin konularının biraz daha hafiflettirilmesini bekliyorum."*
K33: *"Meslek dersleri müfredatının hafifletilmesini istiyorum."*
K38: *"Konular çok ağır. Meslek dersleri müfredatında bir azaltılmaya gidilmesi gerekir."*
K25: *"Konular çok fazlaca ağır ve bence gereksiz çok fazla terim içeriyorlar. YKS sınavında bize bir katkısı da olmayacak. En azından günlük hayata uygun konular içermeli."*
K15: *"Konular çok zor kesinlikle kolaylaştırılmalı."*
K29: *"Meslek derslerinin konularının biraz daha bizim seviyemize uygun şekilde kolaylaştırılmasını bekliyorum."*

Katılımcıların bazıları ise Kuran dersinde verilen ezberlerin fazla olduğunu ve bu derslerin haftalık saatlerinin azaltılması konusundaki beklentilerinin bulunduğunu şöyle dile getirmiştir:

K42: *"Kuran dersinde ezberlememiz gereken sureler azaltılmalı. Aynı zamanda yalnızca kısa sureler ezberlenmeli. Özellikle Kuran sınavlarında daha az tecvid kuralları sorulmalı."*
K41: *"Kuran dersinde daha az ezberden sorumlu tutulmalıyız."*
K40: *"Kuran ezberleri kısa surelerden seçilmeli."*
K9: *"Kuran dersindeki zorluklar kaldırılmalı. Çünkü herkes imam hatipten gelmiyor ve çok zorlanıyoruz."*
K37: *"Kuran dersinde ezber yapmak için kısa sureler seçilmeli. Çok fazla zorlanıyoruz."*
K50: *"İmam hatipler sure ezberleme yeri olmamalı. Özellikle Yasin gibi uzun sureler ezber için seçilmemeli. Ezberlesek dahi puan için oluyor ve hemen unutuluyor."*
K3: *"Benim aslında çok bir beklentim yok. Sadece Kuran ezberlerini fazla buluyorum. Sonuçta hafızlık yapmıyoruz."*

Bazı katılımcılar meslek dersleriyle ilgili beklentilerinde derslerin işlenişine vurgu yaparak bu hususta şunları söylemiştir:

K39: *"Meslek derslerinin öğrencilerin daha fazla dikkatini çekecek ilgilerini uyandıracak şekilde anlatılmasını istiyorum."*
K44: *"Öğrencileri fazla sıkmadan meslek derslerinin işlenmesi gerekiyor. Çünkü bu okula imam hatip olduğu için gelmeyenler de var."*
K43: *"Meslek derslerinin öğrencileri çok fazla zorlamadan hem eğitici hem de öğretici işlenmesini istiyorum."*
K26: *"Meslek dersleri slaytla anlatılmalı. Fıkıh, hadis, ve siyer gibi derslerinde bir saat olması yeter."*
K21: *"Meslek dersleri öğrencinin kalbine işleyerek öğretilmeli. Sadece ezber yoluyla değil."*

Katılımcı öğrenci K24, içeriğin YKS sınavına hazırlığı da içine alacak şekilde revize edilmesini beklediğini şöyle açıklamıştır: *"Meslek derslerinin içeriği YKS sınavına da hazırlamalı. İçerik buna göre değiştirilmelidir."*

Katılımcı öğrencilerden K14, K13, K34 ise meslek dersleriyle ilgili hiçbir beklentilerinin olmadığını ifade etmiştir.

Çınar'ın yaptığı araştırmada İHL öğrencilerinin; meslek derslerinin sayısının azaltılması, içeriklerinin yenilenmesi, derslerin uygulamaya dayalı olması ve iyi bir Arapça eğitimi verilmesi gerektiği düşüncesini paylaştıkları görülmüştür (Çınar, 2018: 1253). Benzer şekilde Sarı'nın İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin meslek dersleriyle ilgili beklentilerinde; ezber zorunluluğundan vazgeçilerek derslerin daha çok uygulamaya yönelik olması, ders sayısının azaltılmasından çok ders içeriklerinin azaltılması ve meslek derslerinin daha nitelikli seviyeye getirilmesi için tedbirler alınması gerektiği noktaları öne çıkmıştır (Sarı, 2021: 110).

Çalışmanın ve daha önce yapılmış çalışmaların verilerine bakıldığında, genel olarak öğrencilerin meslek derslerinin günlük yaşamda ihtiyaçlarına odaklı, daha verimli ve işlevsel hale getirilmesine yönelik talepleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum öğrenciler açısından önemlidir. Çünkü onların meslek derslerinde öğrendiklerini günlük yaşamda nasıl işe yarayacağını bilmeleri, öğrenmelerini de daha kolay ve anlamlı kılacaktır (Sarı, 2021: 118).

3.1.14. İHL Öğrencilerinin Okuldan Meslek Dersleriyle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Çalışma için İHL'de eğitim alan 12. sınıf öğrencilerine okuldan meslek dersleriyle ilgili beklentilerinin karşılanma durumu hakkında soru yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunun cevapları, derslerin içeriği konusunda beklentilerinin karşılandığı şeklinde oluşmuştur.

Meslek derslerinin konu ve muhtevası dolayısıyla beklentileri karşılandığını düşünen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

> K73: *"Meslek dersleri benim açımdan verimli geçti. Din konusunda eksiklerim vardı. Onlar giderildi. Hayatımı iyi yönde etkilediğini düşünüyorum."*
> K62: *"Meslek dersleri deyince sadece bu dersler anlatılacak diye düşünmüştüm. Ama bana çok farklı ufuklar açtığını düşünüyorum. Neden o bilginin öyle olduğunu ve gerçekte neyi ifade ettiğini, yanlışlarımı çok iyi anladım. Bu sebeple beklentim epey karşılandı."*

K63: *"Meslek dersleriyle ilgili bilmediğimiz birçok şeyi öğrenmiş olduk. Öğrendiklerimizle hayatımıza yön verebiliyoruz. Beklentim olması gerekenden de fazlaca karşılandı."*
K51: *"Evet, gayet yeterli ve yerindeydi."*
K71: *"Liseye başlarken Kuran bile okuyamıyordum. Buraya başladıktan sonra okumam hızlandı. Diğer meslek dersleri sayesinde daha bilgili olduğumu düşünüyorum."*
K74: *"Evet düşünüyorum. Hocalarımız gayet iyiydi ve dini konularda kendimizi çokça geliştirdik."*
K53: *"Evet beklentim karşılandı."*
K65: *"Evet. Özellikle dinler konusunda daha bilgili olduk. Kuranı eskiye göre çok daha iyi okuyabiliyorum."*
K67: *"Meslek derslerini az çok ortaokuldan biliyordum. Derslerin nasıl olacağını da biliyordum. Derslerin işlenişi öğreticiydi. Bu yüzden beklentimi karşıladı."*
K52: *"Evet dersler verimli geçti. Beklentim karşılandı."*
K60: *"Evet beklentimi karşıladı."*
K61: *"Bir beklentim yoktu ama derslerin gayet iyi işlendiğini düşünüyorum."*
K66: *"Meslek dersleri bizler için çok faydalı oldu. Sadece uygulamalı olarak da anlatılsaydı çok daha iyi olurdu."*

Konu ve muhtevanın beklentiyi karşıladığı yönünde görüş bildiren katılımcıların yanı sıra yetersiz kaldığını ve beklentilerini karşılanmadığını düşünenler olmuş ve onlar görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

K58: *"Hayır müfredat olarak beklentim karşılanmadı."*
K57: *"Aslında ben meslek derslerinin sayısını çok ve daha yoğun bir içerik bekliyordum. Bu yüzden beklentim karşılanmadı."*

Katılımcı öğrencilerden K54 ve K64, beklentilerinin karşılanmamasını derslerin işlenişi ile alakalı olduğunu düşünmüş ve kanaatlerini aşağıdaki şekilde dile etmiştir:

K54:*"Meslek dersleriyle ilgili beklentim karşılanmadı çünkü; ben derslerde aktif olmayı ve biraz daha eğlenerek öğrenmeyi seviyorum. Derslerimiz daha fazla münazara gibi olabilirdi. Aynı zamanda düşüncelerimizin özgürce ifade edildiği bir ortam yaratılabilirdi. Öğrendiklerimiz bu sayede daha kalıcı olurdu."*
K64: *"Dersler daha ilgi çekici olabilirdi. Araştırma ödevleriyle ya da konuyla ilgili gezilerle daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştirebilirdik. Bu sebeple çok memnun kaldığım söylenmez."*

K70 ve K72 ise ders öğretmenlerinin sürekli değişmesinin yarattığı olumsuzluk nedeniyle beklentilerinin karşılanmadığını:

K70: *"Meslek dersleri hocalarımız çok fazla değişti. Bu yüzden çok fazla verim alamadım."*K72: *"Yani karşılandığını düşünmüyorum. Öğretmenlerimiz pek*

kalıcı olmadı. Sürekli değişti ve yenileri geldi. Buna alışmak da epey zaman alıyor." şeklinde ortaya koymuştur.

Mücahit'in yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin meslek derslerinin işlenmesinden memnun olma oranları; % 60.3'ü memnun, % 22.2'si memnun değil şeklinde oluşmuştur (Mücahit, 2017: 92).

Daha önce yapılan çalışmanın ve bu çalışmanın bulguları birlikte incelendiğinde genel olarak öğrencilerin meslek derslerinden memnun oldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ders işleyişi etkili ve konuları güncel yaşamda kullanabilir bulmaları dolayısıyla memnuniyetlerinin yüksek olduğu kanısına varılmaktadır. Yapılan araştırmalar, yeni bilgilerin öğrencinin güncel ihtiyacından hareket edilerek öğretilmesinin öğrenme sürecini olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır (Yiğit, 2019: 116). Ayrıca çalışmalar İHL'nin ders programları incelendiğinde, işleniş yöntem ve tekniklerin çeşitliliğinin öğrencilerin memnuniyetine katkısını da ortaya koymaktadır (Mücahit, 2017: 90).

3.1.15. İHL Öğrencilerinin Okuldan Gelecekle İlgili Beklentileri

Araştırma için İHL'de eğitim alan 9. 10. ve 11. sınıfta öğrencilerine, gelecek beklentilerinin ne olduğu sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar genel olarak üniversite kazanıp meslek sahibi olmak ve topluma faydalı bireyler olmak başlıkları altında toplanmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun gelecek ile ilgili beklentilerinin iyi bir üniversite kazanarak hayal ettikleri mesleği edinmek olduğu anlaşılmıştır. Bu hususta katılımcılar şunları dile getirmiştir:

K49: *"Elime mesleğimi alıp, kendi ayaklarım üzerinde duracağım bir gelecek istiyorum."*
K30: *"Güzel bir üniversite kazanıp, mimar olmak istiyorum. Daha sonra kendi iş yerimi açmak en büyük hayalim."*
K12: *"En büyük isteğim ileride futbolcu olup rahat bir yaşam sürmek. Futbolcu olmazsam teknolojiyle ilgili iyi bir işimin olmasını istiyorum."*
K2: *"Bu okuldan güzel bir üniversite kazanıp gitmek istiyorum."*
K3: *"Gelecekte güzel bir işimin olması, iyi bir miktarda para kazanmak, aileme yeterince zaman ayırabilmek."*
K8: *"Gelecekte güzel bir meslek sahibi olmayı umuyorum."*
K22: *"Bu okuldan almış olduğum eğitimlerle hukuk okumak istiyorum. Mezun olduktan sonra okuyacağım üniversitede sırf imam hatip mezunu olduğum için dışlanmak istemiyorum."*

K15: *"Bu okuldan öğrenmiş olduğum İngilizce ve Arapça ile tercüman olmak istiyorum."*
K29: *"Güzel bir iş sahibi olmak ve bunun için gerekli olanakların sağlanıyor olması. Gençlere farklı iş olanaklarının sağlanıyor olması da beklentim."*
K4: *"İstediğim mesleği elime alabilmek."*
K42: *"Hukuk veya radyo ve televizyon bölümü okuyup mesleğimde ilerlemek istiyorum. Yüksek lisan ve doktora yapmakta hedefim."*
K41: *"Severek yapacağım, bana uygun bir meslek sahibi olmak istiyorum."*
K9: *"İyi meslek sahibi olabileceğim bir üniversite de okumak."*
K10: *"Benim olmak istediğim meslek eczacılık. Ben bu okula bu yıl geldim. Mezunlarının da iyi yerlere yerleştiğini gördüm. Tıp fakültesi kazananlar bile var. Benim de beklentim bu şekilde."*
K1: *"Gelecekte asker ya da savcı olmak istiyorum."*
K36: *"Sınıfta kalmadan okulu bitirebilmek ve köklü bir üniversite kazanabilmek istiyorum."*
K32: *"Güzel bir puan alıp istediğim üniversite de okuyabilmek."*
K33: *"Üniversitede ilahiyat bölümü okuyabilmek."*
K23: *"Okuduğum imam hatibin gelecekte bana avantaj sağlamasını bekliyorum. Buradan almış olduğum eğitimle sadece ilahiyatta değil başka bölümlerde de çalışabilmek."*
K38: *"Kaliteli bir üniversiteye girebilmek."*
K25: *"Ben mezun olana kadar imam hatiplerin insanların gözünde yükselmesini ve üniversitede buradan mezun olduğum için dışlanmamak. Genel kültürüm artmış şekilde üniversite hayatı yaşamak. Sadece din alanında değil birçok alanda gelişip güzel bir geleceğe sahip olmak."*
K40: *"Hayallerimi gerçekleştirmek. Üniversite sınavında yüksek bir puan alabilmek. İlk 125 bine girmek en önemli beklentim. Daha sonra da okuduğum alanda çok başarılı olmak."*
K3: *"Okulumun beni üniversiteye güzel hazırladığını düşünüyorum. Buradan almış olduğum eğitimle sosyal hizmetler bölümünü okuyup, KPSS sınavında başarılı olmak ve güzel bir hayat."*
K39: *"Kaliteli bir üniversitede okumak."*

Bazı katılımcılar okullarından aldıkları eğitimle topluma faydalı bireyler olmayı beklediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

K24: *"İleride istediğim mesleği yapamasam bile buradan öğrendiğim bilgilerle etrafıma ışık olabilmek istiyorum."*
K5: *"Gelecekte çalışacağım alanda burada öğrendiğim dini bilgileri aktarabilmek. İnsanlara faydalı olabilmek."*
K16: *"İmam hatiplerden mezun olduğum için dini vazifelerimi yerine getirebilmek. Yani insanlara namaz kıldırabilmek, sesli kuran okuyabilmek vb."*
K28: *"Gelecekte bir sosyal ortama girdiğimde buradan öğrendiğim bilgileri doğru kullanarak dinimi doğru tanıtabilme fırsatı bulmak istiyorum."*
K16: *"Daha iyi bir birey olmak. Vatana, millete faydalı işler yapmak istiyorum. O yüzden kendimi her konuda geliştirebilmek hedefim. Güzel bir iş sahibi olmak fakat bunu yaparken değerlerimi unutmamak istiyorum."*

Bazı katılımcılar ise imam hatiplere karşı toplumun yanlış bir algı içerisinde olduklarını belirtmiş, gelecekte bu algının kırılmasında etkin rol oynamak istediklerini şu sözlerle dile getirmiştir:

> K11: *"İstediğim mesleği imam hatip mezunu olarak elime almak ve imam hatiplere karşı bakış açısının değişmesi için elimden geleni yapmak."*
> K27: *"Gelecekte imam hatip mezunlarının da güzel yerlere gelebileceğini göstermek isterim. Ve gençlere çok güzel örnek olmak istiyorum."*
> K45: *"İmam hatip liselerinin hak ettiği değere ulaştığını görmek istiyorum. Sadece notu düşük olanların gelmediği bir dönem."*
> K44: *"Gelecekte imam hatiplerden imam olur algısını kırmak istiyorum. Bunun için çok iyi bir meslek sahibi olmak beklentim."*
> K43: *"İmam hatip okuyanlar için insanlarda olan önyargıyı kırmak istiyorum. Tüm hayallerimi gerçekleştirecek şekilde başarılı olmak."*

Katılımcı öğrencilerden K18 ve K34, bireysel olarak gelecekten beklentilerini ilgili şunları söylemiştir:

> K18: *"İnşallah geleceğim güzel olacak diye düşünüyorum. Güzel bir aile olabilmek en büyük beklentim."*
> K34: *"Kaygılı bir birey olmaktan çıkmak istiyorum. Bu bana gelecekte başarıyı getirecektir."* sözleriyle ortaya koymuştur.

Katılımcı öğrencilerden K35 ve K21 de gelecek beklentilerinin ahlaki ilkelere bağlı bir toplumda yaşamak olduğunu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

> K35: *"İnsanı insan yapan özelliklerimizi yitirmeyeceğimiz bir gelecek beklentim var."*
> K21: *"Herkesin kendi şahsi çıkarları için adaletsiz davranmadığı bir dünya da yaşamak en büyük beklentim."*

Altıntaş'ın İHL öğrencileriyle yapmış olduğu çalışma, öğrencilerin yarıdan fazlasının gelecekte iyi bir üniversiteye gitmek istediğini ortaya koymaktadır. (Altıntaş, 2016: 76).

Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin'nin lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada geleceğe ilişkin beklentilerin yine en fazla yoğunlaştığı alanlar; sevilen bir mesleğin yapılması ve mesleki başarı, ekonomik kazanç, mutlu evlilik, fiziksel güç, toplumsal sağlık olarak belirtilmektedir (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005: 97).

Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen'in farklı lise türlerinde okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada da öğrencilerin beklentilerinin iş ve eğitim alanında öncelikli olduğu görülmektedir. Bu çalışmada belirtilenler yanında İHL

öğrencilerinin din ve toplum alanlarındaki beklentilerinin yüksek olduğu ifade edilmektedir (Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen, 2014: 244).

Çalışmanın ve daha önce yapılan çalışmaların bulgularından öğrencilerin en fazla gelecek beklentisinin iyi bir meslek kazanmak olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca İHL öğrencilerinin ve farklı tür liselerde okuyan diğer öğrencilerin öncelikli gelecek beklentilerinin birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir. İHL öğrencilerinin gelecek beklentilerinde diğer lise öğrencilerinden farklı olarak öne çıkan unsur, topluma da faydalı bireyler olma arzusudur. Burada aldıkları eğitim doğrultusunda toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyi hedefledikleri kanısına ulaşılabilir.

Öğrencilerin gelecek hakkındaki beklentileri önemlidir. Çünkü beklentiler kararların alınmasında en güçlü motivasyonlarındandır. Bu sebeple Lise dönemi gençlerin gelecekleri ve özellikle de meslekle ilgili kararları açısından oldukça önemlidir. Bu hususta okullara öğrencilerin gelecek beklentilerinin karşılanmasında eğitimle ilgili görevler düştüğü unutulmamalıdır (Çuhadar, Demirel, Er ve Serdar, 2019: 1499).

3.1.16. İHL Öğrencilerinin Okuldan Gelecekle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Araştırma çerçevesinde, İHL' de eğitim alan 12. sınıf öğrencilerine gelecek beklentilerinin karşılanma durumu sorulmuştur. Verilen cevaplar katılımcıların çoğunluğunun gelecek ile ilgili beklentilerinin eğitim açısından karşılanmadığı yönünde şekillenmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

> K52: *"Evet çok güzel hayallerim var. Bu hayallerimin gerçekleşmesi için iyi bir üniversiteye girmem gerekiyor. Bunun için beklentimin karşılandığını düşünüyorum."*
> K71: *"Beklentimin karşılandığını düşünüyorum. Hele ki üniversiteyi beklentim kazanırsam çok fazla karşılanmış olacak."*
> K74: *"Evet düşünüyorum. Okulumuz derslerinde iyi olması gerektiğini düşündüğü kişileri dershaneye bile gönderdi. Bu da bizim geleceğimizi daha iyi kurmamızı sağlayacak."*
> K57: *"Geleceğimi kazanmak adına beklediğim eğitimin karşılandığını düşünüyorum."*
> K62: *"Gelecek ile ilgili beklentilerim hemen hemen karşılandı diyebilirim. Farklı bir liseye gitseydim en azından YKS adına daha gelişmiş bir birey olabilirdim. Ama orada da yine kendi çabama bağlı olarak değişeceği için*

beklentimin karşılandığını düşünüyorum. En azından zihniyetimi geliştirmeme yardımcı oldu."

Bazı katılımcılar, gelecek ile ilgili beklentilerinin karşılandığını ve bunda da eğitimcilerin etkin rol oynadıklarını düşünmektedir. Onların bu hususta ki kanaatleri:

K63: *"Geleceğimiz ile ilgili bizimle ilgilenen hocalar sayesinde olumlu düşünüyorum. Eminim ki başka okulda olsam gelecek ile ilgili bu kadar ümitli olmayabilirdim."*
K54: *"Gelecek ile ilgili beklentilerimin karşılanıp karşılanmadığını henüz çok fazla anlamıyorum. Ama gerek öğretmenlerimin beni yönlendirmeleri olsun, gerekse kendi farkındalığımı sağlamak açısından okulumun yeterli olduğunu söyleyebilirim. Henüz karar verme aşamasındayken bunu anlamak mümkün değil ancak bu öğrencilerin kendilerini ne kadar tanıdığı ile de ilgili."*
K64: *"Bizi dershaneye gönderdiler. Sorularımızı cevapladılar. Genel olarak öğretmenlerimizin geleceğimiz için ellerinden geleni yaptıklarını düşünüyorum."* şeklindedir.

Katılımcılardan bir kısmı yukarıdaki verilerden farklı olarak beklentilerinin karşılanmadığını belirtmiştir. Okul kaynaklı memnuniyetsizlik yaşayan bu öğrencilerin kanaatleri şu şekildedir:

K67: *"Bu okula gelmeden önce istediğim belli bir meslek vardı ama şu an belirsizlik içindeyim. Bunun okul ile ilgili olduğunu düşünüyorum."*
K68: *"Hayır düşünmüyorum. Bence nedeni okulda öğrencilerle bireysel olarak ilgilenilmemesinden kaynaklı."*
K65: *"Hayır. Okul kursları yok mesela. Olsa bile az olduğumuz için sayısal derslere kurs açmıyorlar. Okul yetersiz."*
K69: *"Okul gelecek ile ilgili hayallerimize, yapabilme gücümüze olan inancımızı azaltıyor. Bunları gerçekleştirme gücümü kaybediyorum. Bunlardan yola çıkarak gelecek ile ilgili beklentilerimin karşılandığını düşünmüyorum."*
K59: *"Bu okulun geleceğimizle ilgili herhangi bir yardımı olduğunu düşünmüyorum."*

Katılımcı öğrenci K66, gelecek beklentisinin karşılanmamasında ülkenin ekonomik koşullarının yetersiz olmasının etkili olduğunu: K66: *"Gelecek ile ilgili beklentilerim karşılanmıyor. Ülkemizde genel anlamda birçok genç eğitime dair olumsuz düşünüyor. Çünkü gereken ekonomik koşul sağlanmıyor."*sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcı öğrencilerden K61 ileriki yaşamında İHL mezunu olduğu için problem yaşayacağını düşünerek kaygılandığını; *"Gelecekte imam hatip mezunu olduğum için sorun çıkacağını düşünüyorum."*şeklinde ifade etmiştir.

Araştırmanın verilerine bakıldığında öğrencilerin gelecekle ilgili akademik anlamdaki beklentilerinin karşılandığı, bu beklentilerin karşılanmasında

öğretmenlerin etkin rol oynadığı açıkça anlaşılmaktadır. Beklentilerinin karşılanmayan öğrencilerin ise ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik şartlardan etkilenerek bu kanaate ulaştıkları görülmektedir. Ekonomik faktörler geleceğe yönelik beklenti açısından önemlidir. Çünkü gençlerin memnuniyetlerini ülkenin geleceği ile aynı zamanda ülke ekonomisi, gelir düzeyi, yaşam standardı gibi birçok dolaylı veya dolaysız faktörler belirlemektedir (Korkmaz, Çiçek ve Tektaş, 2018: 637).

3.1.17. İHL Öğrencilerinin Okuldan Eğitim Öğretimle İlgili Beklentileri

Çalışma için İHL'de 9. 10. 11. sınıfta okuyan öğrencilere okuldan eğitim ve öğretimle ilgili beklentilerinin ne olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar genel olarak; ders saatlerinin azaltılması, müfredatın sadeleştirilmesi, sınav sisteminin revize edilmesi, performans ödevlerinin kaldırılması ve rehberlik faaliyetlerinin artması başlıkları altında toplanmıştır.

Öğrencilerin önemli bir bölümünü eğitim öğretim konusundaki beklentilerinin ders saatlerinin azaltılmasıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kendilerine ayıracakları zaman ve ders çalışmak için vakit kalmadığını belirten katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

> K48: *"Bence sekiz saat eğitim için çok fazla. Ya dersler ya da ders saatleri azaltılmalı."*
> K50: *"Okul saatleri azaltılmalı. Günde 8 saatin çok fazla olduğunu düşünüyorum.6 saat yeterli."*
> K49: *"Ders saatlerinin kısaltılmasını istiyorum. Cidden çok fazla. Sanki tüm günü okulda geçiriyoruz."*
> K9: *"Ders saatlerini kısaltmalıyız. Ayrıca Finlandiya'da uygulanan 4 gün eğitim de uygulanabilir. Öğrenciler çok fazla yoruluyor. Bu yöntem öğrencilerin oldukça verimliliğini artırır. Devamsızlık hakkının da artırılması gerekmektedir."*
> K10: *"Çok fazla ders saatimiz var. Okulu o kadar çok görüyoruz ki fazlasıyla sıkılıyoruz. Bence bu azaltılmalı. Ders saatlerimiz azalırsa hem sınavlara daha fazla çalışırız hem de sosyal aktivitelerimize zaman ayırabiliriz."*
> K38: *"Öğrencilerin kendilerini daha özgür hissettirecek şekilde ders saatlerinin süresi azaltılmalı. Kendimize de ayıracak vaktimiz kalmış olur."*
> K46: *"Ders saatlerinin azaltılmasını istiyorum."*
> K21: *"Okul saatleri azaltılarak öğrencilere ait boş zaman yaratılmalıdır. Kendimize ait zamanımız olması gerekir. Hayat okuldan ibaret değil."*

Bazı katılımcılarda beklentilerinin müfredatın sadeleştirilmesi olduğunu şöyle ortaya koymuştur:

K36: *"Tüm derslerin müfredatı azaltılmalı."*
K33: *"Derslerin içerikleri azaltılsın. Gerçekten çok zorlanıyoruz."*
K38: *"Hem İHL' ler hem de normal liselerde müfredat ile ilgili değişimler yapılmalı. Müfredat sadeleştirilmeye gidilmeli."*
K40: *"En büyük beklentim müfredatın hafifletilmesi."*
K3: *"Benim düşüncem müfredatın hafifletilmesi gerekiyor. Daha yeni liseye geçmiş biri için çok ağır."*
K39: *"Ders müfredatlarının azaltılmasını istiyorum."*
K11: *"Müfredatın öğrenciyi ağırlıklı olarak üniversite sınavına hazırlayacak şekilde düzenlenmesini istiyorum."*
K45: *"Bazı dersler de bir yıl için çok fazla konu var. Bazı dersler için ise bir yıl süre yetersiz kalıyor. Bunlar üzerinde çalışmalar yapılabilir."*
K42: *"Müfredat azaltılmalı ve oldukça hafifletilmeli. Özellikle de 12. Sınıf müfredatı.*
K8: *"Dersler azaltılmalı. Bu kadar fazla dersin kimseye faydasının olduğunu düşünmüyorum.*
K13, K14 *bazı derslerin saatleri azaltılarak beden, resim, müzik gibi derslerin sayıları artırılabilir. Öğrencilerin motivasyonu için çok önemli."*

Katılımcıların bir bölümü de beklentilerinin sınav sistemi ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Okulda yapılan sınavları zor bulduklarını bazıları da merkezi yerleştirme sınavlarıyla ilgili beklentilerinin bulunduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların bu hususta görüşleri şu şekildedir:

K30: *"Bazı sınavlar oldukça zor oluyor. Sınavların zorluk derecesi öğrencilerin seviyesiyle uygun bir şekilde hazırlanmalı."*
K31: *"Sınavlarda öğrenciler fazla zorlanmamalı diye düşünüyorum. Özellikle klasik sınavlar öğrencileri çok fazla zorluyor."*
K29: "*Sınav sisteminin öğrencinin ileri de hangi mesleği seçmek istediğiyle alakalı şekillendirilmesi gerek. İlgi alanına göre sınav sistemi olursa eğer, öğrencilerin yapamadıkları dersler yüzünden motivasyonları da düşmemiş olur."*
K23: *"Sınav sisteminin YKS' ye daha uygun olmasını bekliyorum."*
K5: *"Sınavlar klasik sorulardan oluşmamalı."*
K35: *"Geleceğimiz ve mesleğimiz sadece 2-3 saat süren sınavlardan oluşmamalı. Bunu çok yanlış buluyorum. Bu sınav sistemi yüzünden eğitimin de ezber olarak yapıldığını gerçekten öğrenilmediğini düşünüyorum."*
K28: *"Eğitim bizlere ezber olarak öğretiliyor ama üniversite sınavında mantığa dayalı sorular soruluyor. Bu yüzden öğrenciler sınavda başarısız oluyor. 9. Sınıftan itibaren öğrenciler ilgi ve yeteneğine göre sınavlara tabi tutulmalı. Diğer sınıflarda ona göre eğitim almalı."*

Katılımcıların eğitim öğretimle ilgili beklentilerinden bir kısmını da performans ödevleri oluşturmaktır. Bu konuda görüş bildiren katılımcıların

performans ödevlerinin tamamen kaldırılması yönünde görüş birliği bulunmaktadır. Konu hakkında görüş beyan eden katılımcı görüşleri şu şekildedir:

> K24: *"Performans ödevlerinin kaldırılması gerekiyor. Sınavlarda hiç çalışmayan öğrencilerin bile ortalaması bu şekilde yükseliyor. Bu da diğer öğrenciler için adaletsizliğe sebep olabiliyor."*
> K26: *"Kesinlikle performans ödevlerinin kaldırılmasını bekliyorum. Bundan çok şikayetçiyim."*
> K37: *"Performans notu adına Arapça Sokağı etkinliğinin yapılmasına çok karşıyım. İHL okuyor olmamız Arapça günü kutlayacağımız anlamına gelmiyor."*
> K22: *"Performans ödevleri kaldırılmalı. Kaldırılmasa bile ödevler dönem olarak değil yıllık olarak verilmeli. Bu arada performans ödevlerinin de bizlere bir şeyler kattığını düşünmüyorum."*
> K25: *"Performans ödevleri kaldırılsın. Gereksiz zaman kaybı olduğunu düşünüyorum. Ayrıca sınavdan yüksek puan alan öğrencilere haksızlık olduğunu düşünüyorum."*
> K27: *"Performans ödevleri kaldırılmalı çünkü bütün bir dönem boyunca dersi dinlemeyen ve dersi dinleyip not tutan öğrenci arasında fark olmalı. Verilen ödevler de abartılmamalı. Ders tekrarı gibi öğretici ödevler verilmeli. Ev ödevlerinin de abartılmaması gerektiğini düşünüyorum. Öğrenciye dinlenme fırsatı kalmalı."*

Katılımcılardan K47 ve K44, ders saatleri dışında meslek seçiminde kendilerine rehberlik edecek eğitimlerin verilmesi hususundaki beklentilerini şöyle ifade etmiştir.

> K47: *"9. Sınıftan itibaren meslekler hakkında ayrıntılı bilgiler elde edeceğimiz eğitimler olmalı."*
> K44: *"Dersler dışında mesleki eğitimler verilmesini istiyorum. Meslek seçme konusunda kafamızda kalmaması için gerekli önlemler baştan itibaren alınmalıdır."*

Katılımcı öğrencilerden K2 ve K4, sayısal dersleri sabah saatlerinde görmenin daha verimli olacağını düşünmüş ve bu kanaatlerini şöyle dile getirmişlerdir : *"Yapılan programlarda sayısal derslerin sabah saatlerinde olmasına özen gösterilmeli. Öğleden sonra herkes yorulduğu için ders anlaşılmıyor."*

Katılımcı öğrenci K19 da beklentisinin sınıf mevcutlarının azaltılması olduğunu: *"Sınıf mevcutlarını fazla buluyorum. Kalabalık sınıflarda ders işlemek çok zor oluyor."* ifadesi ile ortaya koymuştur.

Çalışkanoğlu'nun İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmanın sonucuna göre eğitim öğretim ile ilgili olarak onların; İHL'de yeterli düzeyde sosyal faaliyet yapılması, derslerde araştırmaya yönelik etkinliklere yer verilmesi, derslerde farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması, öğrencilerin aktif olarak derslere katılımının

sağlanması, öğretmenlerin öğrencilerle sağlıklı iletişim kurmalarını bekledikleri ifade edilmiştir (Çalışkanoğlu, 2018: 70). Altundaş'ın İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmada da eğitim öğretimle ilgili; sosyal faaliyetin yapılması, öğretmenlerin öğrencilerle sağlıklı iletişim kurması, derslerde farklı yöntem ve tekniklerin kullanılmaları, öğrencilerin aktif olarak derse katılımı sağlanmaları, derslerde araştırmaya yönelik etkinliklere yer vermeleri öne çıkan başlıklar olmuştur. (Altundaş, 2019: 46).

Osmanoğlu ve Yaşa'nın fen lisesinde okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada ise öğrencilerin genel olarak ders saatlerinin çok fazla bulduğu ve çoğunluğun öğretim programını ağır bulduğu tespit edilmiştir (Osmanoğlu ve Yaşa, 2018: 1303).

Daha önce yapılan çalışmaların verileri ve çalışmada ulaşılan veriler bir arada değerlendirildiğinde öğrencilerin eğitim öğretimle ilgili beklentilerinin benzer olduğu, konuyla ilgili iyileştirmeler için bazı taleplerinin obulunduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ders saatlerinin azaltılmasını, müfredatın sadeleştirilmesini ve bu sayede daha odaklanabilir bir öğrenme sürecine kavuşmayı istedikleri kanısına varılmaktadır. Ayrıca mevcut sınav sisteminin stres yarattığı, gerçek başarılarının ölçülmediğini düşündükleri, performans ödevlerini de faydadan çok bir yük olarak gördükleri görülmektedir.

3.1.18. İHL Öğrencilerinin Okuldan Eğitim Öğretimle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Katılımcılardan 12. sınıfta okuyan İHL öğrencilerine eğitim öğretimle ilgili beklentilerinin karşılanma durumları sorulmuştur. Verilen cevaplar genellikle öğrencilerin müfredatın yoğun olması ve ödevlerin fazla olmasından kaynaklı memnuniyetsizlikleri etrafında toplanmıştır.

Bu görüşteki öğrencilerin bir kısmı bunun ders saatleri ile müfredatın uygun olmamasından kaynaklı olduğunu düşünerek görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> K54: *"Eğitim öğretimle ilgili beklentim karşılanmadı. Öğretimin yetersiz olduğunu düşünüyorum. En azından kısa zamanda çok şey öğretmek yerine, bunu zamana yayarak ve öğrencilere benimseterek öğretmek daha işe yarar olur. Öğrenciler küçük yaştan beri eğitim görüyorlar. Bu eğitim daha kaliteli olabilirse mezun olan her öğrenci donanımlı olur. Aynı zamanda daha eğitim hayatının erken dönemlerinde öğrenciler yeteneklerine göre eğitim görmeliler."*

K55: *"Beklentimin karşılanmadığını düşünüyorum. 12 yıl daha eğitim görsek bu dersleri öğrenemeyiz gibi…"*
K53: *"Hayır derslerin öğrenciye uygun hazırlanmaması yüzünden beklentim karşılanmadı."*
K59: *"Beklentilerimizin karşılanmadığını düşünmüyorum. Sayısal dersler sanki hiç anlaşılmıyormuş gibi..."*

Bazı katılımcılar ders dışı etkinlik ve ödevlerin fazla olmasından kaynaklı olarak eğitim öğretimle ilgili beklentilerinin karşılanmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

K67: *"Eğitim ve öğretimle ilgili beklentim yüksekti. Ama okulda sürekli etkinlik yapılması derslerin kaynamasına sebep oldu. Bu bakımdan beklentimin karşılanmadığını düşünüyorum."*
K70: *"Beklentim karşılanmadı. Çok fazla proje ödevleriyle uğraştığımızı düşünüyorum."*

Katılımcı öğrenci K62, başarı yönünden karma sınıflarda eğitim görmekten kaynaklı olarak beklentisinin karşılanmadığını; *"Daha iyi bir eğitim olabilirdi diye düşünüyorum. Bunun nasıl olabileceğini de bilemiyorum. Fakat başarı durumuna göre yapılan sınıflarda hem öğretmenlerin daha verimli ders anlatabileceğini hem de öğrencilerin daha başarılı olacağını düşünüyorum."*şeklinde belirtmiştir.

Katılımcı öğrenci K68, derslerin öğrenci seviyesine uygun olarak anlatılmamasından kaynaklı olarak beklentisinin karşılanmadığını şu sözlerle anlatmıştır. K68: *"Dersler öğretmenlere göre değil de öğrencilerin durumuna göre işlense o zaman beklentimin karşılandığını düşünürdüm. Fakat çoğumuz dersleri anlamada yetersiz kaldık."*

Katılımcı öğrenci K69, mevcut sınav sisteminden olumsuz etkilendiğini belirterek, bu durumun beklentisinin karşılanmasına engel olduğunu şöyle ifade etmiştir: *Eğitim öğretimle ilgili beklentilerimizin karşılanmadığını düşünüyorum. Eğitim öğretim öğrencilere dayatılarak, zorlayarak ya da bizleri yıpratarak olacak bir şey değil. Ama maalesef ki şu anda bulunduğumuz nokta her şeyi açıklıyor. Eğitim öğretim daha iyi bir hale getirilirse, öğrencilerin sınavdan sınava, stres altında, sürekli bir rekabet içinde bulundurmasalar öğrencilerin okumaya daha da istekli hale geleceğini düşünüyorum.*

Bazı katılımcılar ise beklentilerinin karşılandığını ifade etmiştir. Beklentilerinin karşılandığını ifade eden K60, bunu sınıf mevcutlarının az olmasına bağlamış ve kanaatini şu şekilde dile getirmiştir: *"Okulumuzdaki sınıfların az olması ve kaliteli öğretmen kadrosuyla beklentimi karşıladı."*

Katılımcı öğrenci K64, konu anlatımı dışında kalan vakitlerde yapılan soru çözümünün beklentisinin karşılanmasında etkili olduğunu:*"Evet beklentim karşılandı. Konu anlaşılmadan diğer konuya geçiş yapılmadı. Bol soru çözümü vardı."*şeklinde ortaya koymuştur.

Katılımcı öğrenci K71 ve K6, İHL' de verilen eğitimin normal liselerde verilen eğitimle aynı olmasından kaynaklı memnuniyetini:

> K71:*"Beklentim karşılandı. Diğer okullar ile aynı eğitimi aldığımızı düşünüyorum."*
> K61: *"Normal liselerle aynı sayıda ve kalite de temel ders gördük. Bu da beklentimi karşıladı."*şeklinde dile getirmiştir.

Katılımcı öğrenci K56'da beklentisinin karşılanmasını eğitim kadrosunun uzmanlığı ile açıklayarak düşüncesini: *"Evet eğitim kadrosunun bu kadar başarılı olması sayesinde eğitim hayatımız güzel geçti. Beklentim karşılandı."*sözleriyle ortaya koymuştur.

Araştırmanın verilerinden öğrencilerin eğitim-öğretimle ilgili beklentilerinin çoğunlukla ders saatlerinin yoğunluğu ile müfredatın öğrencilerin ihtiyaçlarına ve öğrenme hızlarına uygun olmaması sebebiyle karşılanmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca fazla ödev yükünün öğrencilerin derslere odaklanmasını zorlaştırdığı, dinlenmeye zaman ayırmamalarından kaynaklı motivasyonlarını düşürdüğü kanısına varılmıştır. Bu hususta ödev akademik başarı ilişkisi ayrı değerlendirilmekle birlikte öğrencilerin bireysel beklentilerinin de önemli olduğu göz ardı edilmemelidir (Turanlı, 2007: 138).

3.1.19. İHL Öğrencilerinin Okuldan Din Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Beklentileri

Çalışma çerçevesinde, İHL'de eğitim gören 9. 10. 11. sınıfta okuyan öğrencilere din eğitimi ve öğretimiyle ilgili beklentileri sorulmuştur. Verilen cevaplar; ders içeriklerinin toplumun ihtiyaçlarına uygun revize edilmesi, ders anlatım yöntemleri, Kur'an ezberlerinin azaltılması, sınav sistemi, dini alanda yeterlilik olarak altı başlıkta toplanmıştır.

Öğrenciler din eğitimi ve öğretimi ile ilgili beklentilerinde sıklıkla meslek derslerinin içeriğinin günlük hayatla uyumu ve öğrenmenin kişiye sağladığı faydanın önemini belirtmiştir. Konu hakkında ki öğrenci görüşleri şöyledir:

K35: *"Ülke genelinden bahsedersek din adına bilinçsizlik ya da yanlış öğrenilmişlik var. Bunun için derslerde özellikle bu konuların üzerinde daha fazla durulması gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca bazı derslerin dini mekanlarda işlenmesi gerekiyor."*
K16: *"Din derslerinde insanların doğru bildiği yanlışlar üzerinde daha fazla durulması gerektiğini düşünüyorum. Toplum dini konularda daha doğru bir şekilde aydınlanır."*
K32: *"Dinin özellikle gençler arasındaki yayılımını artırıcı, daha güncel meselelerin öğretilmesi gerekiyor."*
K18: *"Dinimizi daha doğru bir şekilde öğreten, gençlerin yaşamlarına ışık tutacak bilgilerin edinilmesi gerekiyor."*
K25: *"Doğru din eğitimi almak ve dini bilgilerimin artmasını istiyorum. Ayrıca diğer dinlerle ilgili daha çok bilgilenebiliriz."*
K46: *"Müfredatın daha fazla güncel meseleleri ele almasını istiyorum."*
K38: *"Dini konular kadar derslerde toplumsal hayatta ihtiyaç duyulacak ahlak ve görgü kuralları da öğretilmesini gerekli görüyorum."*
K5: *"Dinimizle ilgili daha fazla bilgi edinmemiz gerekiyor. Çok fazla doğru bildiğimiz yanlışlar var. Bunları düzeltmemiz lazım."*
K13: *"Dinimi en doğru bir şekilde öğrenmek istiyorum."*
K14: *"Dini bilgilerimin zayıf olduğunu düşünüyorum. Beklentim mezun olana kadar ihtiyacım olan her bilgiyi öğretmenlerimden almak."*

Katılımcı öğrencilerin bazıları da din eğitim ve öğretimden beklentilerinin dersin anlatım metoduyla alakalı olduğunu açıklamıştır. Onlar özellikle uygulamalı derslerin işlenişi ile ilgili beklentilerini dile getirmiştir. Bu hususta katılımcıların beklentileri şu şekildedir:

K21: *"Dersler sert bir şekilde değil, samimi bir şekilde işlenmelidir."*
K40: *"Derslerin konularına göre, cami gibi yerlerde işlenmelidir. Daha kalıcı olacağını düşünüyorum."*
K11: *"Dersler öğrencileri dersten sıkmayacak ve anlaşılabilir bir şekilde anlatılmalıdır."*
K39: *"Dersler öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde anlatılmalı. Öğrencilerin de yeri geldiğinde dini tebliğ edebileceği şekilde öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum."*
K42: *"Mescit, cami tarzı yerlerde derslerin işlenmesi öğrenmemizi ve bizlerde kalıcı olmasını sağlayacaktır."*
K41: *"Bazı dersler cami de işlenmeli, göstererek öğretilmeli."*
K28: *"Din dersleri sadece ders kitapları üzerinden değil de, imam, müctehid gibi alimlerin eserlerinden de işlenmeli. Hatta okula gelip bazı dersleri onların anlatması dersi öğrenmemiz için çok katkı sağlar."*
K44: *"Bazı konularda konferanslar vb. kısa ve öz konuşmalar yapılabilir. Konu daha kalıcı öğrenilebilir."*
K43: *"Öğretmenlerin öğrencileri dersten soğutmadan, çok zorlamadan güzelce anlatmalarını bekliyorum."*

Bazı katılımcılar, Kuran derslerinde ezberlemeleri gereken surelerin azaltılmasının faydalı olacağı görüşündedir. Kuran dersinde ezberden ziyade ilgili surenin daha çok mesajına odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

> K50: *"Kuran'ı çok zor ezberleyen öğrenciler var. Bazı öğrenciler zaten hafız olduğu için ezbere biliyor. Bu da diğerlerini olumsuz etkiliyor. Ya ezber zorunlu olmamalı. Ya da çok fazla ezber olmamalı."*
> K37: *"Kuran ezberlerinin kısaltılmasını istiyorum. Ezber yapmak bizlere çok fazla bir şey katmıyor. Ayetlerin anlamı üzerinde daha fazla durabiliriz."*
> K9: *"Bence Arapça ve Kuran dersi azaltılmalı. Ben Müslümanım ve dinimi çok seviyorum. Ama bu şekilde öğrencilerin sıkıldığını düşünüyorum. Önerim, dinimizi sevdirmek, soğutmak değil. Özellikle ezber yaparken çok zorlanıyoruz"*
> K12: *"Kuran dersinin sadece okuma üzerinde değil, anlamı üzerine de fazlaca zaman ayrılmalı."*
> K10: *"Kuran dersleri az olmalı. Ortalamamız özellikle ezberlerden dolayı çok fazla etkileniyor. Tabi ki bize çok fazla katkı sağlıyor ama sınav puanlarımızı da düşünmek gerekiyor."*

Katılımcı öğrencilerden K22, meslek dersleri müfredatında YKS hazırlık dersinin de olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:*"Dersler YKS' ye uygun olarak işlenmeli."*

Katılımcı öğrencilerden bazıları da meslek derslerinin sınav sistemi içerisine dahil edilmemesi ya da ortalamayı etkileyecek kadar ağırlığının olmaması gerektiğini:

> K30: *"Din derslerinde bence sınav olmamamız gerekiyor."*
> K29: "*Din derslerini öğrenmemiz çok iyi bir şey. Bakış açımızı değiştiriyor ve karakterimizi iyi yönde etkiliyor. Fakat dersler zorlama yaparak işlenmemeli. Kolaylaştırılmalı bizler için. Sonuçta YKS' de çok fazla puan getirmiyor. Öğrendiklerimizden sınav olmamalı ya da çok fazla krediler verilip puanımız düşürülmemeli."*şeklinde ortaya koymuştur.

Katılımcı öğrencilerden bazıları ise çevrelerindeki insanları dini konularda bilgilendirebilecek yetiye ulaşabilme beklentisi içerisindedir. Onların bu konudaki görüşleri şöyledir:

> K49: *"Buradan en iyi şekilde eğitim alıp bende çevremdekileri aydınlatabilmek istiyorum."*
>
> K6: *"Cemaate namaz kıldırmak, sesli kuran okuyabilmek gibi eğitimleri alıp, bende çevremde uygulayabilmek istiyorum."*
> K33: *"Dini konularda toplumu aydınlatabilmek için buradan en iyi şekilde eğitimi almak istiyorum. Cemaatle namaz kıldırabilmek istiyorum."*
> K8: *"Çevremdeki insanlara dini konularda doğru bilgileri verebilecek bir eğitim almak istiyorum."*

K23: *"Birisi bana soru sorduğu zaman, doğru bilgilerle o kişiyi anlatabilecek bir eğitim almak istiyorum."*
K24: *Aldığım eğitimle maneviyatımın gelişmesini ve yine aldığım eğitimle dinimi başkalarına da aktarabilmek ve kendimde uygulayabilmek istiyorum."*
K15: *"Dini konularda tüm çevremi aydınlatabilecek bir eğitim almak."*

Sarı'nın İHL öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre katılımcılar; meslek dersleriyle ilgili ezber zorunluluğundan vazgeçilmesini, derslerin daha çok uygulamaya yönelik olmasını, ders sayısının azaltılmasından çok ders içeriklerinin azaltılmasını, meslek derslerinin daha nitelikli seviyeye getirilmesini ve İHL'lerde öğrencilerin ahlaki ve dini gelişimiyle ilgili daha çok ders dışı faaliyetler düzenlenmesini beklediklerini ifade etmiştir (Sarı, 2021: 110).

Çınar'ın araştırmasında da İHL öğrencilerinin meslek derslerinin sayısının azaltılması, içeriklerinin yenilenmesi, derslerin uygulamaya dayalı olması ile ilgili görüş ortaya koyduğu belirlenmiştir (Çınar, 2018: 1253).

Bu araştırmanın verileri ve daha önce yapılan çalışmaların verileri incelendiğinde öğrencilerin din eğitimi ve öğretimiyle ilgili beklentileri, ders içeriklerinin toplumun güncel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde revize edilmesi yönündedir. Onlar derslerin anlaşılır hale gelmesi için anlatım yöntemlerinin daha ilgi çekici hale gelmesini beklemektedir. Özellikle Kur'an ezberlerinin yoğunluğunun azaltılması, ezberden ziyade anlamaya ve yorumlamaya yönelik bir yaklaşımın benimsenmesi konuyla ilgili öne çıkan hususlardır.

3.1.20. İHL Öğrencilerinin Okuldan Din Eğitim ve Öğretimiyle İlgili Beklentilerinin Karşılanma Durumları

Araştırma çerçevesinde, İHL'den eğitim alan 12. sınıf öğrencilerine din eğitimi ve öğretimiyle ilgili beklentilerinin karşılanma durumlarının ne olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar, katılımcıların çoğunluğunun beklentilerinin din eğitimini doğru bir şekilde aldıklarından dolayı karşılandığı şeklinde olmuştur. Katılımcıların bu konuda ki görüşleri şöyledir:

K63: *"Olması gerektiği gibi… Özellikle diğer okullara göre ideal düzeyde olduğumuzu düşünüyorum."*
K52: *"Evet. Güzel ve doğru bir şekilde din eğitimimi aldığımı düşünüyorum."*

K54: *"Din eğitim ve öğretimiyle ilgili beklentilerim karşılandı. Sadece bir önerim var. Her sene yeni bir ders görülüyor. Bunların birbiriyle ilişkisinin kurulması açısından çalışmalar yapılabilir."*
K73: *"Evet beklentim karşılandı. Herhangi bir problem yaşamadım."*
K67: *"Bu okula geldiğimde din hakkında gerekli her şeyi bildiğimi sanıyordum. Fakat şu anda düşündüğümde hiçbir şey bilmiyormuşum. Din eğitimi açısından çok şey öğrendim ve böylelikle beklentimin fazlaca karşılandığını söyleyebilirim."*
K68: *"Burada 4 yıldır din dersleri görüyoruz. Bir insan için bu bilgilerin temel seviyede oldukça yeterli olduğunu düşünüyorum. Beklentim karşılandı."*
K53: *"Evet, beklentim karşılandı."*
K65: *"Evet. Dinimizi ve diğer bütün dinler güzel bir şekilde anlatıldı bizlere."*
K69: *"Din eğitimiyle ilgili genellikle beklentilerim karşılandı."*
K70: *"Beklentimden daha kapsamlı ve daha iyi bir din eğitimi aldım."*
K58: *"Evet, yeterli şekilde karşılandığını düşünüyorum."*
K71: *"Evet, yeterince verim aldığımı düşünüyorum."*
K74: *"Evet geçmişte her şeyi bildiğimi düşünmüşüm fakat şimdi baktığımda ne kadar gelişmiş olduğumu görüyorum."*
K64: *"Genel açıdan baktığımda beklentim karşılandı. Bir imam hatip mezununa sorulabilecek soruları cevaplayacak donanım ve bilgi seviyesine ulaştığımı düşünüyorum."*
K60: *"Doğru din eğitimi aldığımı düşünüyorum."*
K51: *"Evet, yeterli seviyede olduğunu düşünüyorum."*
K61: *"Bundan sonraki hayatımda ihtiyacım olacak temel bilgileri edindiğimi düşünüyorum."*
K72: *"Evet, benim açımdan bu konuyla ilgili herhangi bir sorun yok."*

Yukarıdaki verilerden farklı olarak beklentilerinin karşılanmadığını düşünen K57, din eğitimi ile ilgili müfredatın yetersiz olduğunu; *"Hayır beklentim karşılanmadı. Din eğitimi müfredatını yetersiz olduğunu düşünüyorum."*şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcı öğrenci K66 da din eğitiminin okullarda yeterli şekilde öğretilmediğini şöyle ifade etmiştir : *"Beklentim karşılanmadı. Okullarda İslamiyetin yeterince doğru şekilde aktarıldığını düşünmüyorum."*

Katılımcılardan K56, K55, K59 ise *"herhangi bir beklentim yoktur"* şeklinde cevap vermiştir.

Çalışkanoğlu'nun İHL öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun din eğitiminden memnun olduğu, bazılarının ise din derslerinin zor olmasından dolayı memnun olmadıkları belirtilmektedir (Çalışkanoğlu, 2018: 69).

Çalışkanoğu ve bu çalışmanın verileri, öğrencilerin din eğitimi ve öğretimiyle ilgili beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığını ve öğrencilerin yeterli düzeyde dini bilgi aldıklarını düşündüklerinden dolayı memnun oldukları kanaatine ulaştırmaktadır. Ancak müfredat yetersizliği dolayısıyla öğrencilerin konuyla ilgili

olarak beklentilerinin karşılanmadığı yönündeki cevaplar konu üzerinde durulmasının önem arz ettiği sonucuna götürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada İHL'de eğitim alan 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin okuldan beklentileri ve 12. sınıf öğrencilerinin okuldan beklentilerin karşılanma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, İzmir ilinde 4 farklı İHL'de eğitime devam eden 72 öğrencinin görüşleriyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 39'u kız, 33'ü erkek öğrencilerden oluşmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile öğrencilerden veriler toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada İHL'de 9. 10. 11. sınıflarda okuyan öğrencilerin görüşlerinde okul beklentilerine, İHL'de 12. sınıfta okuyan öğrencilerden okul beklentilerinin karşılanma durumuna dair ulaşılan sonuçlar ve diğer çalışmaların verileri ve akademik alanla ilgili yazın çerçevesinde analiz edilmiştir. Ana ve alt problemlerle ulaşılan verilerle yapılan analiz ve değerlendirmeler çerçevesinde oluşan sonuçlar, konu açısından dikkat çekecek nitelikte şekillenmiştir.

Araştırmanın "İHL öğrencilerinin bireysel beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?" problemi çerçevesinde İHL 9. 10. 11. sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar incelendiğinde, geleceğe yönelik düşüncelerin ön planda olduğu görülmüştür. Öğrenciler, istedikleri üniversiteleri kazanıp iyi bir meslek sahibi olmayı başlıca hedefleri arasında saymıştır. Bu meslekleri hem maddi kazanç elde etmek hem de sevdikleri bir işi yapmak olarak tanımlamıştır. Başarıya ulaşma yolunda en önemli kişisel beklentilerinin ise daha verimli ders çalışmak olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, öğrencilerin gelecekteki hedefleri doğrultusunda çalışmaya istekli olduklarını ve başarıya ulaşmak için kendilerini geliştirmeye odaklandıkları düşüncesine ulaştırmıştır.

Aynı problem çerçevesinde 12. sınıf İHL öğrencilerinin cevapları incelendiğinde, büyük bir kısmının beklentilerinin karşılandığı görülmüştür. Akademik ve sosyal açıdan daha fazla gelişmeyi hedefleyen öğrenciler, bu alanlarda kendilerini tatmin edici bir ilerleme kaydettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin beklentilerinin karşılanmış olması, onların hem akademik başarı hem de sosyal beceri gelişimi açısından olumlu bir deneyim yaşadıklarını ve mezuniyete hazırlık süreçlerinin verimli geçtiğini göstermiştir.

"İHL öğrencilerinin toplumsal ve kültürel alanla ilgili beklentileri nelerdir?" problemi çerçevesinde çalışmada ulaşılan veriler, İHL 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmının toplum tarafından doğru anlaşılmadıklarını ortaya koymuştur. Öğrenciler, İHL'de sadece dini dersler görmediklerinin toplum tarafından daha iyi bilinmesini talep etmiştir. Topluma yönelik beklentileri, İHL'ler hakkındaki yanlış algıların düzeltilmesi, ön yargıların kırılması ve genel bakış açısının olumlu yönde değişmesi etrafında şekillenmiştir. Ayrıca, bazı öğrenciler toplumun güven ve huzur içinde yaşaması gerektiğini, bireyler arasında sevgi, saygı ve ahlakın hakim olmasını istediklerini vurgulamıştır. Bulgular, öğrencilerin toplumsal anlamda daha geniş bir anlayış ve kabul görme arzularının olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin kültürel alanla ilgili beklentilerinde, neredeyse tamamının okul dışı gezilerin düzenlenmesini istediğini göstermiştir. Özellikle bu gezilerin, derste işlenen konularla bağlantı kurularak organize edilmesinin, öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olmasına katkı sağlayacağı kanaatine ulaştırmıştır. Ayrıca öğrenciler okul dışı gezilerin yanı sıra okul içi etkinliklerin de artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Özellikle tiyatro, resim, müzik ve spor gibi alanlarda daha fazla aktif rol almak istedikleri gözlemlenmiştir. Bu istekler, öğrencilerin sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlere daha fazla katılım talep ettiklerini ve bunların okul tarafından karşılanmasının onların gelişimleri açısından önemine dikkat çekmiştir.

"İHL öğrencilerinin toplumsal ve kültürel alanla ilgili beklentilerinin karşılanma durumları nelerdir?" problemi çerçevesinde, 12. sınıfta okuyan İHL öğrencilerinin cevapları incelendiğinde çoğunluğunun beklentilerinin karşılandığı ve özellikle okul sayesinde toplumsal çevre edinip sosyalleşme imkânı buldukları gözlemlenmiştir. Bu konuda öğrenciler arasında genel bir memnuniyet olduğu tespit edilmiştir. Ancak, beklentileri karşılanmayan öğrencilerin temel sorunlarının, okuldan değil İHL'ye yönelik toplumda var olan ön yargılardan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Nitekim konuyu dile getiren öğrenci cevapları toplum tarafından doğru tanınmadıklarını, İHL öğrencilerin hak ettikleri değerin verilmediğini ve kamuya açık yerlerde dini inançlarını rahatça yaşayamadıklarını düşündüklerini ortaya koymuştur. Bu durum, toplumun İHL'ler hakkındaki algısında ve dini özgürlüklerin yaşanmasında hala bazı zorlukların bulunduğunu göstermiştir. Kültürel alanla ilgili ise öğrencilerin büyük çoğunluğunun, okula başlarken geziler düzenleneceği

beklentisi taşıdıkları ancak bu beklentilerinin karşılanmadığı yönünde bir kanaate sahip oldukları belirlenmiştir. Cevaplarda özellikle üniversite gezilerini yetersiz bulduklarını ve sadece şehir içi değil, şehir dışındaki üniversitelerin de tanıtılması gerektiğini düşündükleri sonucuna varılmıştır. Bunun karşısında beklentisi karşılanan katılımcılar okul içi etkinlikleri yeterli bulduklarını ifade etmiştir. Belirtilen iki farklı veriler ve yapılan analizler öğrencilerin kültürel ve akademik gezilere olan ilgisinin yüksek olduğu, fakat mevcut uygulamaların bu beklentileri tam anlamıyla karşılayamadığı kanaatine ulaştırmıştır.

Araştırmanın "İHL öğrencilerinin okulla ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir?" problemi çerçevesinde, 9. 10. ve 11. sınıf İHL öğrencilerinin verdikleri yanıtlarda, beklentilerin bir kısmının okul binalarının yeterliliğiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler ayrıca sosyal, sportif ve sanatsal aktivitelerin yapılacağı alanların var olmasını ve bu alanların iyileştirilmesini talep etmiştir. Bunlara ek olarak öğrenciler, okul kurallarının belirlenmesinde kendi görüşlerinin de dikkate alınması gerektiğini, ifade etmiştir. Temizlik ve hijyen konusunda daha yüksek bir standart bekledikleri anlaşılmıştır. Okul saatleri dışında bazı derslerden yardım alma ihtiyacı duyduklarını dikle getiren katılımcılar bu eksiklerini gidermek için kendi okullarında, kendi öğretmenleriyle birlikte düzenlenecek kursların açılmasının faydalı olacağını belirtmiştir. Belirtilen konuyla ilgili tüm bulgular, öğrencilerin hem fiziksel şartlar hem de eğitim destekleri konusunda daha aktif katılım ve iyileştirme taleplerini açıkça ortaya koymuştur.

Yukarıda belirtilen problem çerçevesinde 12. sınıfta okuyan İHL öğrencilerinin cevapları incelendiğinde, ihtiyaçlarının karşılanmadığı tespit edilmiştir. Bu memnuniyetsizliğin temel nedenleri arasında, okul içindeki disiplin problemlerinin varlığı ve okulların fiziksel şartlarının yetersizliği yer almıştır. Öğrenciler, disiplin sorunlarının eğitim ortamını olumsuz etkilediğini ve okulların fiziki yapılarının sosyal, sportif ve akademik gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu durum, öğrencilerin eğitim kalitesi ve okul yaşamı açısından daha iyi koşullar talep ettikleri sonucuna götürmüştür.

Araştırmanın “ İHL öğrencilerinin yöneticilerle ve öğretmenlerle ilgili beklentileri ve bunların karşılanma durumları nelerdir? ” problemi çerçevesinde İHL 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin yöneticilerle ve öğretmenlerle ilgili beklentileri,

kişisel tercih ve deneyim kaynaklı olarak farklılık göstermiştir. Nitekim bazı veriler, öğrencilerin yöneticilerini daha disiplinli ve kuralcı görmek isterken diğerlerinin daha anlayışlı ve müsamahakar olmalarını talep ettiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca, öğrencilerin yöneticilerin derslere girmesinden duydukları rahatsızlık, derslerin verimliliğini olumsuz etkilemeleri nedeniyle eğitim ortamının iyileştirilmesi ve öğrenci memnuniyetinin artırılması açısından dikkatle ele alınması gereken bir mesele olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin öğretmenlerle ilgili beklentileri ise anlayışlı ve ilgili bir ilişki kurabilme isteği olmuştur. Bu tür bir ilişkiyi kurabilen öğrencilerin, derslere karşı daha fazla ilgi gösterdikleri belirtilmiştir. Bununla bağlantılı olarak verilerde öğretmenleri tarafından ayrım yapıldığını düşündüklerinde, bu derslere karşı ilgilerini kaybetme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Veriler öğrencilerin büyük bir kısmının, öğretmenlerinin klasik anlatım yöntemlerinin dışına çıkarak daha aktif ve katılımcı bir ders işleme tarzı benimsemelerini beklediklerini göstermiştir.

Araştırmanın aynı problemi yani yöneticiler ve öğretmenlerle ilgili beklentilerin karşılanması çerçevesinde 12. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar büyük ölçüde beklentilerini karşılandığını göstermiştir. Öğrencilerin cevaplarından yöneticilerle ilgili beklentilerinin altında, yöneticilerin anlayışlı ve yardımsever olmaları gerektiği düşüncesinin var olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Nitekim araştırmada, yöneticilerini bu şekilde görebilen öğrencilerin, eğitim süreçlerine daha olumlu bir yaklaşım sergiledikleri belirlenmiştir. Konuyla ilgili beklentilerinin karşılanmadığını düşünen katılımcıların yaşadığı hayal kırıklığının nedenleri arasında sık idareci değişiklikleri ve mevcut yöneticileri anlayışsız bulmaları yer almıştır. Ayrıca idarecilerin sürekli değişimi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına duyarsız kalmaları, öğrenci memnuniyetsizliğini arttırdığı ve eğitim sürecinin verimliliğini düşürdüğü gözlemlenmiştir. Yöneticilerin aksine katılımcıların öğretmenlerden beklentilerinin çoğunlukla karşılandığı belirlenmiştir. Özellikle öğretmenlerin dersleri özveriyle anlatmaları ve öğrencilere iyi bir iletişim kurmaları bu tatminin başlıca sebeplerindendir. Öğrenciler, bu durumun öğrenme süreçlerine olumlu katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Beklentileri karşılanmayan öğrencilerin yaşadığı hayal kırıklığının ise bazı disiplin problemlerinden ve öğrenciler arasında hissettikleri ayrımcılıktan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu durum, eğitim ortamında adalet

duygusunu zedelenmesinin ve öğrencilerin motivasyonlarının düşmesine yol açtığını ortaya koymuştur.

Çalışmanın "İHL öğrencilerinin meslek dersleriyle ilgili beklentileri nelerdir?" problemi çerçevesinde İHL'ye devam eden 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin bir kısmı, meslek derslerinin haftalık saatinin fazla olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bu derslerin içeriğinin, günlük yaşamda ihtiyaç duyulan ve kullanılacak bilgilerden oluşmasını beklediklerini ifade etmiştir. Katılımcıların diğer bir kısmı ise YKS konularını da kapsayacak şekilde yeniden hazırlanmasını talep etmiştir. Bu durum, öğrencilerin ders çalışırken sınav ve not odaklı bir yaklaşım benimsediklerini göstermiştir.

Yukarıdaki problem çerçevesinde, İHL 12. sınıf öğrencilerinin meslek dersleriyle ilgili beklentilerinin karşılanma durumu incelendiğinde, öğrencilerin çoğunluğunun beklentilerinin karşılandığı belirlenmiştir. Öğrenciler, bu dersler sayesinde doğru dini bilgi edindiklerini ve mevcut eksikliklerini tamamladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca öğrendikleri bilgileri günlük hayatta kullanabildiklerini belirtmiştir. Ancak beklentileri karşılanmayan öğrencilerin büyük bir kısmı, derslerin içeriğini yetersiz bulduklarını söylemiştir. Bu durum, derslerin zenginleştirilmesi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinin gereklilik arz ettiği sonucuna götürmüştür.

Araştırmanın "İHL öğrencilerinin gelecek ile ilgili beklentileri nelerdir?" problemi çerçevesinde verilen cevaplarda; İHL 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin tamamına yakınının en önemli beklentisinin üniversite okuyup meslek edinmek olduğu görülmüştür. Bu durum, öğrenciler arasında gelecek ile ilgili maddi kaygıların ön planda olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra öğrencilerin İHL'den edindikleri bilgilerle topluma katkıda bulunma beklentilerinin bulunması da veriler arasında dikkat çekmiştir. Katılımcılar, gelecekte toplumun İHL'ye yönelik algısının değişmesini umut ettiklerini ifade etmişlerdir. Veriler öğrencilerin aldıkları eğitimden memnun olsalar da toplumda okullar ve okullara devam edenlerle ilgili algılardan rahatsız olduklarını ve bu durumun onların gelecek algısı için yeniden ele alınması gereken hususlar arasında yer aldığını ortaya koymuştur.

Aynı problem çerçevesinde İHL 9. 10. ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin cevapları ile bağlantılı olarak, 12. Sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun gelecek ile ilgili

beklentilerinin karşılandığı anlaşılmıştır. Öğrenciler, aldıkları eğitimin yeterliliğinden ve öğretmenlerinin özverili çalışmalarından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ancak, bazı öğrencilerin geleceğe hazırlanmak için okulun yetersiz olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca, ülkenin ekonomik koşullarını yetersiz bulan bazı öğrenciler, bu durum nedeniyle gelecekle ilgili kaygı taşıdıklarını belirtmiştir. Bu durum, öğrencilerin eğitimin kalitesinin yanı sıra, ekonomik faktörlerin de gelecekteki mesleki ve maddi durumları üzerindeki etkilerini dikkate aldıklarını göstermesi açısından dikkat çekmiştir.

Araştırmanın "İHL öğrencilerinin eğitim-öğretim ve din eğitim-öğretimi ile ilgili beklentileri ve bu beklentilerin karşılanma durumları nelerdir?" problemi çerçevesinde 9. 10. ve 11. sınıf İHL öğrencilerinin beklentileri büyük ölçüde haftalık ders sayılarının ve saatlerinin azaltılması yönünde şekillenmiştir. Öğrenciler tüm ders içeriklerinin sadeleştirilmesini beklediklerini ifade etmiştir. Bunun nedeni, öğrencilerin zamanlarının çoğunu okulda geçirdikleri ve okul dışındaki etkinliklere ayıracak yeterli zamanlarının kalmadığı düşüncesi olarak belirtilmiştir. Bazı öğrenciler, 2024 yılında uygulamaya konulan sınav sistemindeki klasik sorularda zorlandıklarını ifade etmiştir. Yukarıdakine ek olarak performans ödevlerinin kaldırılmasını talep eden öğrencilerin bu ödevlerden gereken faydayı sağlayamadıklarını anlaşılmıştır. Öğrencilerin lise eğitimleri boyunca kendilerine uygun mesleği seçebilmek için çeşitli eğitimlere ihtiyaç duydukları da cevaplardan ulaşılan sonuçlar arasında yer almıştır. Öğrencilerin din eğitimi ve öğretimi ile ilgili beklentileri ise öğrenmeye konu olan bilgilerin günlük yaşamla yüksek düzeyde ilişkilendirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin derslerle ilgili faydacı bir yaklaşım benimsedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca bazı öğrencilerin din derslerinin daha uygulamalı bir şekilde işlenmesini bekledikleri gözlenmiştir. Katılımcıların, bu yöntemle daha kalıcı bilgi edineceklerini düşündükleri anlaşılmıştır. Bununla birlikte bazı öğrencilerin Kur'an dersinde ezberlenmesi gereken bölümlerin fazla olduğunu düşünmeleri ve ezber yapma konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmeleri dikkat çekmiştir. Müfredatta yer alan sure ve ayetlerin sayısının fazla olması, öğrencilerin ezberlemek için yeterli zamanı ve enerjiyi bulamamasına ve diğer ders yükleriyle birleşince ezber sürecinin zorlaştığı anlaşılmıştır.

Aynı problem çerçevesinde 12. sınıf İHL öğrencilerinin eğitim-öğretimle ilgili cevaplarda beklentilerinin çoğunlukla karşılanmadığı tespit edilmiştir. Bunun başlıca nedenleri arasında ders içeriklerinin yoğunluğu ve ders saatlerinin azlığı öne çıkmıştır. Ayrıca katılımcılardan bazıları mevcut sınav sisteminden rahatsız olduklarını ifade etmiştir. Bu durum, öğrencilerin rekabet ortamından olumsuz etkilendikleri kanısına ulaştırmıştır. Beklentileri karşılanan öğrenciler, sınıf mevcudunun az olmasının, öğrenme ortamının kalitesine katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Sınıfın daha az öğrenciden oluşması, her bir öğrenciye yeterince zaman ayrılmasını sağladığı için konuyla ilgili kanaatleri olumlu etkilenmiştir. Din eğitimi ile ilgili olarak ise genellikle öğrencilerin beklentilerinin karşılandığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin özellikle doğru dini eğitimi almaktan duydukları memnuniyetlerinin fazla olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın bulguları birlikte değerlendirildiğinde çalışmanın ana problemi ile ilgili olarak, İHL öğrencilerinin okul beklentilerinin büyük ölçüde geleceğe yönelik hedefler, toplumsal algılar, sosyal ve fiziki imkanlar ve eğitimle ilgili talepler etrafında şekillendiği görülmüştür. 12. sınıf İHL öğrencilerinin okuldan beklentilerinin karşılanma durumları açısından değerlendirildiğinde ise beklentilerin genel olarak karşılandığı ancak bazı alanlarda memnuniyetsizliklerin de mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan hareketle, İHL'de eğitim gören öğrencilerin okuldan akademik, sosyal ve kişisel beklentilerini karşılamak amacıyla çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler öncelikle çalışmanın ana konusuyla da bağlantılı olarak İHL öğrencilerin okullarına olan aidiyet duygularını güçlendirmeyi, toplum tarafından daha iyi tanınmalarını sağlamayı, aktif öğrenme süreçlerini desteklemeyi, fiziki şartları iyileştirmeyi ve eğitim kalitesini artırmayı amaçlamıştır. Daha sonra öğrenme-öğretme süreçlerini düzenleyen öğretmenlerin, mesleki gelişimlerini sürdürülebilir kılmayı, öğretmen-öğrenci ilişkilerini güçlendirmeyi ve öğrencilerin yeteneklerini keşfetmelerine yönelik etkinlikler düzenlemeyi sağlamak gibi önemli adımları hedeflemiştir. Bunlara ek olarak İHL'lerde eğitim kalitesini ve öğrenci başarısını artırmak adına kurumlar, politika yapıcılar, öğretmenler, ve akademik çalışmalar için yol gösterici nitelikte olacağı düşünülerek bazı öneriler ortaya konmuştur.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle kurumların İHL öğrencilerinin beklentilerini karşılayabilmesi için bazı etkinlik ve düzenlemeler yapmaları gerektiği kanısına ulaşılmıştır. Bu bağlamda İHL'de öğrenim gören öğrencilerin aidiyet duygusunu güçlendirmeye yönelik programlar geliştirilmesi, çeşitli gezi ve aktivitelerle sosyalleşmelerine katkı sağlanması ve okulların fiziki koşullarının eğitim-öğretime daha uygun hale getirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Çünkü bu husus; öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi, okulla olan bağlarını güçlendirmeyi sağlayacaktır.

İHL'nin ve burada öğrenim gören öğrencilerin toplum tarafından daha iyi tanınmasına ihtiyaç vardır. Bu tanınırlığı artırmak amacıyla, öğretim programlarının ve İHL'lerin liseye henüz başlamamış öğrencilere yönelik seminerler ve tanıtım etkinlikleriyle sunulması faydalı olacaktır. Bu tanıtım sürecine de İHL öğrencilerinin aktif olarak katılım göstermesi, okullarına olan aidiyet duygularını güçlendirirken dışarıya da daha etkili bir mesaj iletilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca dengi liselerde okuyan öğrencilerle bir araya gelinecek ortak etkinlikler düzenlenmesi de İHL öğrencilerini kendilerini akranlarına daha iyi tanıtmaları fırsatı sunacak, farklı okullardan öğrenciler arasında kaynaşma ve sosyal etkileşim sağlanmasına yardımcı olacaktır.

İHL öğrencilerinin aktif öğrenmelerini desteklemek ve aynı zamanda okul dışında öğretmenleri ve akranlarıyla sosyalleşmelerini sağlamak amacıyla yukarıda belirtilenlere ek olarak çeşitli geziler düzenlenmelidir. Bu geziler, öğrencilerin derslerde öğrendiklerini pekiştirmelerine yardımcı olurken sosyal becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Çünkü bu etkinlikler öğrenciler için teorik bilginin günlük hayatta deneyimlenmesi fırsatını sağlarken, öğretmen ve arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurarak sosyal etkileşimlerini artırabilecektir.

İHL'lerin fiziki şartlarının daha verimli hale getirilmesi, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çerçevede spor tesisleri, kantin ve diğer sosyal alanlar, öğrencilerin ders dışı zamanlarını keyifli ve sağlıklı bir şekilde geçirebilecekleri alanlar olarak iyileştirilebilir. Aynı zamanda, derslikler, kütüphaneler ve laboratuvarlar gibi bilimsel çalışmaların yapıldığı alanların modernize edilmesi ve daha işlevsel hale getirilmesi, öğrencilerin araştırma

yapma, projeler geliştirme ve aktif öğrenme süreçlerine katılma kapasitelerini artırabilir.

İHL öğrencilerinin resim, müzik, beden gibi alanlarda yeteneklerini keşfetmeleri ve geliştirmeleri için de kurumlar tarafından İHL'de okul bünyesinde sanatsal atölyeler ve sportif kurslar açılabilir. Bu tür etkinlikler, İHL öğrencilerinin yaratıcı ve fiziksel yeteneklerini ortaya çıkararak, onların kişisel gelişimlerini destekleyecektir. Okul ve sınıflarda düzeni ve işleyişi sağlamak için kuralların titizlikle uygulanması önemlidir. Bu kuralların İHL'de öğrencilerin de katılımıyla belirlenmesi, onların kurallara daha fazla sahip çıkma ve uyma eğiliminde olmalarına yardımcı olur. Kuralların herkese eşit şekilde uygulanması ise adalet duygusunu pekiştirir ve okul ortamında saygı ve disiplinin korunmasına katkı sağlar.

Meslek tanıtım çalışmaları, İHL öğrencilerinin doğru kariyer planlaması yapabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmaların, öğrencilerin liseye başlamalarından itibaren yürütülmesi, meslek seçim süreçlerinde daha bilinçli adımlar atmalarını sağlayacaktır.

Öğretmenlerin mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla üniversitelerin eğitim fakülteleri ve ilgili birimleri, öğretmenlere yönelik sürekli mesleki gelişim programları oluşturmalıdır. Bu programlar, çağdaş pedagojik yaklaşımlar ve eğitim teknolojilerindeki yenilikleri içermeli, öğretmenlerin gelişimlerine katkı sağlayarak, eğitim kalitesinin yükseltilmesine destek olmalıdır. Ayrıca, akademi ile okullar arasında daha güçlü bir iş birliği oluşturulması sağlanmalıdır. Öğretmen adaylarına saha deneyimi kazandıracak uygulamalı staj programları, mevcut öğretmenlerle ortak projeler ve araştırmalar yapılabilir. Bu iş birlikleri, hem öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini artıracak hem de akademik çalışmaların sahaya yansımasını sağlayacaktır.

Çalışmada İHL'de eğitim gören öğrencilerin beklentileri doğrultusunda, eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi adına politika yapıcılara yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler idari personelin görev dağılımının yeniden düzenlenmesini hem de ders içeriklerinin öğrencilerin ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmesini içermiştir. Bu bağlamda müdür yardımcılarının haftalık 6 saat, müdürlerin ise haftalık 2 saat derse girme zorunluluğu, idari görevlerin yoğunluğu göz önüne alındığında derslerin aksamasına neden olduğu, derslerin planlanan

şekilde yürütülmesini zorlaştırarak, öğrencilerin verimli bir ders süreci geçirmelerine engel olduğundan, bu uygulamanın tekrar gözden geçirilmesi, idari personelin ders yükünün hafifletilmesi ve öğrencilerin ders sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir.

Meslek dersleri kazanımlarının öğrenciler tarafından ağır bulunması, bu derslerin etkili şekilde işlenmesinde zorluklara yol açabilmektedir. MEB tarafından yapılacak çalışmalar kapsamında, bu sorunun tekrar gözden geçirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Kazanımların, öğrencilerin günlük ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uygun hale getirilmesi, derslerin daha ilgi çekici ve anlaşılır olmasını sağlayabilir. Ayrıca öğrencilerin öğrendiklerini pratikte nasıl kullanacaklarını anlamalarına yardımcı olacak ve bu sayede derslere olan ilgilerini ve motivasyonlarını artıracaktır. Bu tür bir revizyon belirtilenlere ek olarak öğrencilerin meslek derslerinden daha fazla fayda sağlamalarını ve eğitim süreçlerine daha aktif katılmalarını teşvik edebilir.

Çalışmada Kur'an-ı Kerim dersinde öğrencilerin ezberlenecek sureler konusunda zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğretim programında ezberlenmesi istenen surelerin sadeleştirilmesi, tecvid kurallarının ise 4 yıla eşit şekilde paylaştırılması şeklinde bir revizyon yeniden değerlendirilebilir. Ancak burada yüzüne okumanın yanında, Kur'an'ın bireylere mesajı üzerinde durulması hususu ihmal edilmemelidir.

Çalışmada İHL' de çalışan öğretmenlerle ilgili sunulan öneriler, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemeyi ve eğitim kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin derslerini daha verimli işleyebilmeleri için çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri konusunda eğitimler almaları büyük önem taşımaktadır. Çünkü eğitim teknolojilerinin ve pedagojik yaklaşımların sürekli değiştiği günümüzde öğretmenlerin bu yeniliklere uyum sağlaması, öğrencilerin ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılamalarına olanak tanıyacaktır.

Öğretmen öğrenci arasındaki ilişki, iyi bir öğrenme ortamının oluşmasında önemli faktörler arasındadır. Aralarında kurulacak saygı, sevgi, empati ve anlayış temelli bir ilişki öğrencilerin akademik başarısını etkileyecektir. Bu ilişkinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi için öğretmen, idare ve rehberlik birimi iş birliği içerisinde olmalıdır.

Bu çalışmadan yola çıkarak yeni yapılacak akademik çalışmalar içinde bazı öneriler geliştirilmiştir. İHL öğrencilerinin okuldan beklentilerini ve bu beklentilerin karşılanma durumlarını daha kapsamlı bir şekilde tespit edebilmek için ülke genelinde farklı illerde yeni çalışmalar yapılması önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalar İHL öğrencilerinin eğitim ihtiyaçlarına dair daha bütüncül bir anlayış geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Bunun yanında akademik çevreler, eğitim müfredatlarının güncellenmesi ve çağın gereksinimlerine uyumlu hale getirilmesi için politika yapıcılarla birlikte çalışarak eğitim politikalarına doğrudan katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Akar, F. ve Nayır, F. (2015). Eğitim Kurumlarındaki Sosyal Kulüplerin Etkililiğinin İncelenmesi: Uygulamada Değişim İhtiyacı. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, *5*(2), 167-186.

Akca, G. ve Ormanoğlu, Ç. (2023). Farklı Lise Türlerinde Eğitim Gören Öğrencilerin Okul Kültürüne Yaklaşımları ve Okul Kültüründen Beklentileri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(1), 45-66.

Albez, C. ve Ada, Ş. (2017). Okul-Aile Ortakliği: Güçlükler, Beklentiler, Gereksinimler, Öneriler. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, *5*(2), 1-18.

Altindağ, M. (2015). *İlköğretim Okullarında Okul Yaşamının Niteliği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Altıntaş, E. (2016). *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altundaş, İ. (2019). *Amasya Örneğinde İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Amasya: Amasya Üniversitesi

Anayasa,1961.https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/, 12.06.2024.

Anayasa, 1982.https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf, 12.06.2024.

Arslan, E. ve Aslanargun, E. (2024). Velilerin Okuldan ve Öğretmenlerden Beklentileri. *Educational Academic Research,* (52): 83-106.

Aşlamacı, İ. ve Eker, E. (2016). İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *14* (32), 7-38.

Atabey, N. (2020). Lise Öğrencilerinin Okula Aidiyet Duygularının Yordayıcısı Olarak Gelecek Beklentileri ve Özyeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, *45* (201): 125-145

Ateş, P. (2016). *İmam Hatip Lisesinde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesini Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aydın, M. Ş. (2019). *Din Eğitimi Bilimi.* Kayseri: Kimlik Yayınevi.

Aydın, A. (2010). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ayhan, H. (2014). *Türkiye'de Din Eğitimi.* İstanbul: Dem Yayınları.

Bahçekapılı, M. (2012). *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü.* İstanbul: İlke Yayınları

Baş, N. ve Altun, F. (2020). Ortaokul Öğrencilerindeki Gelecek Beklentilerinin Açıklanmasında Okula Bağlılık, Okul Yaşam Kalitesi ve Akademik Başarının Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. *24* (1), 197-213.

Başar, M. A. (2020). İlkokul ve Ortaokulların Okul Yeri Durumları ve Okul Bahçesi Olanakları. *Journal of Original Studies, 1* (2), 61-84.

Batar, Y. (2019). İmam Hatip Lisesinde Çalişan Rehber Öğretmenlerin Öğrencilerin Beklenti ve Sorunlarina İlişkin Tespitleri. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, *10* (2), 381-423.

Cebeci, S. (2015). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çakmak, F. (2018). Öğrencilerin Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinden Beklentileri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, *1* (1), 24-47.

Çalışkanoğlu, Ş. (2018). *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Çorum Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çelik, A. (2013). *Din Eğitimi Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

Çelikkaya, T. (2011). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden Beklentileri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2 (40): 38-50

Çevik, G. ve Atıcı, M. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17 (2), 35-50.

Çınar, F. (2018). İmam Hatip Liselerinden Beklentiler. *Journal of International Social Research*, *11* (60).

Çuhadar, A., Demirel, M., ER, Y., ve Serdar, E. (2019). Lise Öğrencilerinde Boş Zaman Yönetimi ve Gelecek Beklentisi İlişkisi. *Journal of International Social Research*, *12* (66).

Demirtaş, Z. ve Kahveci, G. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okullarına Yönelik Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri. *e-Journal of New World Sciences Academy.* 5 (4): 2151- 2161.

Dinçer, N. (1974). *1913' den Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi.* İstanbul: Yağmur Yayınları.

Durmaz, M., Hüseyinli, T., ve Güçlü, C. (2016). Zaman Yönetimi Becerileri ile Akademik Başarı Arasındaki İlişki. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *5* (7), 2291-2303

Elekoğlu, F. ve Demirdağ, S. (2020). Okul Müdürlerinin 21. Yüzyıl Becerileri, İletişim Becerileri ve Liderlik Stillerinin Öğretmen Algılarına Göre İncelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, *8* (1), 101-117.

Erden, A. ve Erdem, M. (2013). İlköğretim Okullarında Okul Yaşamı Kalitesi: Van İli Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *28* (28-3), 1-15.

Erden, S. ve Yılmaz, S. (2016). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin İnsanî Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, *6* (2), 387-414.

Erkuş, A. (2011). *Bilimsel Araştırma Sarmalı.* İstanbul: Seçkin Yayıncılık

Gökyer, N. (2012). Ortaöğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yöneticilerden, Öğretmenlerden, Arkadaşlarından ve Velilerden Beklentileri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14 (2), 235-277.

Gül, G. (2004). Birey, Toplum, Eğitim ve Öğretmen. *HAYEF Journal of Education*, *1* (1): 223-236

Gülşen, C. ve Akdoğan, H. (2021). Öğrenci Başarısı Konusunda Velilerin Okuldan ve Okul Yönetiminden Beklentileri. *SSD Journal*, *6* (25), 305-318.

Helvacı, M. A. ve Aydoğan, İ. (2011). Etkili Okul ve Etkili Okul Müdürüne İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4* (2), 41-60.

Işık, Z. (2022). Bir Öteki Olarak İmam Hatiplilerin Öteki Algısı ve Ötekine Yönelik Tutumları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *20* (43), 65-103.

Karaman, D. (2021). Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. (11): 11-37.

Karataş, Z. (2015) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi.* 1 (1): 62-80.

Kaya, T. ve Hoşgörür, T. (2024). Okul Yöneticiliği İstihdam Süreçlerinin Hukuksal Metinler ve Okul Müdürlerinin Görüşleri Kapsamında Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25* (1), 145-170.

Kayadibi, F. (2001). Eğitim Kalitesine Etki Eden Faktörler ve Kaliteli Eğitimin Üretime Katkısı. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, (3).

Kayıkçı, K. ve Sayın, Ö. (2010). Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okuldan Memnuniyet Düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*. 40 (187): 207-224.

Kaymakcan, R. ve Aşlamacı, İ. (2011). İmam Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi.* 9 (22), 71-101

Korkmaz, M. (2013). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 16 (1): 7-40.

Korkmaz, M. (2015). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?

Koyuncu, M. (2023). İmam Hatip Okulları: Türk Eğitim Sistemindeki Yeri, Amaçları ve Program Yapısı Temelinde Sorunları. *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (1/1): 3-30

Köse, E. (2013). Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, *2* (2), 336-353.

Köylü, M. ve Altaş, N. (2017). *Din Eğitimi.* İstanbul: Yayıncılık. Ensar Neşriyat.

Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023 (meb.gov.tr) (15. 04. 2024). https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf

Mücahit, M. (2017). Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *41*(1), 73-99.

Okçu, V. (2011). Türkiye'de Okul Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Atanmasına İlişkin Mevcut Durum, Beklentiler ve Öneriler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10* (37), 244-266.

Osmanoğlu, A. E. ve Yaşa, R. (2018). Lise Öğrencilerinin Okul Ortamından Beklentileri. *Turkish Studies Dergisi.* 13 (19): 1292-1312

Öcal, M. (2015). Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013). *Değerler Eğitimi Merkezi* (100): 65-104.

Parmaksızoğlu, İ. (1966). *Türkiye' de Din Eğitimi.* Ankara : Milli Eğitim Basımevi.

Razon, N. (1987). Öğrenme Olgusu ve Okul Başarısını Etkileyen Faktörler. *Eğitim ve Bilim, 11* (63).

Sali, E. (2019). *İmam Hatip Lisesindeki Kız Öğrencilerin Sorunları ve Beklentileri (İstanbul-Güngören Örneği).* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sarı, M. (2021). İmam ve Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 10 (19), 98-120.*

Sarıca, R. (2020). Ortaöğretim Öğrencilerinin Eğitim-Öğretimden Beklentileri Ölçeğinin Geliştirilmesi (OÖE-ÖBÖ) Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies, 15* (2), 1165-1187.

Sayan, H. (2015). Eğitim ve Öğretmen. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6* (2), 585-596.

Selvitopu, A., Bora, V. ve Taş, A. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerine Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Velilerin Okuldan Beklentileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 23* (3), 979-994

Sertdamar, L. (2003). *İmam Hatip Lisesi Velilerinin Çocuklarını Bu Okullara Gönderme Nedenleri ve Öğrencilerin Gelecek Beklentileri*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, Ş. ve Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*. 5 (1), 42-49.

Şalcı, Z. ve GÜREL, R. (2021). Fen ve Sosyal Bilimler Programlı Anadolu İmam Hatip Liselerinin Eğitim Ortamları ve Fiziki İmkanları Üzerine Nitel Bir Araştırma

Firat University Faculty of Theology/Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 26 (2).

Şensoy, S. ve Sağsöz, A. (2015). Öğrenci Başarısının Sınıfların Fiziksel Koşulları İle İlişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16* (3), 87-104.

Tabak, H. ve Ahi, B. (2020). Eğitim Sisteminden Ahlaki Değerlerin Kazandırılması Yönünde Epistemik İnanç ve Beklentiler. *Kastamonu Education Journal, 28* (2), 1054-1066.

TDK. (2024). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr) (erişim tarihi: 20.08.2024)

Terlemez, V. ve Alpaydın, Y. (2019). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatiplik Algısı ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Talim, 3* (1), 103-130.

Toker, İ, Özcan, C. (2017). Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını. *Eskiyeni* (35): 33-50.

Turanlı, A. S. (2007). Gerçek Bir İkilem: Ödev Vermek ya da Vermemek? *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2* (1), 136-154.

Türnüklü, A, (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 24 (24). 543-559

Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y., Taşkesen, O. (2014). Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Education Sciences. 9* (2), 234-247.

Ulusoy, B., Demir, O., ve Arıkan, C. (2023). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beklentilerine Göre Etkili Okul Yöneticisi. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 4* (1), 5-14.

Ünsür, A. (2005). *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat

Vural, R. A. ve Sadık, F. (2003). İlköğretim Okul Binalarının Fiziksel Açıdan Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 28* (130). 16-23.

Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *HAYEF Journal of Education*, *2* (2), 93-103.

Yıldırım, A, (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*. 23 (112) 7-17.

Yılmaz, K (2007). İlköğretim Okulu 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Yaşamının Niteliğine İlişkin Görüşleri. *Kastamonu Education Journal,* 15 (2), 483-490.

Yüksel, A. ve Kaya, S., Düzgün, Çağatay, Tokses, E. (2023). Öğrencilerin Okul Başarılarını Etkileyen Temel Değişkenler . *Ulusal Eğitim Dergisi, 3* (1), 177–192.

Yılmaz, M, Akçay, T.(2021). 2002-2020 Yılları Arası Türkiye'de Laiklik Algısı ve Örgün Din Eğitimi Yansımaları: İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (10/20): 152-186.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yiğit, Y. (2019). Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, (6), 109-143.

EKLER

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Hülya GÜNAL
Kurumu / Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı
Araştırma Yapılacak İller	İzmir
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	İzmir'de Bulunan İmam Hatip Liseleri
Araştırmanın Konusu	İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)
Üniversite / Kurum Onayı	
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	Yüksek Lisans Tezi
Veri Toplama Araçları	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, Ebeveyn Onam Formu, Gönüllü Katılımcı Onam Formu
Katılımcıların Onayıyla Ses ve Görüntü Kaydı	Alınmayacaktır.
Görüş İstenilecek Birim/Birimler	

KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Milli Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 1563890 sayılı Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2020/2 sayılı Genelgesi. Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup araştırmanın 2023-2024 öğretim yılında, eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı: ----	**Gerekçesi; ----------**

K O M İ S Y O N

19/09/2023

(Başkan)	Üye	Üye
İlker ERARSLAN	Selahattin ANIK	Dr.Yasin KAYIŞ
Müdür Yardımcısı	Öğretmen	Öğretmen

Ek-1

GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAM FORMU

Hülya Günal tarafından yürütülen"İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri" başlıklı **araştırmaya** davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz sorabilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

a. Araştırmanın Amacı:İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin okullarından beklentilerinin belirlenmesi.
c. Araştırmanın Nedeni: □ Bilimsel araştırma ** Tez çalışması
d. Araştırmanın Öngörülen Süresi:4 ay
e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı:50
f. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler):...İmam Hatip Liseleri

Çalışmaya Katılım Onayı:

"Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye / katılımcıya verilmesi gereken bilgileri gösteren Aydınlatılmış Onam Formu adlı metni kendi anadilimde okudum ya da bana okunmasını sağladım. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Çalışmaya katılmadığım ya da katıldıktan sonra çekildiğim durumda, hiçbir yasal hakkımdan vazgeçmiş olmayacağım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Bu metnin imzalı bir kopyasını aldım."

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

***Not:** Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.*

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN OKULDAN BEKLENTİLERİ KONULU YÜKSEK LİSANS TEZİ

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Hazırlanan bu görüşme formu, bilimsel bir araştırmaya yardımcı olmanız amacıyla planlanmıştır. Bu görüşmede verdiğiniz bilgiler gizli tutulacak ve yapılacak olan bu araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Görüşme sorularına verdiğiniz yanıtlar not edilecek ve izniniz dâhilinde kayıt altına alınacaktır. Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir olabilmesi verilen cevapların içtenliğine bağlıdır. Lütfen cevapsız soru bırakmamaya özen gösteriniz. Verdiğiniz katkı için teşekkür ederim.

SORULAR

9, 10, 11. SINIFLARIN SORULARI

1. Bireysel beklentileriniz nelerdir?
2. Toplumsal alanla ilgili beklentileriniz nelerdir?
3. Sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentileriniz nelerdir?
4. Okul ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
5. Yöneticiler ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
6. Öğretmenler ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
7. Mesleki dersler ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
8. Gelecek ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
9. Eğitim öğretim ile ilgili beklentileriniz nelerdir
10. Din eğitim ve öğretimi ile ilgili beklentileriniz nelerdir?

12.SINIF KONTROL GRUBU SORULARI

1. Bireysel beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz?
2. Toplumsal alanla ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?
3. Sosyal ve kültürel alanla ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?
4. Okul ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?
5. Yöneticiler ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

6. Öğretmenler ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

7. Mesleki dersler ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

8. Gelecek ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

9. Eğitim öğretim ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

10. Din eğitim ve öğretimi ile ilgili beklentilerinizin karşıladığını düşünüyor musunuz?

HİZMETE ÖZEL

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-665314 20.07.2023

Konu : Etik Kurul İzni-Hülya GÜNAL

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 12/07/2023 tarih ve 656220 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 18/07/2023 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 8 sayılı karar ile Hülya GÜNAL´in, ***"İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okuldan Beklentileri (İzmir Örneği)"*** başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

11009634 9 - 11009634 9 - 11009634 9 - 11009634 9

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 50C3443C-11DD-455D-BA5E-93F6926C407D Doğrulama Adresi: https://turkiye.gov.tr/dokuz-eylul-universitesi-ebys

Adres: Kültür Mahallesi, Cumhuriyet Blv No:144, 35220 Konak/İzmir
KEP Adresi : dokuzeyluluniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için:Gülcan TOPÇU
Sürekli İşçi
Telefon No:(232) 412 11 93

HİZMETE ÖZEL